

Luceafărul

SALA
DE
LECTURĂ

Săptămânal editat de Uniunea Scriitorilor din România

serie nouă • Miercuri, 2 octombrie 1991 40 (88)

Elogiul infamiei

Știri, comentarii, editoriale.
Formarea opiniei publice, presa — expresie
a opiniei publice.
Opinia publică — sinteză
a stării de spirit,
starea de spirit — expresie a stării de fapt.
Editoriale, comentarii, știri.

„Monstrul corsican a debarcat în golful Juan.”

„Căpcăunul înaintează spre Grasse”.

„Uzurpatorul a intrat în Grenoble”.

„Bonaparte a ocupat Lyonul”.

„Napoleon se apropie de Fontainebleau”.

„Majestatea sa imperială este așteptată astăzi
în Parisul său credincios”.

Știri și munci și zile,
titluri urmărind prompt desfășurarea evenimentelor.

Presa și tăria morală
și hoitul capitalismului în fașă
sau

„Ce crudă-i istoria
și ce bine că n-avem de-a face cu ea”,
vorba ăluia.

(1985)

Ioan Flora

Subvenții, ah, subvenția !

Indexarea salariilor, pensiilor și alocațiilor face parte din politica de protecție socială. Deocamdată această indexare nu privește ci dimpotrivă loveste, „protecția culturală”. În situația în care aceste sume provin din încasări ale întreprinderilor rezultate din vânzarea produselor lor, mai mă întreb cum vom face să vindem mai multă cultură pentru a face față indexărilor. Cu alte mărfuri e destul de clar : mai mult și mai bun. În domeniul culturii mai mult nu strică. „Mai bun” înseamnă de cele mai multe ori „mai puțin”. Cum ar zice clasicul „o dilemă din care nu putem ieși”.

Rămîne o singură soluție — subvenționarea. Ori există o regulă de cînd vremea — dacă vrei să supraviețuiești, ferește-te de subvenții. Am ajuns în situația în care altă soluție nu se vede. Dar subvenționarea presupune aplicarea unor reguli stricte, rigide, doar e vorba de bani, contabili, factori de decizie. În situația în care subvenția va fi, dacă va fi, făcută cu bună intenție și, dezinteres politic, numai cu interes național, rămîne o singură primejdie. A ceea ce decizia de subvenție să fie aplicată de minți exacte dar contabile. Minți pentru care nu cartea este importantă ci obiectul denumit carte. Atîtea pagini, acest tiraj. Ce conține, nu privește. Nu putem cere unor oameni cinstiți să se priceapă la toate. Și de aceea ei se vor adresa unor comisii, comitete, foruri competente, alcătuite din oameni de cultură dacă nu pricepuți, măcar re-

prezentativi. Ei bine, doamnelor și domnilor, este momentul bulibășelii... al adevărului. Mă tem de competența subiectivității care poate deveni cea mai teribilă formă a dictaturii. Să te ferească Dumnezeu de dictatura izvorită din umoare. Așa încît, în curînd, vom asista la cunoscutul fenomen „pentru unii mămă, pentru alții ciumă”. Vor apărea publicații noi, chiar dacă cele vechi abia își trag respirația, edituri zdravene, premii respectabile și toate își vor trage vîlaga din buna știință a dirijării subvenției. Asta cîtă vreme comitetele, comisiile și forurile competente vor fi alcătuite din anumiți oameni de cultură. Cînd în forurile competente vor intra alți anumiți oameni de cultură, vor apărea alte reviste, edituri, premii.

Imaginea prospectivă poate fi considerată caricaturală dar trecutul este fiul viitorului și dacă trecutul ne-a arătat atîtea, de ce să nu ne arate mai multe tac-su ?

Soluția, căci ar fi o soluție, ar fi o lege a sponsorizării culturii de către întreprinzători prin aplicarea unei scutiri de impozite. Dar asta doar în momentul în care va înceta scutirea de impozite care să ajute la demararea întreprinderilor. Deci, avem de așteptat cam cinci anișori și o lege. Dacă nu se grăbește cineva să propună legea de pe acum, că nu toată industria și agricultura românească s-au născut ieri din cenușa caldă a comunismului !

Eugen Uricaru

Poczi de

JORGE
LUIS
BORGES

În pag. 15

Număr ilustrat cu lucrări de Victor Vasarely

Din lirica norvegiană
contemporană

În pag. 15

semn

Lupte de stradă

Bucureștiul a devenit teatrul unor veritabile lupte de stradă. Venirea minerilor, a patra cred, a dat posibilitate și bucureștenilor să-și etaleze rezervele de nemulțumire. Noua rundă a „dialogului” popor-guvern a fost însă mai variată în procedee tehnice decât cele de până acum: scutierii au curățat străzile și pietele, ori s-au apărut în interiorul cadrului Guvernului, trăgând cu rachete (de semnălizare?), cu lacrimogene, aruncând petarde fumigene. O gamă largă de posibilități — s-a văzut — se deschide în fața noastră, pentru ocaziile viitoare. La rândul lor, minerii au venit și ei, înarmați cu una cu alta. Am văzut pietre zburind și făcând zădări geamurile pe unde în mod obișnuit, Guvernul nu se uită afară, spre lumea ce, totuși, îl conține.

Toate ar fi cum ar fi, ne-am permite continuarea tonului ironic până la capăt, dacă n-ar fi murit nimeni, dacă nimeri n-ar fi fost rănit. La ora cind scriem, cifrele sînt încă incerte. Cert este, însă, că vieți omenesti au fost curmate în mod brutal, nici nu aveau cum să nu fie, dat fiind specificul ciocnirii.

Întîlnesc pe cineva cunoscut, în Piața Victoriei. Dialog, fără praf de pușcă:

— În nici o țară din jur nu se întîmplă ce se întîmplă la noi. Să fie din cauza temperamentului românilor?

— În nici o țară din jur nu au rămas atîta comunisti la putere. Iar luptele continuă, fume care te face să plîngi, fum care te face să tușești, baricade pe Ana Ipătescu, sfărîmate sub roți de mindra și curajoasa noastră USLA, baricade în Piața Romană...

Față de curajul minerilor, care se apropiu de geamurile bine zăbrele ale clădirii Guvernului, „Palatului”, cite unul sau cite doi, ca-n filmele sovietice cu Alexandru Matrosov sau alții, bucureștenii sînt mai prudenți, ca să nu zic mai fricoși, șin mai mult la viață, ca să nu zic: sînt mai lași. Ei se tălăzuiesc violent doar la auzul motorului dubei gri a USLE-ide tip nou.

Trăim zile de cosmar. Străzile sînt pline de foste obiecte, distruse, noaptea pericolul crește și unii își dau seama, alții nu. Nu credeam să mai aud explozii, focuri, trase țije și din pușcoacele acelea ridicole, pentru rachete de semnălizare.

Faptul că de trei ori au fost chemați, au făcut prapad și nu li s-a întîmplat nimic notabil, în afara de mulțumirile prezidențiale, i-a încurajat desigur pe mineri să mai vină și pentru „problemele” lor, care — desigur — sînt mari și de nerecolvat în actuala stare de lucruri. Numai că în felul acesta țara, prin reprezentanța ei, capitala, devine un teren de luptă și culmea e că, venind în vizită la dl. Petre Roman, minerii se trezesc pînă la urmă luptînd cu scutierii, niște persoane cu o gîndire la fel de rapidă ca a lor, cu care s-ar înțelege perfect într-un dialog, dat fiind limba elevat și al unora și al altora, limba pe care am avut ocazia să le ascult în luptele de miercuri după masă și noaptea, iar acele mîci „eadouri”, dintre care unele explodau în aer, înainte de a atinge chiar obrazul de piatră al Guvernului, noi ele, nu-și găsesc destinații flegmice, legitime, prevăzute.

Și dincolo de moartea unor oameni, păcat de neasterea și acestor tulburi ore, rămîne situația generală în afara legii, imnreșta dezastroasă și dezesperantă că toate acestea n-au să se mai termine niciodată. Niciodată din punctul de vedere uman, muritor, al nostru. De fapt niciodată, niciodată.

Nicolae Prelipceanu

Joi, 26 septembrie 1991, orele 6.30—7.00.

momos:

Listele negre

Imediat după puciul nereușit de la Moscova, în România s-a lansat zvonul cum că grupări oculte, în cazul victoriei puciștilor sovietici, ar fi încercat să pună mina pe putere și în acest scop au întocmit liste cu personalități politice și civile care urmau să fie înlăturate. Nu s-a spus cine erau cei care ar fi dat lovitură de stat, dar toată lumea s-a gîndit la cei care își doreau să fie ce au fost și mai mult decît atît. Listele, în cazul cînd au existat în realitate, nu au

fost făcute publice și nici prezumtivii autori, Guvernul, cel mai în măsură să o facă, a dat de înțeles că nu știe nimic. În cazul cînd este într-adevăr în posesia acestor liste, preferă, probabil, o răfuială tăcută cu autorul (autorii) lor. Dar iată că ziarul „Azi”, cotidian F.S.N., susține, prin domnul Ilie Barbu, că în fruntea listei s-ar fi aflat domnul prim-ministru Petre Roman. Autorul, prudent, nu lasă să se înțeleagă că ar fi „consultat” respectiva listă, sau că lista există și domnia sa nu a avut acces la ea.

dictatura personală

Să nu îndrăznești
să le amintești de trecut

Cum să încerci o conciliere cu propriul sine, după Revoluție, decît prin înfrîngere de sine? Cînd, eliberat de totalitarism, protestatar, încerci să-ți recapiți indentitatea și, anticomunist convins fiind, ieși în stradă să-ți strigi, pașnic, nemulțumirile care ne privesc pe toți, între altele și te trezești maltratrat și arestat „pentru tulburarea liniștii”? Umplut de singe, pus în cătușe de chiar foștii comunisti blamați de tine, comunisti și securisti, foști și actuali tortionari: fiindcă ai îndrăznit să le amintești de trecutul lor compromișat și să le contesti posturile actuale ocupate, aceleași posturi înalte ceausiste pe plan central sau județean...

Veți fi citit? Am tot pomenit în ultimele săptămîni de arestarea a zece de nevinovați în seara de 18 februarie 1990 în Piața Victoriei dintre sutele de mii de manifestanți ce strigau „Jos comunismul!” și cereau să fie alungați din rîndurile Puterii politice, autoinstalate la 22 decembrie 1989, nomenclaturistii comunisti măcar!

Să fie alungați politrucii provizorii de atunci, perpetuați pînă astăzi în funcții, „aleși de popor” sau „numiți” de „orga-

nele superioare”; cînsmul politic funcționînd perfect, în vreme ce protestarii lor, arestați la 18 februarie — să mă refer numai la ei — nici pînă azi nu și-au intrat în drepturile legitime... Contestatari din 18 februarie, anticomunisti călcați în picioare atunci cu o ură atavică, umiliți, violați, cu degetele strivite la uși și aruncați în secret în beciuri politice, info-metați și bătuți zilnic, de cine? De chiar comunistii reformați contestați: din ordi-nele lor... Norocul acestor nefericiți ai sorții, ascunși de lumina soarelui zece de zile la rînd ilegal, norocul lor a fost că, întîmplător, au fost descoperiți de „golani”, de contestatarii radicalizați ai Pieței Universității la 13 iunie 1990, la Poliția asediată a Capitalei și eliberați! Că a-junseseră acești arestați din 18 februarie niște ruine — slabi, ruți, murdari, dezumanizați: o mică parte din ei, odată eliberați, fugind peste hotare și ceară azil politic, altă parte, majoritară, fiind arestată de M.I. și „mineri” în următoarele zile, unii din ei s-au întors chiar singuri în celule, înfricoșați de efectele represivii evenimentelor din 13—15 iunie 1990, citiva doar îndrăznind, se pare, să înfrunte realitatea așa cum era ea, în acea libertate provizorie căpătată din întîmpla-

Vorbe de pe corabia
lui Sebastian

Motto: „Epoca de aur s-a ridicat pe mormintul Crucii de piatră. Poate de-asta n-a durat”. (Din ancheta realizată de Luminița Doja, săptămînalul AS)

● MIRCEA MIHAIES : „...tot mai mulți dintre adormiții de la 20 mai își vor da seama de realitatea ecuației F.S.N.—P.C.R.” (Orizont) ● OCTAVIAN PALER : „Comunismul, știm azi, nu poate fi decît totalitar. Ca fascismul. Și orice strădanie de a masca echivalența fascism-comunism desfide, de fapt, suferințele și tragedia a milioane de oameni transformați în cobai...” (România liberă) ● DUMITRU MANOLE : „...delegații Uniunii Democratice a Romilor și Partidul Căldărarilor din România, precum și reprezentanții partidelor aliate, în numele celor aproape 3 milioane de romi din România, au ales ca rege al romilor pe dl. ION CIOABĂ”. (Adevărul) ● EUGEN FLORESCU : „Oamenii își pun mari nădejdi în dumneavoastră, domnule Președinte!” (Democrația) ● A.M. PRESS : „1000 prostituate române la Istanbul”. ● MIHAI FABIAN : „Un proverb turcesc spune că atunci cînd ai oaspeți trebuie să mînci dulciuri, pentru ca dulce să-ți fie limba în care vorbești cu prietenii tăi. Mulțumim pentru zahăr, dar sîntem siguri că limba ne-ar fi fost la fel de dulce și fără el”. (Dimineața) ● CO-

În cazul că lista nu există, mă întreb de unde bănuiește dl. Ilie Barbu că începe cu numele primului-ministru și nu cu cel al d-lui Coposu? Profitînd de supoziția că în fruntea listei s-ar fi aflat primul-ministru, autorul nu se sfiește să-i aducă elogii ditirambice: „Domnul prim-ministru este într-adevăr un pericol pentru tot ce a fost înainte, dumnealui reprezintă noul...” și să acuze opoziția că nu se află pe acest loc: „De ce nu alții, de ce nici măcar dl. Nicolae Manolescu cu armata de gălăgioși și invidioși de la AC-PAC?”

Așa că listele, existente sau nu, sînt și ele folositoare. Dar și mai folositoare s-au dovedit supozițiile în legătură cu ele.

În cazul cînd, cu adevărat, dl. Roman se află cap de afiș în ochii forțelor anti-democratice, dumnealui se află acolo, imi permit această supoziție, nu fiindcă reprezintă noul, ci mai curînd, ca să respectăm toate declarațiile extremei-drepte, fiindcă vrea să vindă țara finanței internaționale. Asta a susținut dintotdeauna extrema dreaptă și atunci cînd își întocmește listele o face din acest punct de vedere, punct strîns legat de declarațiile antisemite ale respectivei partide. În această situație, meritul d-lui prim-ministru de a fi primul pe listă se reduce în ochii naționalistilor sovini la apartenența etnică. Ceea ce ar trebui într-adevăr să ne sperie.

Ștefan Agopian

re, blestemînd ghinionul post-revoluționar de a se fi lăsat prinși la 18 februarie 1990...

Așa se face că săptămîna asta mi-a fost dat să citesc următoarele: „Procuratura sectorului 1 București și unul dintre inculpații «Iotului 18 februarie» au declarat recurs împotriva sentinței judecătorești acestui sector în procesul privind evenimentele de anul trecut de la sediul guvernului. Sentința dată încă din luna ianuarie 1991 prevedea restituirea la Procuratură a dosarului, în vederea completării urmăririi penale...” Voi reveni.

În puținul spațiu rămas, să mă ocup mai jos și de cele două „personaje” ale mele pașnice, „fondatoare” ale Zonei Libere de Neocomunism (22 aprilie—13 iunie 1990), arestate pentru zece de zile la rînd abuziv, aberant, de militarii sau de „mineri” la 14 iunie. Doi „golani” ai Pieței Universității ce aveau să se cunoască în pușcăriia politică și să se căsătorească anul acesta la primăria sectorului 4 de Ziua Regilor României! Pe 19 mai 1991 mîrii în vesminte și încălțăminte de ocazie îmbrumutate, fiind gata să-și pună piroscriile pe cap și în fața altarului unei hîroci năstorte de un preot-„golani”—al Pieței Universității, preot pregătit să-l scutească de „taxa slujbei” și să le închirieze, la rîndul său, o pereche de luminări mari cît statul de om: n-am aînsindu-le mirilor atunci, pe moment, decît un nas! Și pe cine să fi pus ei nas peste noapte decît pe unul asemenea lor, care confundă realitatea cu visul, mai ales dimineața? Pe unul căruia îi vor bate la usă încet, încet, la primele ore ale duminicii, să nu-l trezească din vis și să-l ia, cu „complicitatea” soției lui, ca pe un somnambul de acasă, pe sus și să-l profănească, nas religios, în inima realității deja împlinite... „Că se cunună robul lui Dumnezeu, cutărică”...

Liviu Ioan Starciu

(va urma)

nări Populare, pe lângă el mai aveau să ia cuvîntul și niște istorici, și niște muncitori sau țărani fruntași, ba chiar și cite un copil...” „Pe cînd dl. Iliescu...” (România Mare) ● EXPRES MAGAZIN : „Unele publicații, care au pretenția că se sacrifică de dragul românilor, și-au mărit pretul de la 10 la 15 lei”. ● ANDREI CORNEL BRASOVEANU : „Domnule Cornelii Vadim Tudor, (...) vă rog din suflet să acordați (...) în măsură posibilităților citeva ștraifuri pentru punerea la stîlpul infamiei a fituicii «Prostituția»... (R.M.) ● O PROSTITUATĂ (stabilimentul din strada Toamnei) : „Nu prea îmi vine să văd un bărbat care ejaculează în timp ce eu îl bicuiesc sau îl strivesc testiculele cu tocul de pantof”. „Cunilincția este țarăși la ordinea” zilei ca și cunoscuta poziție «69»”. (Prostituția) ● LUCIAN GHEORGHIU : „Deși din instanță a absentat «eroul» principal (C.V. Tudor) susținătorii acestuia au venit cu «lectia» învățată : «Voi ziaristi — n.r.» sinteși proști, noi sintem români» «La muncă, vinzătorilor de țară!». Cam acestea erau «argumentele» galericii vadimiste, formată din bărbați aflați la vîrsta a doua și a treia și citeva femei isterice cu aspect de mahalagioalce”. (Cotidianul) ● GEORGE STANCA : „DOAMNĂ BECLEAN, ÎN NUMELE ȘI NUMĂRUL CELOR 1,75 DE LEI pe care îi rup zilnic de la gura copiilor, îți interzic să faci gesturi personale la televiziunea națională și să mai promovezi mahalaua politică, gen care pare a fi apogeul carierei dumitale sentimentale”. (Expres magazin) ● LIVIU MIHAIU : „Senatorul Solcanu în afara legilor naturii”: „Ținînd cont că dl. Solcanu este profesor universitar și vicepreședinte al F.S.N., revista noastră cere dovada testului de inteligență a domniei sale, căci despre dovada sănătății sale, nu mai incipe indoială”. (Cașavencu) ● GHEORGHE DUMITRASCU (senator F.S.N. de Constanța) : „Votați, băi fraților, că ne numără”. (Citat din România liberă).

Petre Stoica

Promovarea literaturii

În ultimul deceniu al existenței comunismului la noi în țară literatura care a apărut s-a distins dacă nu prin valoarea excepțională, prin varietatea ei cu adevărat derutantă. Nu ne vom referi doar la apariția pe arenă a generației „optziciste”, de care s-a făcut destul caz și care, deși obstrucționată de Putere a ajuns să se impună spectaculos și mai ales iritant nu doar pentru aceasta, ci și pentru colegii ei (în fond, rivali) ceva mai vîrstnici. Scriitorii tineri își afirmă oricum un drept „biologic” în primul rînd și în orice perioadă istorică. Pe ultimele sute de metri se agitău giîind octogenari goști de coasa timpului, adolescenți pișcați de demonul literaturii sau măcar al ambiției literare, publiciști obișnuiți cu cadența regulată a apariției editoriale (bune sau rele) cite un răzleț neincadrabil, cite un rătăcit de pe altă carieră, poezi idealisti sau viitori pensionari ai Fondului Literar, toți în teorie figurind ca niște titluri bibliografice pe care mai întii cataloagele și apoi istoria literară va să-i registreze. Altfel spus, un C. Noica, Anton Dumitriu, Edgar Papu, N. Steinhart sau Al. Paleologu, oameni care au suferit ani grei de închisoare, s-au văzut publicați mai cu seamă în acei ani la un loc cu ultimii trimbițași ai „vremurilor noi”, cu veterani ai bătațiilor de pe „frontul literar” al anilor '50, ba chiar cu adversari recunoscuți ai regimului, fugiți peste graniță sau morți prin închisori, de la Mircea Eliade și Emil Cioran la Al. Ciorănescu și Gh. Brătianu. Și ne aflăm la un deceniu de la publicarea **Tezilor din iulie** care urmau să schimbe în cu totul alt sens tabloul literaturii și care în acel moment era de așteptat să și fi dat din plin roadele!

Cel care ar privi prea de sus această „situație” literară, proiectînd asupra ei schemele marxiste sau partinice știute, va trăi cea mai penibilă dezorientare. Căci toate acestea nu se explică prin logica sistemului (care era absolutistă, rigidă, fixată pentru totdeauna) ci prin „politică” sa, care era cu totul altfel. De aceea, am respins totdeauna explicațiile rationale în istoria literaturii ultimei jumătăți de veac, dar am cerut maximum de atenție la realitate, supunerea teoriilor

situației de fapt. Și această aparentă contradicție o înfîlmăm peste tot în raporturile comunismului cu literatura; bineînțeles că nu face excepție nici punctul de pornire, adică promovarea ei sau intenția de a promova o anumită literatură și un tip propriu de scriitor.

De altminteri, politica literară comunistă ne dezvăluie o contradicție de principiu între ideea de promovare într-un sistem prin excelență colectivist și selecția valorilor pe care același sistem e silit să o efectueze, chiar și atunci cînd și-o subordonează unor idei preconcepute. Promovarea se face pe principiul gloatei, al numărului și indistincției. În toate secțiile literare publice, comuniștii s-au străduit să acorde proeminență numărului și toate „succesele” pe care le trimbițau ei, dar și cele mult mai puține însă reale erau cele de ordinul cantitativului. Astfel, în domeniul literar se dădeau numărul de cărți apărute, tirajele enorme, numărul de biblioteci publice etc. Pe de altă parte, literatura e un domeniu al calității, selecția și valorificarea trebuie să fie o consecință a reducerii, a eliminării, chiar dacă aceasta e viciată de intruziunile politicii și ale ideologiei. Oricît s-ar afirma (poate cu sinceritate) parte dintr-un tot, expresie a unei colectivități, un artist tinde în mod obscur spre diferențiere, originalitate, spre afirmarea personalității, toate atribute ale individualismului. Această „iesire din rînduri” este privită cu suspiciune în sistemul comunist, care preconizează omogenizarea admitînd numai piramida nomenclaturistă proprie, aceasta edificată pe criterii nedivulgate, operînd în secret, între persoane de încredere, între activiștii de partid.

Oricum, valoarea din domeniile străine politicii (de fapt, conexe lui) nu este recunoscută sau i se dă o importanță pur formală. Un Pavlov a fost un tolerat suspect în URSS, dar și el, ca și Majakovski sau Gorki, apoi Solohov sau Ehrenburg, slujitori plecați ai regimului, puteau oricînd risca gesturi de inconformism; cei mai mulți n-au făcut nimic, cum s-a întimplat și la noi cu un Sadoveanu, Ralea sau Camil Petrescu (în timp ce un G. Călinescu juca tocmai cartea acestui inconformism fără consecințe, îngăduit dacă nu programat chiar) dar virtualmente

toți reprezentau o primejdie. De aceea, regimul a coborît nivelul „recunoașterii” valorilor reale pentru ca nimeni să nu profite mai mult decît dorea el de ea.

Inițial, comuniștii s-au străduit să exercite numai un control absolut al literaturii publicate, dar și unul preventiv, asupra celei „de sertar”. Și nu era vorba doar de o cenzură prohibitivă care doar ar fi eliminat și ar fi interzis: dirigismul mergea pînă într-acolo încît multe texte, mai ales cele „de atitudine”, erau integral revizuite în redacții, schimbîndu-li-se fără avizul autorilor pasaje întregi sau adăugîndu-li-se altele.

Din fericire, perioada aceasta de dogmatism rigid a fost scurtă în literatura română și mai mult un reflex al situației din URSS, pe care ideologii noștri zelosi o reflectau papagalicesc. (Acolo imediat după război se produsese un reîngheț care trebuia să anuleze concesiile făcute de regim în timpul gravelor evenimente, cînd, în modul cel mai paradoxal, se renunțase la unele strictități în materie culturală, religioasă etc, întocmai ca un NEP ideologic menit să salveze patria sovietică amenințată de invazia nazistă). Situația de la noi din țară era cu totul alta: momentul urma scurtei perioade în care comuniștii și acoliții lor din domeniul literaturii, ieșiți din ilegalitate, puțin a se manifesta deschis, s-au aflat în luptă pentru preluarea puterii. Deși era vădit că țara noastră, aflată într-un regim de ocupație militară străină, era deja „destinată” lagărului comunist o anumită efervescență publicistică, contrastînd cu atonia ulterioară nu poate fi trecută cu vederea și alimentează acum nostalgia unor lacrimiște, pe atunci tineri, pentru o epocă de sinceritate, de oarecare risc, în sfîrșit de „romantism revoluționar”.

Așadar, în acea perioadă, comuniștii români nu puteau afixa imaginea unei rigidități ideologice, ci pe aceea a unei cit mai largi deschideri posibile, acceptînd la grămadă pe toți aderenții reali sau presupuși, fără distincție, cuprinzîndu-i sub drapelul sloganelor măcar umanitariste: pace, reconstrucția țării, interes pentru cei năpăstuiți, progres, viitor luminos. Și totuși, lovitura de măciucă a venit repede și pe neașteptate, odată cu instalarea comuniștilor la putere, încît pînă la moartea lui Stalin, s-a produs nu doar o stringere de șurub, ci anihilarea oricărei spontaneități, oricărui veleitarism personalist, printr-o victorie numărîndu-se și citiva aderenți sinceri, foști suprarcaști, entuziaști, tineri naivi. Au fost promovăți în compensație înși care nu ar fi devenit niciodată scriitori, au fost încurajate „vocații” mijinde, dar și ratați ai carierei literare care s-au pus pe treabă pînă la îndeplinirea programului noului lor patron. În acest timp, scriitorii în plină activitate și-au frînt destinul (Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Victor Eftimiu, Ion Marin Sadoveanu) mari speranțe ale literaturii tinere (Constant Tănăsaru, Pavel Chihaia, Dinu Pillat, Mihai Villara) fiind în felurile moduri înlăturăți din competiție sau de-a dreptul anihilați.

În ciuda acestor „condiții” (ca să ne exprimăm în limba comunist) sau a tuturor acestor opreliști (ca să ne exprimăm mai pe românește) socialismul a promovât o serie întreagă de scriitori, dintre care unii (foarte puțini) reprezintă certe valori. Acestea nu puteau fi decît rodul unei colaborări a hazardului (ceea ce se întimplă și în societatea liberă) cu programatismul oficial și cu o anumită tra-

dicție locală care încuraja echivocul oricărei reușite atribuire a sistemului. Regimul a trebuit să recunoască tacit o literatură apărută în timpul său, nu una a regimului propriu-zis. Încît e foarte greu să stabilești, față de varietatea de aspecte, care ar fi scriitorul paradigmatic, apărut în acest timp și concentrînd calitățile tipice, de sinteză, ale realității așa cum a fost ea.

Desigur, într-o primă aproximație se impun un Dan Deșliu și un Tîtuș Popovici, tineri promovați și încurajați de autoritățile culturale, dar și de propria lor preecitate, izbutînd să ilustreze cel mai bine proiectul oficial, pînă într-acolo încît acesta să nu le apară și impus. Dar steaua primului a declinat ulterior în concurență cu rivalii săi mai bătrîni (Beniuc, Febeleanu, Maria Banuș, Virgil Teodorescu) iar cel de al doilea va părăsi practic vorbind literatura după primele succese.

Un personaj sinteză ni se pare a descoperi în mult lăudatul Nicolae Labiș, poet de certe speranțe și de indiscutabilă prospețime, dar care datorită morții timpurii a însemnat doar un „moment” din atît de lungă și contradictoria desfășurare a literaturii. El a dat senzația de auroral, atît de necesară unei literaturi care se pretindea „nouă”, revoluționară, adaptată marilor schimbări.

Mult mai legitim ar revendica titlul de scriitor caracteristic epocii un Marin Preda, care și-a desfășurat activitatea în socialism și a pus-o în slujba regimului și a urmat cu extremă abilitate sinuozitățile impuse de acest pericolos drum: scrieri conformiste, altele autentice, folosirea dezghețului pentru a-și îngădui mici abateri de la linia oficială, specularea situațiilor tipice în socialism. În deosebire de el, Eugen Barbu n-a fost un aderent imediat la noile slogane; s-a păstrat în rezervă un timp, dar cînd a făcut-o a știut să recupereze „timpul pierdut”, să-și anuleze ezitățile și să se dea cu tot sufletul dar și cu abil oportunism regimului, îngăduindu-și ca și Preda acele devieri permise doar scriitorilor reputați de la ortodoxia strictă, mereu în curs de schimbare.

Acest tip de scriitor ni se pare în cel mai înalt grad caracteristic pentru destinul literaturii române în socialism, nu acela pietrificat în „consecvență” cea mai pură, precum Mihai Beniuc, dar nici aceea care și-a schimbat brusc atitudinea și cariera literară prin plecarea din țară, — cazul cel mai ilustru fiind Petru Dumitriu.

Toate acestea, fără a epuiza anomalia din acea epocă, sunt în grad suprem semnificative. Încît, cine compară titlurile de cărți și listele de autori apărute în 1948—1949 cu acelea ale anilor 1988—1989 poate să se creadă victima unei farse, iar cel care ar fi putut face operația inversă, de a întrezări în 1948 că patru decenii mai tîrziu același regim politic va oferi sub aspect literar imaginea pe care o constatăm noi azi s-ar fi putut crede victima unei halucinații. „Valorile”, cite au fost, se vor impune desigur cel puțin printr-o operație de decantare în timp dar și prin acțiunea energetică a criticii. Pentru istoricul literar însă, cea mai mare eroare ar fi să nu-și dea seama că aparenta normalitate pe care o poate constata în toată această epocă este tot rezultatul unei grave anomalii.

Alexandru George

minimax

„Noroc bun!” d-lui prim-ministru...

Sînt multe motive în virtutea cărora se poate crede că dacă nici începînd din această zi (25 septembrie 1991) nu vom reuși să încercăm a deveni oameni, atunci înseamnă că într-adevăr sîntem un popor blestemat.

Undeva, în „Memoriile lui Adrian” parcă, Marguerite Yourcenar oferă o rețetă de guvernare care împreună cu pragmatismul-i conține o punte de împăcare a raționalității politice cu cea etică: „În treburile de stat, adevărul îmi place mai ales ca mijloc de a simplifica și de a sfîrși repede”. Acum cînd minerii din Valea Jiului au venit a patra oară în București, dar altcumva, cu totul altcumva, practicarea pomenitului principiu ar fi fost singura alternativă non-violentă la care putea recurge Puterea într-o depășire a moment de criză. De bună seamă că ușor nu era, pentru că prea mult neadevăr s-a adunat în spate, totuși ar fi fost posibil. Dar n-a făcut-o, riscîndu-se haosul și, consecvent, represiunea. Represiunea în numele păstrării ordinii de drept!

Poziția adoptată dintru început de premierul executivului a fost aceea că guvernul, „guvernul Roman”, a tratat corect conflictul de muncă din Valea Jiului, îndreptățită fiind prin urmare

folosirea tuturor mijloacelor permise de lege (inclusiv forțele M.Ap.N. urma să aflăm din comunicatul nocturn al Consiliului Suprem de Apărare), „de legile pe care dvs. le-ați adoptat”, le-a amintit dl. Petre Roman deputaților, implicîndu-i în asumarea responsabilității. După cum era de altfel previzibil, poziția adoptată de președintele Ion Iliescu a fost similară celei exprimată de premier, iar episodul cu guvernul în exil al Transilvaniei care a prilejuit în Parlament repetarea diversiiuni naționale s-a regăsit în comunicatul prezidențial printr-un ciudat avertisment cum că revolta minerilor ar „periclită însăși integritatea țării. Cam așa a fost punctul de vedere al Puterii, plus referiri la acte intolerabile (într-adevăr, dar datorate cui?). Ia firava noastră democrație, la viitorul nostru, al tuturor românilor ș.a.m.d. În planul acțiunii: **într-o primă fază**, intervenția scutierilor cu gaze lacrimogene din belșug, înregistrîndu-se totuși trei morți. Așa după ce minerii au venit încolonați și au așteptat preț de vreun ceas și jumătate liniștiți să fie ascultați. Evenimentele ulterioare, refuză orice comentariu și poate că numai jalea este potrivită a le însoți.

Ne-a fost totuși dat să aflăm și punctul de vedere al minerilor exprimat, în direct, de liderul lor sindical,

dl. Miron Cosma. Bref, potrivit domniei sale, modul în care au prezentat situația, atît dl. prim-ministru cît și președintele, nu corespunde adevărului. Greva generală precum și hotărîrea de a veni la București, urmează după epuizarea tuturor demersurilor sindicale **legale** (petiție, protest, sesizarea la Ministerul Muncii) față de care guvernul n-a reacționat, refuzînd dialogul, iar ultimele promisiuni sînt total nesatisfăcătoare. (N.B. Liderul confederației sindicale a minerilor din celelalte bazine carbonifere susține într-un total revindicările confrăților din Valea Jiului.) Și era multă obidă în felul cum povestea dl. Cosma despre indiferența premierului. Toată această secvență s-a petrecut însă sub formă de interviu, de partea cealaltă a baricadei (celui mai elementar bun simț) aflîndu-se însuși directorul televiziunii care și-a depășit cu mult obișnuita-i măsură. Cîmplit este însă că cinismul acestui slujitor al Puterii este un simbol.

Puînd așadar față în față cele două puncte de vedere sau versiuni, de partea cui se află adevărul? Întrebarea este, mărgurîsim, retorică. Pe de altă parte, chiar dacă minerii au dreptate, modul cum au purces să și-o impună este inadmisibil. Adică acum este inadmisibil, pentru că, altcîndva, cînd au procedat la fel... Nu, oricum este inadmisibil, iar cei care i-au chemat atunci și i-au instigat trebuie să-și asume acum responsabilitatea. Ziua de 25 septembrie 1991 este continuarea zilei de 14 iunie 1990. Datorită prospețimii spiritului unui student situația a fost precis și concis definită: s-a încercat un experiment social care a fost scăpat de sub control. A mai spune că însăși Puterea care a provocat și beneficiat în iunie '90 de ceea ce pot face minerii trebuia să fie îngrijorată de comportamentul lor și să caute a-i „vindeca” de bestialitate este superfluu. Dar încă mai îngrijorător se arată faptul că disponibilitatea pentru o

dictatură fătîșă este aproape totală, astfel încît ce se va întîmpla în continuare este greu de prevăzut. Consiliul Suprem de Apărare — al cărui componenți sînt, după cum se vede, adevărații deținători ai puterii politice — n-a decretat încă starea de necesitate dar a autorizat folosirea armelor în baza legii siguranței naționale. S-a hotărît de asemenea formarea unui guvern de deschidere (?) națională dar care, după modul cum este formulat comunicatul, va fi prezidat tot de dl. Petre Roman. Se confirmă astfel încă o dată că trecutul „revoluționar” al celor doi lideri le-a unit pentru totdeauna destinul. Or, poate fi atunci noul guvern o soluție politică viabilă? Pentru că totuși și totuși dl. Petre Roman își are partea sa de responsabilitate în noul act al tragediei pe care o trăiește România. În afară de orgoliu ce l-a putut împiedica pe domnia sa să dialogheze cu minerii din Valea Jiului, cu liderul acestora care, după cum a văzut o țară întreagă, nu este nici extremist, nici vindut agențiilor străine, nici nici...? În schimb, n-ar fi deloc exclus ca tot ceea ce n-a reușit întreaga presă dintr-o anumită parte și propaganda tuturor partidelor de opoziție (aprope de, este spectaculos politicianismul PNL-at: cine trădează o dată...) să fi reușit dl. prim-ministru într-o singură zi fiindcă, în mod normal, românii trebuie să înceapă să fie de astăzi 26 septembrie '91 la fel de uniți ca și în decembrie '89. Chiar dacă, ori tocmai pentru că este prima zi cînd într-adevăr Puterea nu-și mai poate dismula intențiile, urmînd a se baza doar pe arme. Și ce s-ar mai putea spune decît Doamne ajută!

25/26 septembrie 1991

Șerban Lănescu

Ediția Sadoveanu

Se împlinesc luna viitoare zece ani de când un editor cunoscut și aflat la apogeul unei cariere fructuoase, Cornel Simionescu, împreună cu istoricul literar Fănuș Băileșteanu, prezentau publicului primul volum, de aproape o mie de pagini, din ediția completă de **Opere** a lui Mihael Sadoveanu; pregătită prin ani de zile de laborioasă muncă în bibliotecă și beneficiind de bogata experiență în domeniu a celor doi realizatori, ediția ar fi trebuit să ofere cititorului integralitatea operei sadoveniene într-o alcătuire demnă de exigențele moderne ale textologiei, într-un ritm de unul sau chiar două tomuri pe an, astfel încât în preajma încheierii acestui secol să poată fi terminată și publicarea celor vreo douăzeci și cinci de volume, cite erau destinate să cuprindă una dintre cele mai vaste și mai reprezentative opere ale literaturii noastre. Condițiile tot mai dramatice de desfășurare a oricărei activități de natură culturală, mai ales, din ultimii zece ani, piedici de diferite feluri, dintre cele mai absurde și deci mai greu de depășit, și-au pus însă amprenta și pe această generoasă inițiativă și ne aflăm astăzi în situația de a putea semnala abia apariția volumului al șaselea din serie, supus și acesta — ca și precedentele două — unei nemiloase cure de slăbire, așa încât nu numai termenul final de realizare a ediției se îndepărtează simțitor, ci și numărul total al volumelor prevăzute crește, după aprecierea editorului, la circa șaiszeci, qui vltra, verra. Cu un format și cu o legătură modificate față de cele ale primelor, sacrificând în latura formală pentru a putea păstra mai bine elementele de conținut (aparatură de variante, indicii finali și cronologia epocii în care se elaborează și apar textele respective), volumul al șaselea al **Opere**lor lui Sadoveanu, dat la lipar în luna mai a anului 1989 și apărut în septembrie 1991, reprezintă destul de bine nu numai mizeria condițiilor materiale în care edito-

rul clasicilor români a fost (și este încă) nevoit să-și desfășoare o activitate în cel mai înalt grad utilă tuturor, de la cei cîțiva specialiști ai unei probleme de filologie la milioanele de elevi care îl citesc și-l studiază pe scriitor, ci și măreția (să mi se ierte cuvîntul, căci aici eu parafrazez un titlu celebru, dar termenul nu este impropriu) unei activități de sever profesionalism, în ciuda tuturor obstacolelor, care se aliază așa de bine cu modestia celor care au contribuit, în decursul timpului, la realizarea acestei ediții și a altor altora, de la editorul și comentatorul textelor la redactorii editurii și la tipografi, care le-au imprimat.

Volumul al șaselea al operelor lui Sadoveanu cuprinde deci cărțile apărute în decursul anului 1908: **O istoric de demult, Dudaia Margareta și Oameni și locuri**. Citite împreună, într-o înălțare care nu este neapărat și aceea a maturizării lor în atelierul scriitorului, textele își dezvăluie și afinitățile, și deosebirile; mai ales afinitățile au reținut atenția criticilor, care le plasează în general în zona „semănătoristă” a creației lui Sadoveanu, apăsînd de obicei asupra caracterului lor teozist și a atmosferei idealizante care îmbracă personajele sale, centrate de obicei pe o singură trăsătură dominantă într-un abur poetic și desuet. La acest tip de personaje se refera Sanielevici într-o frază celebră, mult citată în decursul timpului, ca o dovadă a recității sale critice, cînd spunea că literatura lui Sadoveanu ar fi o glorificare pernicioasă a trăsăturilor primare, a instinctelor și viciilor care se manifestă în om, „beția, adulterul, promiscuitatea sexuală, vagabondarea, haiducia, brigandajul, impulsivitatea bestială, crima chiar...” Cititor inteligent dar superficial, dublat de un moralist fără simțul nuanței, Sanielevici se grăbește să transforme o observație constatativă într-o judecată etică și — potrivit sistemului său, nu mai puțin rigid decât al lui M. Dragomirescu — implicit

axiologică, care este fără îndoială falsă. Dar punctul ei de plecare merită o analiză mai nuanțată.

Este de ordinul evidenței că povestirile de început ale lui Sadoveanu, inclusiv cele din **O istoric de demult** de pildă, stăruie asupra unor zone abisale din psihologia eroilor săi, care sînt în general recrutați fie din categoria tipurilor caracterizate, a celor cu o personalitate puternică, accentuată, fie din categoria abulicilor, a „martorilor”, aceștia fiind doar transmițătorii — prezumtivi și transparenți — ai unor întâmplări unde rolul principal îl joacă tot primii, ca în **Subiect de novelă**, unde bătrînul singuratic Ioachim Lăstun scoate din „hirtii îngăbenite” istoria unei iubiri și a unei răzburări înfășurate în aburul incertitudinii. Întreg volumul ilustrează de altfel preferința de atunci a autorului mai puțin pentru istorii dramatice, consecință a trecerii acestor personalități viroase prin lume, cît pentru stările tensionale care precedă de regulă desfășurarea conflictului, transformarea lor în act. De aceea, povestirile respective nici nu au o epică propriu-zisă, sau aceasta este evocată vag, într-un final concentrat ca un post-scriptum (**Codrul**), ci mai degrabă o expoziție a datelor care lasă povestirea într-un punct inițial, pe o culme tensionată care este a tuturor posibilităților: în **Ispita** de pildă, strategia învâluitoare a femeii care-și desfășoară jocul etern în fața adolescentului, tulburat dar încă inconștient de trezirea simțurilor, ocupă toată atenția și tot spațiul analizei, iar deznodămîntul nu este nici înfățișat, nici sugerat; pur și simplu el nu are importanță în ordinea revelațiilor psihologice care concentrează efortul de investigație al autorului. La fel în **Fiurul** sau în **Amintirea**, unde episodul crește pînă în punctul unde ar putea să înceapă o poveste dar, cum se întâmplă de atîtea ori în viață, decorul se schimbă și potențialitatea rămîne suspendată, fără urmare.

Înainte ca proza modernă să descopere, prin romancierii de tipul lui Caldwell sau Faulkner, capacitatea epică uriașă a tensiunilor acumulate în ființe puternice, în care trăirea preva-

lează absolut asupra reflecției, Sadoveanu acordă o atenție deosebită acestor tipuri dramatice, care fac parte din familia eroilor tragici. Este natural ca, în cazul lor, pretextele dezvăluirii unor trăiri semnificative să fie din categoria celor etern umane, dragostea, moartea, răzburarea sau dorul de ducă, adică, în viziunea îngustă a unui pedagog, adulterul, haiducia, impulsivitatea bestială, crima chiar (nu altele sînt temele lui Shakespeare). Ele sînt însă manifestări condiționale ale unui temperament pus în situații extreme și nici unul din actele eroilor lui Sadoveanu, în **O istoric de demult** sau alurea, nu este fără justificare în ordine psihologică; cel mai adesea ele sînt însoțite și de subtile implicații caracterologice, de frînturi revelatorii ale unor raporturi interumane, sociale în ultimă instanță, care plasează tipurile respective într-un univers determinat de forțe venind nu numai din interiorul individului, ci și dintr-o istorie străveche care îi cuprinde și îi definește; în povestirea titulară a volumului la care ne referim, crima și drama Aniței — care și-a ucis bărbatul urît de ea, luat sub constrîngerea tiranică a părinților — implică un întreg sistem tradițional al căsătoriei ca alianță socială și nu doar caracterul ei aprig și nesupus. Povestirile acestei vîrste nu dezvăluie la Sadoveanu disponibilități naturaliste, nici predilecția pentru zone patologice ale comportamentului, ci intuiția unui tip mai complex și mai profund de umanitate, în gesturile căruia se implințează toată existența sa; el va ocupa treptat o bună parte din spațiul prozei secolului nostru, făcîndu-ne să nu nu mai observăm noutatea lui în momentul cînd Sadoveanu îl înfățișează cititorului.

Sînt multe direcțiile în care reluarea acestor texte în seria de **Opere** va prilejui și impulsiona noi puncte de vedere și noi aprecieri de ansamblu. Ele vor fi facilitate probabil și de numeroșii indici pe care îi conține fiecare volum, asupra cărora tematologii nu s-au oprit încă, deși ar fi meritat osteneala (în ce măsură de pildă cuvintele ca **drum de fier** sau **spinzurătoare** trebuie înregistrate în indexul de **construcții, localuri, instituții, habitate**), dar care pot prilejui și ele statistici interesante chiar din punctul de vedere al acuzațiilor amintite ale lui Sanielevici: 16 ocurențe în acest volum pentru **crîmă** față de 22 pentru **gospodărie**, sau 39 pentru **mănăstire**, care devin 53 împreună cu cele apropiate (**chinovie, chilie** ș.a.).

Ca și precedentele, volumul se așează pe raftul cel mai apropiat al bibliotecii noastre de suflet; să sperăm că următoarele vor intra, în sfîrșit, în ritmul dorit de apariție.

Mircea Anghelescu

* M. Sadoveanu, **Opere**, vol. VI, Ediție critică de Cornel Simionescu, note și comentarii de Cornel Simionescu și Fănuș Băileșteanu, București, Ed. Minerva, 1991, XVIII + 477 p.

povestea vorbeli

Alte abrevieri

tendința de concizie a limbajului familiar nu se manifestă exclusiv prin apocopele accidentale sau prin truncările lexicalizate de care vorbeam cu puțin timp în urmă; fenomenele sintactice și textuale complexe o dovedesc perfect, dar chiar și simplele prescurtări cunosc forme mult mai variate decât s-ar crede; între ele, unul din tipurile cel mai spectaculoase e reducerea unei formule la inițialele cuvintelor ei. Păstrarea prin abreviere a inițialelor e un procedeu modern curent, aplicat în primul rînd denumirilor de instituții de tot felul. Grafia permite în acest caz o diferențiere stilistică — între forma canonică, cu majuscule și puncte — și cea care transcrie și leagă pronunțarea literelor; aceasta din urmă intră în sfera familiarului, a unui respect scăzut și a unei obișnuințe cres-

cute cu instituția al cărui nume e în cauză. „Un pecere revigorat”, „Iostul redege” („Tineretul liber”, 24/1990, 1), „avea aprobarea cepeex” („Armata poporului”, 14/1990, 1) „o nouă ședință a meane” („Adevărul”, 17.07.1990, 1), „din fața sediului ceape” („Phoenix”, 37/1990, 8) sînt grafii care ar părea să tindă către integrarea compuselor prin abreviere în fondul de substantive comune ale limbii; în realitate, ele se conformează modei momentului: de scriere cu inițialele minuscule a numelor de persoane și instituții legate de regimul politic anterior. Deprecierea obiectului se manifestă prin anularea grafiei instituționalizate — dar și prin tratamentul popular și familiar al siglelor, care prînesc nu numai articol (lucru firesc), dar și o terminație de singular în u („cucerirea ceceului” — „Phoenix”, 27/1990, 1); „oile ceapeului” — „Cuvîntul”, 26/1990, 7; „sereleu” — „Timpul”, 36—37/1990, 8).

Mai interesantă e situația în care, cum spuneam la început, o sintagmă e redusă, tot în limbajul familiar, la inițialele cuvintelor ei: fenomenul ar părea

să contrazică asocierea, indusă de exemplele precedente, dintre registrul relaxat și dezinvolt și ștergerea identității siglelor. Cîteva exemple sînt destul de cunoscute: în argoul militar, abrevierea AMR corespunde enunțului „am mai rămas”, urmaș de numărul de zile pe care recrutul le mai are de așteptat pînă la liberare („Ce se poate citi în sala de șapteptare din gară: Maka, AMR 20 de zile, Micăiță (...) etc.” — Sorin Preda, **Plus-minus o zi**, Ed. Militară, 1988, 257); sigla se adaptează foarte ușor și la statutul de substantiv comun, articulabil și declinabil; și saltul semantic e remarcabil în expresia „cu amereul sigilat” — caracterizînd un militar de carieră. De altfel, aceeași noțiune e desemnată și prin substantivul **apevist**, derivat din sigla APV — „armată pe viață”. Derivatul **pepecest** — „student care se prezintă nepregătit la examen, sperînd într-un concurs de împrejurări favorabile” (cf. un articol din 1978 al lui M. Petre) are ca punct de pornire inițialele enunțului „poate pică ceva”.

În toate aceste cazuri — ca și, adesea, în cele în care e redus sistematic la inițiale numele unei persoane (mai ales, de remarcat, numele format din trei elemente) — efectul de surpriză al decodării, sporul de rapiditate al exprimării, impresia de „cod secret”, cunoscut de cei inițiați sau descifrat de cei inteligenți sînt argumente în favoarea impunerii formei. Umorul este produs de aceste condiții, dar în special de actul lingvistic prin care o realitate comună, un enunț în vorbire familiară e tratat ca o instituție, e inclus într-o serie cu care nu are nimic comun. Autoritatea conferită de sigle (și a cărei existență e probată, chiar din primele situații citate, de încercările de a o submina) — se află într-un evident contrast cu conținutul expresiei abreviate. Că mecanismul unor astfel de abrevieri ad hoc e un procedeu comic o dovedește și

funcționarea sa în anecdotă propriu-zisă, adesea în combinație cu o omonimie (ADI — „academician doctor inginer”, PCR „pile, cunoștințe, relații” etc.).

O funcție mai nouă a unor astfel de abrevieri este aceea de a reduce din uzura expresiilor la modă, de a dinamiza clișeul. Calea cea mai sigură e șarja; excesul: clișeul este recunoscut ca o instituție, a cărei autoritate s-ar manifesta prin reducerea „numelui” la siglă; dacă intenția ar fi doar de economie a expresiei, nu s-ar recurge la majuscule. Sînt, cred, destul de cunoscute siglele O.D.S.S. (sau, mai greoi, O.D.-S.S.S. — „odiosul dictator și sinistra sa soție” — și O.A. P.P. — „o anumită parte a presei”: „cei specializați în timpul ODSSS în telegrame” („Căpitanu”, 14/1991, 7); „publicații de OAPP” („Zig-zag”, 70/1991, 3).

În orice caz, procedeu sintagmelor abreviate prin inițiale e, în toate exemplele discutate, figură de stil și nu mijloc de a asigura rapiditatea comunicării: legătura cu o abreviere ca „ș.a.m.d.” e numai formală, utilitatea practică a prescurtării fiind pur și simplu exclusă în situațiile precedente. Exemple mai vechi sînt greu de găsit; majoritatea sînt accidentale și au fost lipsite de șansa de a se impune. O excepție pare a fi formula (de folosire inițial pokeristă, apoi largită) **pe neve** — „pe nevăzute”, deși circulația ei e mai mult orală; putem afirma că grafia sa obișnuită este cea cu care am prezentat-o; expresia poate fi totuși găsită și într-o formă care o apropie de exemplele discutate mai sus: P.N.V., („Ne-a dus șmecherul ăsta P.N.V.” — Victor Papilian, **Coana Truda**, Ed. Dacia, 1938, 42). Analiza derivatului și izolarea prefixului, tratat ca un cuvînt aparte, nu e deloc anormală.

Rodica Zafiu

Caietele de noapte

Ion D. Sirbu, JURNALUL UNUI JURNALIST FĂRĂ JURNAL, vol. I, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1991.

biografia lui I.D. Sirbu (28.VI. 1919, Petrila — 17.IX.1989, Craiova) seamănă pînă la un punct cu biografia filosofului Petrini, din romanul lui Marin Preda, **Cel mai iubit dintre pămînteni**. A făcut liceul la Petroșani, ca fiu al minerului Ion Sirbu, apoi Facultatea de litere și filosofie la Cluj și la Sibiu (după Diktatul de la Viena, din 1940). Convingerile comuniste ale studentului, care publica alături de Mihai Beniuc în gazetele de stînga ale vremii, nu l-au împiedicat pe Liviu Rusu să-l oprească în 1945 asistent. Se impuse în timpul facultății prin calitățile sale ieșite din comun și tot acum începuse să facă literatură în **Revista Cercul Literar** de la Sibiu, alături de Ion Negoitescu (prietenul Ramon, din scrisori) sau de Radu Stanca. În 1947 e numit la Cluj conferențiar de literatură dramatică, dar în 1948 e scos din Universitate, odată cu foștii săi profesori, Lucian Blaga, D.D. Roșca și Liviu Rusu, iar în 1951 e supus primelor persecuții ale Securității, pentru că scrisese tragedia minerească **Sovromcărbune**. Din 1957, cînd e arestat pentru „omisiune de denunț”, pînă la sfîrșitul anului 1963, va face experiența tragică a închisorilor comuniste, care îl va marca pentru tot restul vieții. Va lucra apoi într-o mină, pe Valea Jiului, așa încît într-un interviu pe care îl va face mai tîrziu cu Ion Jianu va putea să constate cu tristețe: „Am fost, în 1947, cel mai tînar conferențiar universitar din țară, ca în 1964 să ajung cel mai bătrîn vagonetar din mina strămoșilor mei, în Petrila”. După 1964 va lucra ca șef de producție la Teatrul din Petroșani, pentru ca în ultima parte a vieții să se fixeze la Craiova, ca secretar literar al Teatrului Național. A apucat să publice în timpul vieții cîteva cărți, între care de un oarecare succes s-au bucurat prozele din volumul **Șoarecele B și alte povestiri** (1983), dar o parte însemnată din ceea ce a scris s-a pierdut la Securitate, iar altă

parte își așteaptă rîndul la tipografie, ca operă „de sertar”. În această ultimă categorie intră **La condition roumaine** (900 de pagini), **Lupul și Catedrala** (460 de pagini), **Dansul Ursului** (320 de pagini), o vastă corespondență și **Jurnalul**, din care Editura „Scrisul Românesc” a făcut să apară recent un prim volum.

E vorba de **Jurnalul unui jurnalist fără jurnal**, în legătură cu care amplele fragmente publicate de revista **Contrapunct** ne-au permis încă din timpul anului trecut să ne formăm o părere.

Spre deosebire de jurnalele „clasice”, care își iau ca unitate de măsură ziua, luna, anul și se întind de cele mai multe ori pe mari perioade de timp, însemnările lui I.D. Sirbu sînt un **jurnal de noapte** (scriitorul ne atrage de mai multe ori atenția asupra acestui amănunt), scris în ultima parte a vieții (e jurnalul unei vîrste, deci) și pus sub semnul **iernil**, căci primele trei părți ale celui dintîi volum se intitulază, pe rînd: **Iarna unu** (1983—1984), **Iarna doi** (1984—1985), **Iarna trei** (1985—1986). Un bilanț, prin urmare, care încearcă să umple spațiul dintre ceea ce ar fi putut și ceea ce a reușit să facă I.D. Sirbu de-a lungul întregii sale vieți: „gîndul că trecînd cu, de-a lungul vieții mele, prin 7 (șapte) dictaturi consecutive, am ajuns să fiu acum un fel de semifabricat, de auto-kitsch sau hibrid stass, mă neliniștește profund. O cetate asediată continuu — nu de-a lungul unei singure nopți, ci de-a lungul Noptii acestui secol stupid — nu se poate să nu fi determinat în structurile și în esența mea schimbări și alterări foarte grave și profunde. Poate că gîndesc — demuși și fără să-mi dau seama — ca un sclav resemnat, deși tot ce fac nu este decît o vociferare mută împotriva celor ce vor să mă înrobească. Sau, cu o formulă împrumutată de la Sartre, și prin care I.D. Sirbu vrea să spună că e hotărît să umple cu un discurs consistent, spa-

țiul unei rațiuni proiectate și întreținute de alții: „Întrebarea nu este ce fac, ci ce voi face cu ce au făcut ei din mine!”. Este o întrebare pe care scriitorul și-o pune în numele tuturor, și tocmai în această direcție ar trebui căutată dimensiunea principală a însemnărilor sale. Căci jurnalul lui I.D. Sirbu echivalează cu radiografia unui organism colosal, aflat la capătul puterilor, după ce i s-au măcinat aproape toate forțele. Totul conduce în însemnările „de noapte” ale lui I.D. Sirbu spre această întrebare esențială, amintirile personale, analiza heideggeriană a unor cuvînte, discursul teoretic, împreună cu numeroasele considerații de filosofie a culturii și a istoriei românești, fixate parcă sub semnul blestemat al **Mioriței** și al poveștii lui Păcală, care pentru că nu știe să folosească cum trebuie fluierul incredințat de Dumnezeu, reușește să distrugă totul în jurul său. Iar la această dezbatere de sfîrșit a unei vieți, care pare să coincidă cu sfîrșitul lumii, participă foștii dascăli ai scriitorului (în primul rînd Blaga, de la care I.D. Sirbu preia considerațiile despre **Miorița** și despre povestea lui Păcală), cîțiva interlocutori apropiați (soția Olimpia, prietenii din amintire, între care mai ales scriitoarea Eta Boeriu) sau personajele din propriile cărți (Moșul, Candid, zugravul Pascaly). Rezultă din acest **symposium** al umbrelor un sentiment apocaliptic, căci temele aflate în discuție sînt ratarea personală și eșecul colectiv al unei înregii națiuni, prin comunism, degradarea vieții dincolo de orice închipuire, bizantinismul care a pătruns pînă în fibra cea mai intimă a indivizilor, falimentul culturii și al „omului nou”: „S-a abătut asupra poporului meu un fel de paranoică invazie de adjective și adverbe la superlativ, înșirare fără nici o podoare sau simț al realului. Spiritul latin, european, nu se poate lipsi de măsură și bun simț, limba și categoriile sale intime se simt forțate și chinute prin această beție demențială de laude și imne la adresa Zeului unic. // Ne-am mutat în alt veac, în altă religie? Sau trăim o febră și un delir halucinatoriu, de tifos, lepră sau ciumă? Vom mai fi vii, vom mai fi noi înșine, după ce vor amuți aceste fanfare și coruri ce ne asurzesc și ne rușinează de moarte în prezent?” În general, o impresia de rău fără leac, de rău care nu mai lasă nici o speranță, dar care tocmai de aceea face posibilă renașterea unui tip de discurs disperat și incontrollabil în consecințele sale, ca pe vremea lui Eminescu: „după unele date secrete, dar foarte sigure, țiganii noștri se înmulțesc în progresie geometrică, lumpen-marginalii se înmulțesc normal (2—3 copii, crescuți în condiții de șantierism, vagabondaj, beții, divorțuri etc.), iar oamenii «normali» rămîn sub nivelul de menținere, preferînd să aibă un singur copil sau nici unul. În anul 2020 — sau poate și mai devreme — numărul țiga-

nilor va trece peste 50% din populația [...]. Satul era pentru noi sursa inepuizabilă de creștere demografică: țărana făcea la copii «cîți dădea bunul Dumnezeu», nevasta lui îi creștea, unul sau doi rămîneau în ogradă sau sat, ceilalți își căutau rostul peste deal, peste apă, la orașe, în industrii, unde puteau. Satul a murit — a secat și izvorul demografic «normal». Șatra sau bordeiul favelelor e în plină vigoare, fiii săi sînt «liberi», nu recunosc contractul social, nu vor nici buletin și nici școală, ei sînt cei mulți, flămînzii și goi. Al lor e viitorul... copiilor noștri”.

Sînt și cîteva ciudățenii în jurnalul lui I.D. Sirbu, între care „clasică” rămîne iluzia că **sistemul** în sine ar fi fost bun, dacă nu s-ar fi lăsat compromis de brute și de proști: „Dacă aș fi tînar, azi [...] aș re-învăța rusește, m-aș re-înscris în partidul comunist, aș face totul (oare?) ca să ajung într-un post în care să am puterea de a face și bine”. Iluzii sau poate proiecții deviate ale fricii subconștiente, despre care jurnalul lui I.D. Sirbu vorbește mereu. Dar sînt și cîteva anticipații uluitoare, ca aceea pe care le face la un moment dat „zugravul Pascaly”: „Anii '50 au însemnat ruptura URSS-ului de Tito, anii '60 au adus ruptura încă nevindecată de China lui Mao, anii '70 au determinat ruptura partidelor comuniste europene și apariția acestor partide hibride numite «eurocomunism». Anii optzeci, în care am intrat, nu se poate să nu aducă ruptura comunismului de sine însuși, chiar în URSS. Galaxiile care se nasc după un Big-Bang, au tendința să se îndepărteze cu viteza luminii de centrul exploziei primare: așa și cu statele nascute după o revoluție imperială; în curînd va apare, în locul ideii internaționalismului, mica durere națională poloneză, română, maghiară, germană, uzbekă, tătară etc. Limbile au hotărît soarta turnului Babel, nu?”

Și totuși, în ciuda acestui gen de anticipări, jurnalul lui I.D. Sirbu ilustrează în esență lăza ultimă a unei disperări pe care se încapăținează parcă s-o alimenteze din toate părțile cele mai cutremurătoare și mai sălbatice exemple: „În absența mea și a sorei mele, după pomana de cuvîntă, casa Mamei rămînd goală, «vecinii» (pentru care mama a fost o adevărată Cruce Roșie) au spart lacătele și au jefuit toată ograda. Au cărat totul. Cu securile au spart șopronul, cotețul, pridvorul... Au golit camera de cărbuni, șopronul cu lemne, fostul atelier al tatălui meu...”

Dacă s-ar fi păstrat scrieri românești din epoca pustitoare a năvălirilor bărbare, ele ar fi arătat probabil ca însemnările de noapte ale lui I.D. Sirbu.

Florin Manolescu

Lecturi din romanul continuu (I)

Cinismul sacru

inchind cel de al treilea și ultimul volum din **Cronică de familie**, în 1956, Petru Dumitriu intenționa ca acesta să fie doar „intrarea și prima treaptă a unei istorii (...), istoria oamenilor care erau în floarea vîrstei și tineri în țara asta, la jumătatea secolului al XX-lea”. Nu era, nici pe departe, o ambiție deșartă, atîta timp cît amplul său roman era expresia modului de a gîndi specific unei bune părți a intelectualității noastre din acel timp. Acea intelectualitate care își petrecuse adolescența, mai ales, în anii războiului, iar tineretea — în sumbrul deceniu care i-a urmat. Se părea că, după 1944, toate vor fi îngăduite. Încheierea cataclismului dădea oricui tot soiul de speranțe. Dar jocurile erau de mult făcute și curcurile se stringeau tot mai tare. Evenimentele se succedau în cadențe amețitoare. Unii credeau că, de aci înainte, vor avea libertatea de a trage cu pușca. Alții intrau și ieșeau periodic din închisori. Alții intrau și nu mai apucau să iasă. Unii erau excluși din Societatea Ziaristilor Români, din Societatea Scriitorilor Români, din Academia Română. Alții erau înrolați în detașamentele disciplinare de muncă și priveau pieziș la **Răsună valea**. Spectacolul oferit de acei ani era nu atît divers, cît atroce, iar intelectualii — cei adevărați — i-au răspuns prin atitudini variate, născute nemijlocit din înfruntarea cu împrejurările. **Cronică de familie** constituie una din cele mai elocvente mărturii și totodată exemplificarea doar a uneia din aceste atitudini. O exemplificare ridicată la statutul de operă impecabilă.

Cine parcurge acum romanul lui Petru Dumitriu realizează că de vehementă a fost replica și, cu deosebire, cît de neconformistă. Cronicarii vremii i-au lăudat

monstrațiile produse. Sila existențială colpește.

Se cuvine a remarca, pe de altă parte, absența patimii. Toate sînt considerate cu vădită luciditate, la rece. Disecția este făcută calculat, sistematic. În peisajul literar de după al doilea război, Petru Dumitriu aduce una din cele mai limpezi și mai dure propuneri de ripostă, de situație a omului față de el însuși. Impresionează calmul naratorului, ca și la Marin Preda. Spre deosebire de **Moromeții**, roman în care istoria ironia agită planurile la alt nivel decît acela al țesăturii epice, în **Cronică de familie** liniștea epică este desăvîrșită și la acest nivel. Curiozitatea este bine temperată, episoadele se înșiră într-o cronologie aproape liniară. În genere, începutul capitolelor marchează invariabil timpul, accentuînd ideea de scurgere a lui, însă fără nici un fel de melancolie: timpul nu este nici răbdător, nici nerăbdător, ci o grămadă amorfă și degustătoare, acaparatoare și distrugătoare prin inerție și indolență. Scenele se leagă și se dezleagă lent, parcă sub stăpinirea unui plictis de sorginte orientală. Cititorul care se lasă antrenat de lectură constată, după o vreme, că plutește în atemporalitate, căci romanul își are un timp al lui, rupt de acela al istoriei reale, și că numai reminiscentele acesteia îl pot conduce către stabilirea unor puncte de legătură. Dar, din nou, o întrebare acută pentru cititorul de acum: nu este prea devreme, oare, să renunțe la astfel de legături? Dacă răspunde negativ și se străduiește să afle cheia potrivită de lectură, atunci va constata că romanul lui Petru Dumitriu și-a creat un univers al lui, clădit pe acea curiozitate cinică, de care am amintit mai înainte. Cel supus luminii necrutătoare este individul. De aceea, capitolele ori părțile romanului debutează cu ancorări în istoria acestuia, așa fel, încît raportările la istoria reală să fie extrem de puține și de fragile. Scriitorul nu este interesat decît de acea clipă, din universul imaginat de el, care se numește fie Bonifaciu Cozianu, fie Elvira Vorvoreanu, fie Dimitrie Cozianu, fie Pius Dabija. Totul se dilată, în funcție de apariția pe scenă a fiecărui astfel de personaj. Nu este vorba, nici pe departe, de ceea ce se numea, prin 1950, „atitudine de clasă”, de situarea pe pozițiile „realismului” (critic ori socialist), ci, dimpotrivă, de o desprindere de cotidian, vizibilă în exacerbara interesului față de ins. Tot de aici decurge și pasiunea pentru

biografie și genealogie, dimensiuni care îl fixează pe individ și, totodată, amplifică, prin insumarea argumentelor, catastrofa umană. „Contractul social” se întemeiază astfel, în viziunea lui Petru Dumitriu, pe morala abjecției („Nu fiindcă le iubesc pe dumneața fac ceea ce fac, ci fiindcă mă iubesc pe mine” — răbufnește Bonifaciu Cozianu, după ce ucide un om în duel).

Intr-o astfel de lume, altruismul este considerat o aberație. Prin extensiune, orice sentiment de sociabilitate devine un pericol public și trebuie reprimat. Un personaj, Elvira Vorvoreanu, „detesta oamenii pe care îi vedea pe stradă. Detesta tot orasul, toată țara, lumea întreagă”. Pare a fi, chiar, un punct de vedere al naratorului însuși. Așa se face că, atunci cînd apare, nevinovăția este decapitată repede și pilduitor. Procedul aparține întregii societăți închipuite în roman, deci nu este al unei anumite conjuncturi politice și cu atît mai puțin al unei societăți concrete. Prin aceasta, susțin că ar fi încorect să se detașeze anume fragmente din **Cronică de familie**, spre a se încerca demonstrarea unor teze după care romanierul ar fi fost adeptul ideologiei colectiviste oficiale. Două exemple mi se par suficiente pentru susținerea afirmației: locotenentul Stere Laurențiu (din volumul al doilea) și studentul comunist Ionel Varlam (din volumul al treilea). Dacă îl desprindem pe cel de al doilea din ansamblul romanului, vom conchide, logic, că ne aflăm în fața uneilundegării idealizante (că era convenabilă oficialităților vremii constituie un fapt indubitabil). Dar Ionel Varlam este perechea, de peste timp, a seraficului locotenent condamnat și executat fără milă de reprezentanții lumii create de roman. Ambele cazuri sînt menite să amplifice, prin contrast, colcăiala de infamii atotputernice și perene.

Evident că dragostea este ridiculizată și comunistă Doina Zevedei nu este cu nimic mai prejos decît prostituata zisă

Dan Mănuță

Continuare în pag. 6-a

felix sima

Cărturari

să ai puterea omenească
să te retragi ușor din nor
într-o livadă părintească
spre fructul tău interior

unde se poate coace-n gură
o floare albă de salcim
și toate sînt în legătură
cu zmeii celuiilalt tărîm

să crești albine-n cuib de rouă
și-n cuib de vultură să te sui
să-ai aduci statui din flori de tei
pe la răspintii să le pui

apoi tirziu cînd vine seara
pe-un cal de somn netropînd
să te împarți în patru zări
silabe vechi — silabisind.

griul răsărit în preajmă
își trimite spicul verde
semn că vrabia se coace
pe pămînt — și nu se pierde

lasă-ți trupu-n viul nopții
lingă un castel de apă;
încuiat e dragul porții —
calul-duh nu ne mai scapă

viața noastră se tot duce
nu știm unde — nu știm cum
pe-un tărîm de viață-moarte
unde sîntem și acum.

călcînd pămîntul — respiri duh
un duh preablînd de domnitori

zidiți cu fruntea în văzduh
și-n noapte-adăpostiți sub flori

zidiți cu fruntea în văzduh
cu steaua-n frunte pătimaș
citînd hrisovul vieții lor
într-un rădvan către oraș

citînd hrisovul vieții lor
urechi de aur ai să-auzi
eum un cuvînt pierit de dor
se mai zărește-n ochii uzi.

pe-un drum de fragi — călcau mai mulți
cu un baston uitat în gînd
și-n urme ei erau desculți
și tremurau în vînt — mergînd

și tremurau și erau ei
bătrîni ca fagul de sub deal
și riul le trecea prin piept
curgînd din Dunăre spre-Ardeal

și riul le trecea prin piept
și pe sub haine — vîntul serii;
mergeau în șirul nu prea drept
spre marea Peșteră-a Muierii

de cine-aveau să se ascundă?
se salutau încet în gînd
și coborau pe-un drum pe-o undă
de albie de dor călcînd

ei au fost ca niciodată
parcă astăzi parcă ieri
păsări tinere crescute-n
verzi și dulci și primăveri

stînd la rostul lor cuminte
împărțind Unul la Șapte:
șapte linguri mari de lemn
într-un blid al lor cu lapte

cînd se-nchide ochiul lumii
pe o lacrimă de-a lor
arde steaua cea albastră
într-o candelă de dor

cînd se-nchide cartea vieții
într-o cameră duloasă —
crește-n iarna aspră neaua
amintirii peste casă.

trece-o sanie cu boi
pe un drum spre casa noastră
boii aburesc din suflet
sticla lămpii din fereastră

lemn lungi tăiate-n trupul
de copac ce nu mai este
grinzi de pod peste o apă
îmi sînt versurile-aceste

plînge mama ta cea bună
pe un deal ce se usucă
lacrima a ei curată
se preschimbă-n miez de nucă

de din care altă dată
alt vlăstar purta-va rodul
pe o cale spre lumină
deslușind să treacă podul.

și pe cele mai largi categorii de cititor, dornici să cunoască dezvoltarea și evoluția istorică a fenomenului cultural și politic românesc de la sfîrșitul veacului trecut și prima jumătate a secolului nostru.

Străbătute de un lirism dens, de o contaminantă melancolie, **Memoriile** lui Al. Tzigara-Samurcaș sînt însoțite de o neabătută prospețime. Înclinarea autorului către un lirism nostalgic și confesiune își găsește în **Memorii** o confirmare evidentă. În paginile volumului, cititorul descifrează date importante despre figurile impunătoare ale mai multor generații din care s-au recrutat adevărații cititori ai învățămîntului, artei și culturii românești.

Dincolo de firescul subiectivism ce se deslușește din paginile acestor **Memorii**, se conturează o imagine vie „a unei epoci ce merită, fără îndoială, cunoșcută și la înțelegerea mai exactă, Tzigara-Samurcaș contribuie mult cu însemnările sale din volumul de față”. Valorificarea operei — aici meritul principal îl are noua editură „Grai și suflet — Cultura națională” —, unuia dintre cei mai reprezentativi oameni de cultură români din prima jumătate a veacului nostru înregistrează, cu acest prilej, un nobil act de cultură, pentru care atât editura, cât și îngrijitorii ediției „merită calde cuvinte de apreciere”.

Aparatul critic care însoțește această lucrare cuprinde, în afară de documentația prefață, semnată de prof. univ. Dan Grigorescu, și un substanțial capitol de note și comentarii, numeroase fotografii personale și de familie, precum și o serie de facsimile după scrisorile și documentele originale cele mai importante, care, așa după cum ne asigură îngrijitorii ediției va fi publicat în ultimul volum. Acesta va oferi cititorului o cifră mai deplină receptare a operei memorialistice a lui Al. Tzigara-Samurcaș.

Sîntem convinși că o asemenea lucrare răspunde intereselor și preocupărilor din domeniul istoriei, artei și culturii, volumul constituind, totodată, un util instrument de lucru pentru elaborarea unor lucrări științifice de specialitate privind dezvoltarea artei și culturii românești. Apărută într-o reușită ținută grafică, lucrarea se înscrie ca o prețioasă și valoroasă realizare editorială în planul larg de valorificare a patrimoniului nostru cultural și artistic.

Dumitru Lazăr-Sărăianu

* Al. Tzigara-Samurcaș — **Memorii** (1872—1910), vol. I, Editura „Grai și suflet — Cultura națională”, București, 1991.

Cinismul sacru

Foamea Neagră, nesățioasă stăpîna a Căii Victoriei. Castitatea devine obiect de distracție și Cezar Lascari povestește, cu indignare, că el nu-și poate permite să fie inițiatul bărbat din viața unei fecioare burgheze („Ce, eu sînt de așa ceva? Nu sînt ordonanțe, birjari, la vol, în carțier?”). Religia este demontată și aceași minuiție, deși oarecum în treacăt. În litera și spiritul întregului roman, ca se reduce la principiile lui Ignațiu de Loyola, fiind un simplu exercițiu de voință, de o grațioasă blasfemie („Nu te mai gîndești la Isus Hristos și la celelalte fleacuri și îți implinești orice voință!” — afirmă profesorul de metafizică Fănică Niculescu). În mod consecvent, moartea se prezintă fie ca o parodie, fie ca un lucru dezagreabil. Un personaj la somnifere numai spre a simula sinuciderea, legându-se astfel într-un imbecilism languros. Absența unui aviator căzut într-o luptă coleșug de escadrilă o explică astfel, la o intrunire mondenă: „A căzut, doamnă, azi dimineață. Adică a explodat în aer: n-a mai căzut mare lucru. Vinul de azi e și mai bun decît etc.”

Epoca a considerat **Cronică de familie** drept un roman despre decăderea boierimii. Poate așa l-am putea aprecia și acum, dacă anumite elemente nu ar veni în sprijinul unei adevărate restituiri a valorilor intrinseci. Așa, de exemplu scenele despre țărani se înscriu în aceeași arie a dezumanizării, extinzînd posibilitățile de simbolizare ale ansamblului (Mirică, din Vădastrele, ademenește un ciine numai pentru a-l putea lovi apoi, cu sălbăticie). Mai mult încă, locuitorii satului au limbajul lor particular. „Culoare locală” — s-ar putea susține. Desigur. Numai că această „culoare locală” nu ajută cu nimic „realismului”, ci este menită să sublinieze urîtenia vorbeli, stîlcirea exprimării firești. Țăranii lui Petru Dumitriu sînt și ei din aceeași categorie a „sucitorilor” sau a „nebumflor” Vorvoreanu, Cozianu s.a.m.d. Astfel, „familia” a cărei „cronică” o scrie romanțierul este una mult mai largă, decît lectura de conjunctură o înțelege și o admite. „Familia” este omenirea întreagă, așa cum a imaginat-o un scriitor constrîns să viețuiască în condițiile turburii ale anilor 1940—1955. Este, cum se exprimă un personaj, „le monde à l'envers”. De dăcația de pe volumul al doilea („în amintirea lui Francisco Goya”) își află o deplină justificare în galeria de personaje memorabile, care își au locul firesc lingă altele, din deceniul al cincilea, precum Ioanide, Darie, Nicoară Potocovă, M. Romete, Bozonca sau Mitru Moț.

Mărturisesc că, după aproape o jumătate de secol de la apariția **Cronicii de familie** nu mi se mai par deloc justificate întrebările de genul: cine au fost modelele pentru activiștii Cărăușu și Mardan, ori pentru artistul Pius Dabija. Personajele își au logica lor proprie în ampla construcție a romanului, fiind deci nedatabile. De vreme ce toate celelalte personaje moșieri, țărani, intelectuali etc., sînt sedate, parcă, de o „trufie turbată”, atunci și Mardan privește lumea „cu un suris vicelan, de geambaș”, iar Cărăușu nu înțelege prea multe despre artă, făcînd parte dintre acei „homines novi” plini de cocoism și de cinism („o să ne servim de el” — adică de artistul Dabija — afirmă Cărăușu, fără menajamente). Cit despre dezbaterile în jurul artei de „tip nou”, ele sînt reduse la antipatia învidioasă a criticului Marcel Rozeanu. Ici — colo cite o ușoară reverență, asupra căreia se revine îndată, căci romanțierul nu poate renunța la maniera-i caracteristică, de a da cu o mină și de a lua înapoi, cit mai mult, ce cealaltă.

Încheindu-și romanul cu paginile despre Pius Dabija, romanțierul pare a propune o soluție, o alternativă la degringolada omenirii: supraviețuirea prin artă. Dabija este sculptor și compozitor, combinație suspectă de oportunism. Prin prisma lecturii momentului 1950, o putem privi ca atare. De fapt, este vorba de o stingăcie, dovedind că scriitorul nu nimește punctul mediocrității aurite, deoarece este mult prea pornit împotriva omenirii. Mizantropia nu-i provoacă — este adevărat — nici un fel de „nausee”, deși unele scene se situează în prajma dezgustului „existențialist”. Morala romanului — dacă o putem cumva afla — stă în ceea ce practică naratorul însuși: scrișul. Textul este singura modalitate de a răspunde unei instanțe interioare, unui imperativ care, din ipoteză devine, prin concursul circumstanțelor, obligatoriu. Justificarea scrisului se găsește în atemporalitatea riposteii pe care el o simbolizează. De aceea, Pius Dabija nu-i poate sculpta nici pe Bălcescu, nici pe Stalin. Miinile lui modelează doar forme care sugerează „nașterea”, „tineretea”, „moartea”, iar figurile se infățișează pritorului în goliștea lor adamică. Este o modalitate de a refuza o „problemă solubilă”, cum, ironic, se exprimă Dabija. De altfel, romanul se încheie nedecis, ultimul personaj memorabil numindu-se Pius și fiind artist. Ceea ce dorește să afirme sacralitatea întrebării însăși, a gestului sublim al chestionării sceptice.

stop-cadru

Amintirea marilor înaintași *

În noua casă de editură, „Grai și suflet — Cultura națională”, al cărui director este poetul și folcloristul Ioan Șerb, și s-a făcut un promițător debut editorial, publînd cel dintîi volum dintr-o serie de patru a **Memoriilor** istoricului de artă și întemeiatorul muzeografiei românești, profesorul Al. Tzigara-Samurcaș. Volumul cuprinde remarcabile evocări, (inedite) despre participarea sa la cele mai importante evenimente naționale, precum și o reconstituire fidelă a numeroaselor și statornicelor sale inițiative culturale, menite să ridice prestigiul artei și culturii românești, atât în țară cît și în străinătate.

Concepte ca un roman autobiografic, **Memoriile** lui Al. Tzigara-Samurcaș prezintă o frescă a epocii, pe care a străbătut-o cel dintîi specialist român căruia o universitate europeană (în cazul lui cea din München) i-a decernat titlul de doctor în istoria artei, o imagine pitorească a Bucureștilor, o cronică a societății românești dintre anii 1872 — 1947, prezintă o galerie de portrete originale ale unora dintre cele mai recunoscute personalități politice și culturale românești, care și-au desfășurat activitatea în această perioadă.

Conștient că și-a făcut o nobilă datorie față de toate aceste mari personalități, Al. Tzigara-Samurcaș și-a așternut pe hîrtie amintirile, păstrate multă vreme în memorie, dîndu-le, acum, o nouă viață, grație trudei îngrijitorilor ediției, Florica și Ioan Șerb. Deci, nu dorința de a revitaliza un gen literar vechi l-a îndemnat pe Al. Tzigara-Samurcaș să-și scrie **Memoriile**, ci datorită față de cultura noastră și mai ales față de unii creatori și slujitori de prestigiu ai acesteia pe care i-a cunoscut și-a voit să-i rechemă din uitare.

Întemeindu-se pe documente autentice și originale, cuprînzînd informații de primă importanță pentru istoria și cultura românească, **Memoriile** lui Al. Tzi-

gara-Samurcaș sînt scrise cu un rar har al evocării oamenilor și epocii, cu remarcabile reflecții pe marginea evenimentelor culturale și politice la care a participat, constituindu-se ca un veritabil elogiu adus spiritualității românești.

După ce în primele capitole autorul își evocă anii copilăriei bucureștene din „mahalaua Batștei” și își reconstituie arborele genealogic (după tată, se înrudea cu familiile domnitoare din neamul Samurcașilor, iar după mamă cu foștii caimacami ai Craiovei), în continuare, reînviază iugurile mentorilor săi spirituali — T. Rossetti, P. P. Carp, și Zizine Cantacuzino (I.A. Cantacuzino) —, creionează portretele dascălilor pe care i-a avut în liceu și facultate, despre care ne oferă numeroase date inedite, așa cum este în cazul lui B.P. Hasdeu, I. Bogdan, Gr. Tocilescu, T. Maiorescu și în special „maestrul” său Al. Odobescu.

Raporturile de prietenie, colaborare sau adversitate cu unele dintre cele mai prestigioase personalități spirituale culturale românești — Spiru Haret, N. Iorga, I. Bianu, I. Mincu, V. Pârvan, Sim. Mehedinți, Duiliu Zamfirescu, O. Goga, Ov. Densusășanu, D. Caracostea, G. Oprescu etc. —, sentimentele sale de anumit cult și profundă prețuire pentru cei mai reprezentativi scriitori și artiști — V. Alecsandri, Eminescu, Slavici, Caragiale, Delavrancea, Vlahuță, N. Grigorescu, I. Andreescu, T. Aman, Șt. Luchian, C. Rescu, Fr. Sîrato, Gh. Petrașcu, G. Enescu etc. —, atîndinea și participarea sa la evenimentele politice și culturale ale epocii — Expoziția jubiliară din 1906, războaiele din 1913, 1916—1918, 1941—1945 etc. —, alături de reprezentanții dinastiei sau oameni politici ca: P.P. Carp, I.I.C. Brătianu, Al. Marghiloman, Tache Ionescu, Barbu Știrbey, N. Titulescu, Al. Averescu etc., răzbat în paginile **Memoriilor** ilustrului profesor.

Scrise sub forma unor evocări cu rară artă, **Memoriile** lui Al. Tzigara-Samurcaș — o adevărată „mină” de informații — sînt deosebit de instructive și străbătute de un viu și nobil sentiment patriotic și umanitar, care va interesa, deopotrivă, atât pe specialiști, istorici, oameni de cultură și artă, cît

Retorica umilinței

Semizeii, regele fără țară sau viceregi, ca și neobișnuita figură a „Jumătății de om” devin în creația lui Florin Mugur simbolul unei existențe dirijate spre morganicul Absolut, o sancțiune metafizică poticnind-o în pragul virtualității și al tensiunii potențiale în actualizarea valențelor sale. „Personajele” acestea trăiesc sub fascinația și blestemul frustrării, sub un regim de presiune a idealului și de depresiune a ființei în căutarea lui. Poemele traduc starea conflictuală, dispusă între poliul temerii și ai feeriei, la nivelul expresivității, care oscilează între suavitate și grotesc, între notația diafană și aceea brută. Registrul metamorfozei stărilor poetice se întinde de la retorica neliniștii la exultanța senzorială și de la crisparea la destindere.

Bipolaritatea atitudinii față de univers și, implicit, față de poezie instituie prezența unui efort centrat pe echilibrul între o mitologie a fricii și una a feeriei, cu un statut fictiv și finalitate ironic-jubilatorie. Florin Mugur nu este doar Prințul moștenitor al unui ingenios perimetru imaginar, nu este numai un „livresc”, cu toate că **dansul cu cartea** constituie ritualul său predilect. El este și un poet al sensibilității acutizate, al frisonului nervos; o neliniște febrilă și morbidă, o tremurarea de sine, deregland posibilul contact senin — contemplativ cu lucrurile, se insinuează în versurile sale. Adesea însă, starea de tremur nu este doar insinuantă, ci devine un motiv explicit al poemelor: în volumul **Viața obligatorie** întâlnim „marele tremur”, „arta tremuratăului” și „abecedarul fricii”. Tremurul, ca efect al sentimentalismului, al naivității și al enigmaticului, se transformă într-un puternic frison („frisonul ironiei, frisonul libertății, frisonul risului” — conchide poetul ce se inchipuie, la modul dureros-ironic, un inventator al „artei tremuru-

lui”), provocând cu-tremurarea ființei pe fundalul senzației de frig sideral. Poezia vrea să fixeze o imagine a precarității ființei agresate de real și de propriile determinații, pe care este silită să le joa-e.

Un poem din culegerea **Piatra palidă** („Artă veche”), dezvăluie un fir ordinator al liricii lui Florin Mugur („ce lume se poate ciădi când începi să-nțelegi / sfios arta cuvintului tremur, ce lume!”). Neliniștea lirică prefigurată aici ar putea fi cauzată de o dezordine fundamentală, de un viciu de construcție aflat la temelia structurantă a lumii. Ființa încearcă să domine tremurul trupului și sensibilitatea afectată de spaima extincției; într-un poem din **Spectacol aminat**, perceperea morții derivă din senzația frigului („frig: cineva mi se iscălește pe inimă cu un furture”). Agitație a sufletului și „tremur al spiritului”, metafora frează în fața realului și a adevărilor lăuntrice și exprimă condiția poetului de cîntăreț sortit al existenței fragile, fără culori vii și strălucitoare. Fragilitatea poemelor trădează o combustie la foc innăbușit, care s-ar putea risipi și în viltoare. „Olimpul strimb, mijlociu”, este un spațiu în care poetul asistă la spectacolul fricii, care domină. Într-o lumină crepusculară, pînă și orinduilele divine. Totul tremură chiar și Dumnezeu, însă o frică supusă analizei lucide nu ia forma coșmarului și este aproape învinsă.

Se insinuează astfel o anume ezitare născută din conștiința esențială a precarității ființei angrenate în mecanismele absorbante și distructive ale lumii, dar atrasă totodată de fascinanta chemare la comuniunea cu lucrările umile. Starea de tremur este mirarea candidă de a te afla în miezul miracolului creației iar esența umilinței este mila; nervii sînt „obosiți de milă”. Există în **bestiarul naiv** din volumul **Firea lucrurilor** citeva vietăți ce pot

fi considerate embleme ale umilinței, dar o umilință care nu este decît reversul demnității creatorului de a nu renunța. Privirea înțelegătoare coborîță asupra viciilor și păcatelor existențiale poate fi sarcastică, dar și plină de indulgență lacrimii compătimitoare. Acutul sentiment al disoluției, al rupturii nu ajunge la suprafața versului decît ca un fel de suspin al sensibilității febrile.

Sarcasmul va fi erodat de o lucidă melancolie: „Sînt doar un abur pe un trunchi de piatră” — se autodefineste poetul într-un poem din **Mitură**, ce va da mai tîrziu titlul unui întreg volum. Într-un anume sens, toată poezia lui Florin Mugur se desfășoară sub un regim al palorii melancolice erozive, de crepuscul îndurerat-senin al lucrurilor. Totul în jur este cuprins de paloare anemică: florile, pietrele, buzele, fețele. Sentimentul fragilității lucrurilor și fapturilor tutelează demersul poetic al culegerii **Piatra palidă** și configurează un spațiu fraged în care corpurile și materia ca atare pierd formele și greutatea.

Pudoarea și discreția nu trebuie confundate cu nivelarea personalității: fragilitatea poetului nu este în fond decît tot o fantezie situată sub semnul echilibrului dintre livresc și asumarea nemijlocită a realului, dintre lirismul faptului de cultură și jocurile gingașe ale unui spirit fantast, inzețat cu o conștiință învîlăuită de suferință. „Personajele” în care se intrupeză poetul (postura fundamentală fiind aceea a Prințului) au o carte în mină și toate dîrdîie și privesc cu febrilitate la lumea pe care vor s-o cuprindă prin cunoaștere. Ambiguitatea statutului existențial o găsim chiar din poemul ce dă titlul antologiei **Dansul cu cartea**: „bătrînul prinț cu cartea-n brațe”, surprins în dansul grotesc al beției printre risete și lacrimi, ființă plîpîndă sprijinită doar de tomul în care stă scris „destinul obosit” și cu ajutorul căruia pătrunde de fapt sensurile existențului. Personajul Polonius capătă în **Destinele intermediare** atribute noi față de cele știute din piesa lui Shakespeare, și anume o succesiune de identități fragile în timp ale condiției umane (Ion Negoitescu a detectat un adevărat „complex Polonius”). Teama poetului provine nu numai din neîmpăcarea cu gîndul dispariției, dar mai ales din obsesia uitării, a pierderii identității, așa cum se întimplă în **Portretul unui necunoscut**.

Preferința pentru mit, tentația fantasticului, arabescul fragil al conturului unor imagini suave și delicate, în general particularitățile livrescilor ale vi-

ziunii trec finalmente în fundal și, ordonîndu-se în treptele ei inferioare, nu constituie decît o parte necesară unei construcții parabolice. Mitul și fantasticul nu reprezintă decît calea de acces spre esența și **firea lucrurilor**. Prin parafrizarea unor formule de basm, încă din culegerea **Piatra palidă** poate fi sesizată alunecarea spre ludic. Deși făurită adeseori ca o temeică „demonstrație” și pîrguită de sensuri, poezia lui Florin Mugur cuprinde neașteptate inserții de jocuri semantice. Basmele sînt cioburi numai ale existenței ideale, pline de candorile infantile, iar poetul încearcă să recaptureze universul fabulos al copilăriei. Multe poeme din **Firea lucrurilor** au titlul de „basn”, de unde urcă o adiere fragilă, Florin Mugur „uitînd”, se pare, de comandamentele modernității. Parodierea motivelor din basme celebre (**Scufița roșie**, de pildă) reprezintă, în fond, un mod de exorcizare a relexelor existente în lume, care nu se poate săvîrși liric în regimul lucidității, ci într-o anume stare de adormire taumaturgică a percepției. Din aceste fragmente ale lumii infantile pe care existența a alterat-o trimițînd odată cu ea în poem diverși mesageri bizari, se ivesc peste tot însemnele brute ale realului. Efectele înțînării dintre binele solitar și răul protoform se anulează în spațiul predispus tuturor libertăților imaginative ale feeriei purificatoare.

În ultima parte a creației, cuvintele îi relevă lui Florin Mugur, șansa feeriei din lumea basmului. Retorica umilinței obosite insinuează printre versuri un patetism care încearcă să șteargă aburul deznădejdiei, condensat sub formă de lacrimi. O senzualitate reținută, liricul frig moral, tremurul nervos al temerii își caută refugiu în vers, convertește confesiunea într-o ciudată precipitare sentimentală. Florin Mugur nu este un virtuoz al experimentelor de limbaj, imaginația dă fricii de dispariția lentă o vădită pregnanță în **Cartea Prințului**, dar mai ales în **Cartea Regilor**. Frica sapă la temelile ființei cuprinse de tremur, copleșită de conștiința umilinței și neputinței. Aflat în punctul intermediar dintre sublim și grotesc, dintre frică și jubilație, ca surse ale tensiunii implozive, destinul uman se înalță la condiția divină sau „regală” pe aripile poetice ale meditației și simțirii într-o eternizare purității. Poezia rămîne șansa de a evita eșecul înțeles la modul existențial, prin sedimentarea lentă a răzvrătirii pe fondul unei acceptări senine.

Vasile Spiridon

solilocvii

Locuri comune sau legătura dintre Gorbaciov și liceenii francezi

Vă mai amintiți? Unul dintre primele lucruri pe care le-a făcut Mihail Gorbaciov după venirea la conducerea colosului comunist a fost să mărească salariile profesorilor cu un procent destul de ridicat — parcă vreo 30% — motivînd că, atenție, viitorul țării e în mîinile profesorilor și este inacceptabil ca ei să fie atît de prost plătiți. Vara aceasta, imediat după alegerea sa, chiar primul decret dat de Boris Eltin avea curioasă, aceeași tîntă și, ca să vezi, motivele erau asemănătoare.

Și la noi, da, s-au mărit salariile dascălilor, atît de nemăsurat că ajung din urmă salariul minim pe economie (situat, zice-se, la circa 6.900 de lei) abia după vreo zece ani de frecat mincile la catedră.

În Franța liceenii au lesit în stradă ca să ceară mai mulți supraveghetori și investiții mai mari ale statului. În Belgia greva ansamblului corpului didactic a durat săptămîni în șir, iar capitala, Bruxelles, a avut de suportat chiar și o demonstrație de aproape o sută de mii de persoane (la care, dintre participanți, numai o parte relativ mică erau profesorii). Pretențiile? Mărire salariilor, a investițiilor, a părții din buget alocate acestui sector considerat vital de către demonstranți.

Gorbaciov și liceenii francezi. Eltin și părinții elevilor belgieni, toți au înțeles ceea ce la noi nu vrea nimeni să priceapă: viitorul unei societăți este în mîi-

nile profesorilor și există pericolul categoric ca pretențiile pe care societatea le are de la dascălii săi să fie lesne făcute ridicole atîta vreme cît cu greu acesteia fac față nevoile zilnice. Degeaba ne lamentăm, degeaba cerem conștiință profesională. În ultimă instanță, trebuie musai să stabilim un raport corect între răspunderea socială și venitură.

S-a schimbat ceva în învățămîntul românesc post-comunist? Esențial, care să privească adică specificul sectorului, absolut nimic. Simple aranjări cosmetice la început, sub presiunea (întemeiată) a unei mari părți a corpului profesional. Reparații morale, căci profesorii fuseseră în ultimele decenii „legați de... post”. Restabilirea unei dinamici relativ normale a mișcării corpului profesoral a dus la o, am zice, cît se poate de obișnuită, peste tot, criză a cadrelor în zonele mai puțin atrăgătoare. Care nu trebuie supraînțeleasă. Mai importantă este, dincolo de orice limită rezonabilă, întîrzierea apariției unei noi legi a învățămîntului. Se poate schimba o societate fără a se schimba nimic în sistemul ei de învățămînt? Sau învățămîntul nostru este bun așa cum a fost și cum este încă. Poate că el are o orientare, o strategie globală, care să vizeze copilul de la intrare și pînă la ieșire. Și n-o pricep eu.

Nu vă temeți. Nu pun întrebări retorice. O lege a învățămîntului nici nu poa-

te să apară, iar sistemul românesc nici nu poate să-și definească strategia globală pentru simplul motiv că nu știm încă pentru ce fel de societate îi pregătim pe viitorii absolvenți. Așa că, deocamdată, nu ne rămîne decît să-i umflăm în continuare pe elevi cu impresionante cantități de cunoștințe, fără a le oferi orientarea, experiența, modelele. Situația este de fapt tragică și nu va întîrzi să-și arate efectele.

O dovadă că cele spuse mai sus pot fi adevărate este aceea, extremă, că nici pînă astăzi nu s-a lămurit atitudinea oficială față de învățămîntul particular. Nu sînt un partizan al acestei forme de învățămînt, și nu din cauza unor scheme populiste care mi-ar încetășa încă discernămintul, ci pur și simplu pentru că la fel de importantă mi se pare, pentru moment, reforma serioasă a celui de stat. Este evident însă din capul locului că, la fel ca în domeniul politicului este absolut necesară existența... alternativei. Dar așa cum în economie nu se poate schimba mai nimic în privința responsabilității și atitudinii față de... fără legea falimentului, nici în educație nu este importantă numai apariția învățămîntului particular, ci poate că în mai mare măsură apariția unei reale autonomii a consiliilor de conducere, la toate nivelurile, inclusiv școlile generale.

Nu numai la noi se consideră (de către celelalte categorii sociale) că educației nu poartă o răspundere exact definită față de societate, că nu răspund adică de „calitatea” produselor ieșite din mîinile lor, fără a li se putea imputa practic nimic în cazul rebuturilor sau al eșecurilor parțiale. Cînd nu resimt asta ca pe un afront personal, dascălii se simt lezați de o suspiciune care nu li se datorează lor ci situației ca atare. Americanii, tot ei, au găsit, pare-se, o soluție. Astfel, din 1990 cei 7.000 de bacalaurati ce ies anual din cele 171 de așezăminte ale lui Prince George's County Public School System nu primesc numai o diplomă, ci și un certificat de garanție prin care se înțelege că „elevul a demonstrat capacitățile necesare pentru intrarea sa pe piața muncii”. Garanția este valabilă vreme de un an, timp în care întreprinderea beneficiară poate să returneze „produsul” pentru a fi ameliorată, fără nici o cheltuială, calitatea acestuia. „Vrem să fim considerați

răspunzători pentru munca noastră. Iar elevii sînt produsele noastre”, declară inițiatorii acestei noutăți absolute chiar și pentru economia de piață. Și, atenție, întreg statul New York a decis să adopte sistemul.

Acum, dacă am văzut ce mai gîndeste americanul (și pe acolo distanța dintre a gîndi și a face nu e deloc nemăsurabilă) e normal să aruncăm o privire și prin ograda japonezilor, cu atît mai mult cu cît, propagandistic-electoral, s-a zis și la noi că punctul forte al miracolului japonez ar fi fost tocmai educația. În Japonia, pentru primele două clase primare notele au fost suprimate, iar pînă la nivelul clasei a VI-a sistemul de notare nu mai prevede note de la 1 la 5 ci doar de la 1 la 3. Evident, pentru ca diferențierea să fie mai puțin... brutală și se pare că tendința ar fi aceea de eliminare totală a notelor. Oare de ce?

Motivația e, desigur, psihologică. Evaluarea, folosită atîta vreme, are totuși dezavantajul de a nu fi de fapt individuală ci, vrînd-nevrînd, comparativă, adică ținînd cont nu numai de un etalon ci și de ansamblul colectivului respectiv. Rezultă că nota nu reflectă progresul individualului ci este un procedeu prin care se stabilește locul său în ierarhia clasei. Exemplul pe care japonezii obișnuiesc să îl dea e destul de convingător: un copil care abia știe să înoate riscă să rămînă cu aceeași notă slabă chiar și atunci cînd ajunge la performanța individuală remarcabilă de a traversa un bazin olimpic de vreme ce, între timp, colegii săi și-au îmbunătățit cu mult performanțele.

Cît despre noi, noi așteptăm legea învățămîntului. Și cît de mare să fie marea așteptărilor noastre? Trece ca oare dincolo de cele câteva, cosmetice, sute de lei la salariul de bug, iar?

Mihail Oprea

REÎNTOARCEREA LA EMINESCU. DE CE? *

Pe nonconformiștii autentici — de oricând, de dată recentă —, stăpînirile de orice fel îi suspectează, îi incriminează, îi reprimă. Pentru că „nonconformism” și „stăpînire” nu constituie doar o loghicească „contradicție în termeni”, dar și una ontologică. „Adevărul umblă cu capul spart!”, zice amar-inteleapta vorbă din bătrîni. Subînțelegînd, fără îndoială, adevărul întreg, nu „jumătăți” ale acestuia. Cel împotriva căruia „stăpînirile” de orice gen pun în mișcare hăituitoari specializați în a-i substitui — prin silă, prin persuasiune — citimi de „adevăruri” dozate cît trebuie spre a păstra aparențele a ceea ce în vocabularul curent numim „statul de drept”. Și aceasta, spre a scurta calea pînă la minciuna fățișă, sfruntată, proprie dictaturilor, — atunci cînd prea se înmulțesc, revendicatorii adevărului întreg. Gîndit cu cele mai nobile intenții, **Contractul social** al lui Rousseau e sfîrșit — în societățile moderne — prin a nu fi altceva decît abreviatul inteligibilă a tragicei înfruntări dintotdeauna dintre **autenticitate și inautenticitate**, în cadrul existenței „instituționalizate” a oamenilor. E o conflagrație în care, sempitern, cei ce nu și-au pierdut credința în „autenticitate” și-i în partea sînt **nonconformiștii** prin structură nativă, „dizidenții” — cum li se zice multora de-un timp încoace, **revoluționarii** confirmați prin fapte (Nu cei cu adevărul de la „11 Februarie”, zugrăviți de Caragiale în **Răsplata jertfei patriotice**; nici procopsiții cu „diplomă” de la Palatul Victoriei, după 22 decembrie 1989).

„Dizidenții” ce se împotrivesc acum neocomunistei „puteri” sînt dezmiardați, succesiv, cu alese cuvinte precum „huligani”, „golani”, „destabilizatori”, „vînduți” etc., — dacă nu chiar „fasciști”, „legionari”, sau aparținînd altor **infame orientări**, dintre care cea mai nouă pare a fi „monarhismul”. Și dacă asemenea ignominii s-ar practica doar pe seama **contestatarilor** în viață! Dar nu! O veritabilă joncțiune a extremismelor de stînga și de dreapta, neaoșe (eufemistic vorbind!) sau/și pornind de la cîteva etnii minoritare, de la neprieteni din anume popoare megieșe sau de la unii autoexilați nu numai de pe pămîntul țării; dar și din apartenența la spiritualitatea românească dintotdeauna, e de observat după **Revoluția din decembrie 1989** și în atitudinea față de marile spirite tutelare ale trecutului național. O variabil justificată orare față de **prezentul** economic și social-politic românesc e convertită de către cei amintiți în aprehensiuni nediferențiate față de **trecutul** istoric și cultural al poporului nostru, asociindu-li-se moduri cel puțin dubioase de a-l exorciza. Activitatea celor mai eminente personalități din generația interbelică și cu o mare lucidă orientare a demersurilor în terghia comunistă de după 1944, împotriva lor îndreptată pe atunci în primul rînd al „proletcultismului” e lăsată în **bloc** de culturii extremiști la care am făcut referință drept „colaboraționism”. Cu o schimbare înțelegătoare **neoproletcultistă** o fac unii; cu stupida **sanctifică neoproletcultistă** — alții. G. Călinescu îndesech, în aceeași chipuri, veghetor prin a sa **Optimism și optimismul** la ce se întîmpla în „obsedantul deceniu” și în puținii ani pe care i-a mai avut de trăit după aceea — „colaboraționist”. El, care prin **ce și cum** își strategia „optimismele” publica în **Contemporanul** ivascian și în **Steaua** clujeană, a grăbit distanțarea de „proletcultismul” dintii și a educat în folial benefic-subversiv — singurul posibil pe atunci — întreaga generație a lui Nichiță Stănescu și a lui Nicolae Manolescu? De altminteri, în pofida unor reale orbiri de moment sau numai a futurit-amagi-toarelor tactici „concesive”, nu tot astfel au procedat și comilitonii lui G. Călinescu, — atunci cînd au căutat în modurile cu putință prin anii '50-'60 soluțiile de **supraviețuire și de continuitate** ale unui scris românesc nu

doar „publicabil”, însă care să nu-și uite adevăratele rădăcini și adevăratele exigențe în ordinea artistică? Iată de ce „condamnarea” nediferențiată, diletanță-iresponsabilă în raport cu multitudinea **nuanțelor** de suprafață și mai ales cu **subtextul** operelor călinesciene, camilpetresciene, argezeiene, sadoveniene de după 1944 e de domeniul unui „neoproletcultism” bizar, funambulesc, — dacă nu purtînd chiar vinovăția unor țeluri ascunse, de joasă speță. După referirile cu elogii, din rațiuni de oportunitate dubioasă — și în afara oricăror rețineri — la aceiași autori și opere, e autenticul simptom de „colaboraționism” ce țintește la restaurarea cosmetizată a ceea ce a deturnat mersul firesc al culturii române. **Procesul comunismului**, în neînjlocita ordine social-politică, dar și în cea cultural-literar-artistică, rămîne să se efectueze abia de acum înainte: metodic, cu luciditatea și discernămintul atent la toate nuanțele pe care progresul planetar al cunoașterii din acest sfîrșit de secol și de mileniu întru cucerirea democrației le face cu puțință. Dar nu numai procesul comunismului e de întrebat prins în asemenea spirit, cu o asemenea largime a orizontului de cunoaștere și de apreciere. De ce examinăm astfel e încreagă deocare istorică a poporului nostru, în privința social-politică, religioasă, a juridiciei și a culturilor, mentalității larg comunitare și a culturii de tip „năi” sau „școlăreț”, sau mai bine spus, pe care s-a născut dobîndi după timpurile „neoproletcultismului” — mesajele și sfîrșitul „neoproletcultismului” de tip „colaboraționist”. Da, înțeleptes, dorim să înțelegem nu numai țelurile „de importanță ale comunismului”, dar și pe cele așa-zicînd „neoproletcultiste”, „ciumei” țării.

S-a făcut ceva temeinic și cu garanții de continuitate în sensurile arătate, de-a lungul celor aproape doi ani care s-au scurs de la începutul din decembrie 1989 al **Revoluției**. În ordinea istorică, în ordinea „neoproletcultistă” e de înregistrat vreo tentativă notabilă: Cu o excepție în ordinea negativă a literurilor: aceea a unui anume „gen de „interes” cu privire la „neoproletcultism” și opera lui Eminescu. Aici, în atâră de „festivismul” aniversar bine intenționat și de penibilele invitații la **statu-quo-ul** neutralizant politicește al interpretărilor, mai proaspetele extremisme de „dreapta”-„stînga” în repede creștere determină manifestări care au de ce să stîrnească îngrijorare și să impună riposta. Totul a început cu intervenția de pomină a rabinului Moses Rosen, din **Tribuna**, conținînd desigur vechi și statornice opinii ale d-sale,

dar improbable pentru ansamblul comunității pe care o păstrează; și totul — într-o vreme cînd nici nu se potoliseră rafalele enigmatico-„teroriste” de după 22 decembrie 1989, iar în difuzare abia intrase volumul lăcăuț de către „stînga” încă de pe la jumătatea Anului Centenar: al X-lea, din ediția academică a **Operele** eminesciene. Potrivit rabinestei opinii, poporul român ar trebui să-și pună cenușă pe cap fiindcă, pasămite, ar fi dat naștere unui precursor al fascismului — cu mult înainte de ivirea criminalei „ordini” rasiste în Europa. Tot pe atunci, obscure și iresponsabile forțe iredentiste au găsit că e foarte „democratic” lucru să profaneze chipul sculptat al poetului, în diferite localități transilvane. Și cum aberațiile de un anumit soi generează aberații de sens contrar, în extremitățile publicații de „stînga”-„dreapta” ce-și zic **România mare** sau **Europa**, — iar mai sporadic nu numai acolo — mesajul eminescian e supus unor tot mai numeroase maculari, nemernicilor „interpretative”, blasfemiei. Iată ce infame rosturi „pamfletare” sînt urmărite prin parodierea **ad-hoc** a divinelor versuri din **Luceafărul**: „Doina Cornea-Juhasz [ ] a fost una la părinți, și mindră-n toate cele, cum e dărener-rea de dinți și ciunga-n tre măsese” (**România mare**, nr. 59, 1991, p. 2). „Brazde imundități din Europa (nr. 26, 1991, p. 4), dăm și de o asemenea „poezie” vîndu-i pe literari care au condus **Revoluția** din decembrie 1989 prin mingul maraton din Piața Universității: „Reprezentă o simțire adună poetului nostru, național Mihai Eminescu, alături de portretului său în perioada manifestărilor spontane din Piața Universității din București din timpul și după **alegerile** din 20 mai 1990”. Și ca, un ecou, — uluitor numai pentru cei ce ignoră că „extremismele” „se touchent”, oricare le-ar fi proveniența și natura, Ion Negoitescu rezonază de o asemenea manieră în **Bariada** (nr. 29, 1991, p. 12): „Răul [extrema dreapta — n.n.] este „mult mai vechi la romani. Începu cu Eminescu. Un mare poet, dar un om politic absolut execrabil. O confuzie primejdioasă care se face acum (probabil bine gîndită) este între genialul poet Eminescu și omul politic Eminescu (sau gazetarul Eminescu). A fost de neînțeles pentru mine, că Piața Universității s-a desfășurat sub «patronajul» portretului lui Eminescu, agățat în balconul Facultății de Geologie. Chiar dacă sochez, este bine să se știe că Mihai Eminescu este un proto-legionar, ideile sale stau la baza Programelor politice

ale lui Cuza, Nae Ionescu, Codreanu și Sima”.

Multe nu ne mai miră, atîta timp cît știm că mersul **Revoluției** e încă departe de a fi ajuns la capăt. Nici măcar recenta interzicere de către consilierii prezidențiali de a se recita **Doina** eminesciană la comemorarea bătăliei de la Războieni, cu motivația că „nu e momentul”. E în firea lucrurilor ca „viiturile” mari și benefice, **obiectivate** în decembrie 1989 și în aprilie-iunie 1990, să alterneze cu cele nu oricui perceptibile din sufletele oamenilor, polarizîndu-se acolo neîntrerupt. Fiîndcă numai astfel se formează valul gigantic sortit a mătura la vremea potrivită și „fesenism”, și cîte alte neo-extremisme din țară sau de peste hotare, care zadarnic își caută vad spre matca păstrătoare de cumpăt a acestui mult încercat popor. De aceea „nu e momentul” acum să se rostască **Doina** în Agora. Datu-i e lui „biet român săracul” să se mai simtă „străin în țara lui”. Dar numai preț de o fărîmă de timp, în raport cu istoria lui milenară.

★

Intrebarea ce se prefigura oarecum de la sine prin cele de mai înainte e: de ce astfel de sempiternă **reîntoarcere**, generație după generație, la Eminescu? Ipocrit-veninoasă „reîntoarcere”, în cazul celor nominalizați anterior cu atare, sau numai banal-vanitoasă în atîtea altele, menite parcă să adevărească pururi cele ce-i erau prevestite „bătrînului dascăl” în **Scrisoarea I**: „Iar deasupra tuturor va vorbi un mititel, / Nu slăvindu-te pe tine... Iustruindu-se pe el / Sub a numelui tău umbră”. De o sinceritate neîndoielnică, venind din trebuințe lăuntrice — a dînei, „reîntoarcerea” aceasta, în cazul românilor basarabeni și bucovineni, al prezumatului „sceptic absolut” Em. Cioran, al tinerilor **Revoluției**, al celor cu **suflet tînăr** indiferent de circumstanțele vârstei biologice. Toți aceștia descoperîndu-și în sine pornirea spre un patriotism fără emfază, neslujînd drept mască unor prea ticăloase interese, „sans phrase” — cum și-l definește pe al său Eminescu; un patriotism venind din pura abnegație căreia Eminescu i-a rămas pînă în clipa de față supremul exemplu al românimii moderne. Așadar, încă o dată: de ce această „reîntoarcere” pe căi și în moduri ireductibil antagonice?

Răspunsul cel mai laconic posibil, dar care nu ne dispensează de explicitări ulterioare, e: fiindcă, în pofida a tot felul de vremelnici și variabil oportuni „lideri naționali”, poporul român nu-și recunoaște — sau nu și-l resimte în chip oricît de obscur — decît pe Eminescu drept **liderul său spiritual nepereche**. Nu „liderul politic”, sau în vreo altă ordine de preocupări, ci „liderul spiritual” — în cel mai larg cuprins al termenului. Adică: și cei — majoritatea, din generație în generație — ce și l-au resimțit drept al lor în afara vreunui interes anume, cu o iubire urcînd invariabil pînă la porții de „cult”, dar și cei sensibil mai puțin, paraziții scotînd și cîștigă oarece „capital” (politic, științific, etc) prin invocarea numelui și a opereii sale. Cu sufletele strimbe rînite numai și gîndind o clipă la rectitudinea eminesciană, întuind că nu pot să și-o apropie ori s-o spulberă cu armele **adevărului**, — se iluzionează totuși că și-ar defini propria identitate în cadrul poporului român (sau față de acesta) raportîndu-se și la **Eminescu**. Eie și pe căi precize. Mai devreme sau mai tîrziu, sîrșesc pînă a observa că nu-și pot defini substanța și dimensiunile propriului „spirit” decît confrunțîndu-se și cu acela despre care G. Călinescu conchisese — definitiv — că „nu nutrea nici-o aspirație pe-a sa sine, ci numai pentru poporul din care făcea parte, fiind prin aceasta mai mult un exponent decît un individ”.

Confruntarea aceasta, cu izbitorole rezultate din care nici-am spus doar cîteva, e mai de necesită în actualele împrejurări ale merului **Revoluției** române decît oricînd înainte. Și de ce oare? Aprofînd sau contestînd cele întîmplute la 22 decembrie 1989, rămînie totuși pentru oricine un fapt că „vidul de putere” de după îndelungă și crîncona dictatură comunistă a „fos” — umplut fără vreo amărăre ce ar fi degenerat în război civil. Dar „vidul interter”; acela de după „zdrîntuirea” dar nu și „spulberarea” terorii cu care fusese impusă minciuna comunistă, l-a umplut cineva realmente? Și poate fi el umplut atît de ușor? A încercat cineva pînă acum, inclusiv biserica, s-o facă de o manieră concertată, găsînd și oferînd răspunsuri de largă audiență posibilă tragicelor nedumeriri interioare, suspiciunii, îngrijorărilor privitoare la ziua de mîine a națiunii și a fiecui-

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Căciu

ruja dintre noi? La toate întrebările pe care le-am formulat — și la cite altele! — nu există până în clipa de față răspunsuri dintre acelea menite a aduce pace în cugete și în inimi. Sloganele despre instaurarea democrației, drepturile omului, statul de drept, sunind deocamdată atât de palid, de descărnăt, cui i se lipește de suflet, făcând una cu dinsul, trecând în realitatea comportamentală de zi cu zi? Cum se altoiesc toate acestea pe atavismele noastre etnice, pe atât de bogatele tradiții spirituale de odinioară ale națiunii noastre, de care silnicia comunistă a rupt trei rânduri de oameni, — trei generații? Năicum, deocamdată. Evitarea „războiului civil“ în realitatea obiectivă, a conviețuirii sociale, nu a putut împiedica mutarea și dezlănțuirea lui în suferințele oamenilor. Înainte de a ne dezbină cu alții, — copii cu părinții, aceștia cu rudele și cu colegii de serviciu, categoriile socio-profesionale unele cu altele, iar de „mişcarea browniană“ a partidelor nici să nu mai vorbim, — trăim într-un acut dezbin cu noi înșine.

Și de ce se întâmplă așa? De unde senzația de „gol interior“, de insatisfacție generalizată, chiar și când nu știm să fi având motive de o imediată alarmantă pentru asta? De ce toate acestea, chiar și când intuim că nu numai de grijile materiale — care s'umedenie acum, desigur — ar fi de adus în discuție, ci un fel aparte de neliniște, pe care poate că n-am exagera prea mult dacă am numi-o „metafizică“? De unde acel „ceva“ ce ne sfîșie pe dinăuntru ca o legătură de spini și pe care bunii cunoscători ai lui Heidegger îl identifică într-un fel cu ceea ce marele filosof german numea starea de „Angst“ (= teamă) și de „Sorge“ (= grijă, îngrijorare)? Ce emergență ocultă determină starea de pindă unanimă, ca într-o cetate asediată, ca într-un „bellum omnium contra omnes“, — chiar și în cazul celor ce nu știu să fi având de dat seamă cuiva pentru vreo fărâdelege pre-Revoluționară sau de dată recentă? Și neliniștor lărgită (până unde?; până când?), exasperantă tragere de timp cu subînțelesul de „să vedem ce va mai fi“? Această funambulescă „așteptare a unui „Godot“ poate bine demarcat în cazul anumitor politicieni (nomenklaturisti, opoziționiști, alții), dar fără chip pentru cei mai mulți dintre concetățenii noștri obișnuiți? Răspunsul la întrebările numite aici — și la cine știe care altele — nu poate fi decât că e în natura „epocilor de tranziție“ să se întâmple așa. Dărîmi ușor, clădești greu, în ordinea obiectivă, materială a lucrurilor, darmită în cea a sufletului omenesc! Dărîmi ușor, însă clădești greu chiar și în răstimpurile de continuitate evolutivă, darmită în cele cu exigența de a pune neapărat ceva mai bun în loc și în ritm accelerat, definitorii pentru „epocile de tranziție“! În astfel de vremuri ies cu impetuozitate la iveală marile neputințe și marile lașități, marile imposturi disimulate sau etalindu-și uzurparea fără rușine, cu cinismul lui „ubi bene, ibi patria“, inclusiv efectele subsecvente ale derutei, dezercțiunii pure și simple, ori ale celei drapate în multe și sofisticate justificări. Dar tot în asemenea vremuri apar mai curînd sau mai cu întârziere, — drept contrapondere a tuturor bicisnicilor, — marile bravuri și devoțiuni, eroismele împinse până la martiriu, iluminările și ecluziunile creatoare ținînd parcă de miracol, erupția unor noi valori și a normelor de întrebuintare a lor pe termen lung.

Oi, ar fi fost de noimă îndoielnică să fi adus vorba de cele dinainte, în contextul de față, fără gîndul de a arăta cum a înfruntat Eminescu nedămeriri și întrebări uimitor de înrudite cu năpastele ce ne prigonesc pe noi acum. În de atîtea ori revelațiile-l „Amintiri, Ion Slavici preciza în fel și chip că marele nostru prieten „urta atîră din cale și nesurterită“ — părea numai faza trecătoare din viața poporului român în care i-a fost rînduit să trăiască. De ce numai așa „fază trecătoare“? Fîndcă Eminescu îi știa ea nimeni altul deosebit, în raport cu cele ce îi promiseseră, precum și ce îi lipsea pentru a fi departă. Încă într-o scrisoare de primă literatură adresată Domnului Dumitru Băltănuș în Rămănești din 15 august 1871, se arăta că pătruns de adevărul că „dacă o generație poate avea un mare lucru de a fi un credincios agent al istoriei, de a purta sarcinile impuse cu necesitate de locul pe care-l ocupă în lanțurile timpilor“, iar cu puțin înainte, în scrisoarea trimisă din Viena lui Iacob Negruzzi la 6 februarie 1871, mărturisea că „am și scris multe coale dintr-un studiu de cultură în care cerc a veni cu mine în clar asupra fenomenelor epocilor de tranziție în genere și asupra mizeriilor generațiunii prezente în parte“. Iată mărturiile elocvente ale

faptului care interesează nemijlocit aici: într-o țară unde oamenii sînt puși în situația de a o lua neîntrerupt de la capăt, a trebuit să se ivească un ins exponențial ca Eminescu, care și-a asumat „sarcina“ de a gîndi pînă în ultimele consecințe o asemenea stare de lucruri. Și cînd, aceasta? Într-o „epocă de tranziție“ care, în mai restrînsă măsură desigur, o anticipa totuși în uluitor de numeroase privințe pe cea de astăzi. Atunci, după eliberarea formală de „fanariotism“, dar nu și de ticăloșirea rămasă în sufletele și în

rea pe care vechii otomanilor o pricinuiseră energiilor vitale ale națiunii, se punea problema recuperării în termene scurte a ce se pierduse ori era în amorțire. În asemenea condiții se construia pe atunci statul național modern, pasămite „democratic“, și se încerca reintarea într-o Europă mult evoluată, după ce de pe vremea sfîrșiturilor de domnie ale lui Mircea cel Bătrîn și Ștefan cel Mare blestemul de a fi „în calea tuturor răutăților“ ne redusese treptat la legături sporadice și oarecum subterane cu Occidentul. Acum, după eliberarea — cită e, deocamdată — de „neofanariotismul“ comunist, abătut asupra noastră cu mari fluturări de stindarde libertar-egalitare de pe tancurile sovietice, se pun, la scară mai largă, aceleași probleme recuperare de energii, revigorare a lor, înmănușare de eforturi și urnire concertată spre reconstrucția țării de pe baza „la zi“ a democrațiilor lumii evaluate. Totul, în condițiile gîsiei pentru menținerea integrității actuale a teritoriului național și în perspectiva reorganizării României în hotarele din perioada interbelică. Și totul — în condițiile unei cumplite penurii economice a „vidului de putere“ interioară pe care l-am aproximată mai înainte, a reînnoitei vechi neprietanii a unor dintre megieși, a interesului față de soarta noastră și cum e, cusut cu multă atîta diplomatiească, al vesticiilor — ba chiar și esticilor! — asiguratorii că ne vor binele.

S-a tot vorbit și se perorează, încă pe tema „operației chirurgicale“, ce ne-ar fi trebuit chîr din celălalt an, spre a grăbi ieșirea din marasmul economic. Numai că o asemenea „operație“ i-ar prinde bine, în măsură cel puțin egală, mentalității noastre comunitare. De prea multă vreme ni-i dereglat echilibrul de opinie cu privire la bunele și relele noastre deprinderi. Pe clasici, în frunte cu Eminescu, am fost învățați să-i citim spre confirmarea măgulitoarelor păreri despre fiecare dintre noi și despre toți laolaltă, ca fii ai unei națiuni proiectată în mitul bine cunoscutelor noastre origini glorioase „al spațiului mioritic“ ș.c.l. Ce aflăm neconvenabil, ne iluzionăm că ține de „fapte datate“, înfățișînd doar micimi ale epocilor în care au fost scrise operele respective. Însă cînd îi recitim pe clasici din perspectiva experienței cîștigate după decembrie 1989, tresărim înspăimîntați aproape pagină după pagină. Chipul sufletește hid din oglinda pe care ne-o pun în față ei — și mai cu seamă Eminescu, în partea manifest politică a scrierilor sale — e al cine știe căror iochimeni de pe vremuri? Descoperim cu oroare că e al multora dintre concetățenii „majoritari“ și „minoritari“ de azi, precum și al citorva etnii vecine; iar cel puțin prin anumite detalii de profil, mină, rictusuri, ne vizează pe toți. Cei din actuala generație așa-zicînd „de mijloc“ se puteau întreba cu vreau de ce nu înainte dacă Eminescu nu exagera în *Odă și Poemul*, cînd îl puneau pe Decebal să-i califice urmașii romanizați ilotri „omnucii“ care au ajuns „să se desprindă de la sine“. Astăzi, cu excepția „cîmășilor“ — cine nu aluneacă nicăieri din el — în cînt în asemenea disonante autoestimative. Disponind ficure de țarie plastice reprezentări derivînd din experiența personală, nu mai întrebăm pe cine vizează și și numai aceste trei perechi de versuri din *Sărutul Sericilor III*: „Și acum priviți cu spaimă fața noastră ecopie-rece, / Vă mirați, cum de minciuna astăzi, nu vi se mai trece? / Cînd vedeți că toți aceia care vorbe mari atîncea / Măna banul îl vîncează și cîștigul fură apunează, / Ast cînd fraza iustă nu ne poate mîșca, / Astăzi alți sunt de vina, domniile noi, nu este așa.“

Pentru „operația chirurgicală“ ce-i trebuie acum sufletului națiunii Eminescu a creat instrumente utilizabile în multe privințe și acum.

George Munteanu

* Fragment dintr-un Cuvînt înainte la o antologie de beletristică și publicistică politică eminesciană, în curs de apariție.

Zîmbetul celui mai iubit dintre pămînteni: Marin Preda

Miron Radu Paraschivescu spune la microfon o poveste a vorbei.

O discuție despre poezie și traduceri între Grete Tartler și Ștefan Aug. Doinaș

Sprrijinit în cîrjă, Ion Băieșu echilibrează o balanță, împreună cu Ioan Alexandru și Mihai Șora.

dumitru manoileanu

CIOBURI DINTR-O OGLINDĂ ANDALUZĂ

● Fuengirola ● Gibraltar ● Granada
● Cordoba ● Malaga

a cum Mediterana toată pare un lac. Uriașă și misterioasă cum mi se părea azi noapte când am sosit prin întuneric și ghidat doar de luminile portului, marea nu era decât o pată întunecată mocnind tăcută amenințări și primejdii. Dar dimineața în zori, când contururile lucrurilor prind să se desprindă din noapte, totul în jur capătă treptat claritate și viață. Jos, sub vila noastră, o risipire de căsute mici albe cu balcoane dantelate și acoperisuri roșii de olane, presărate printre grădini cu flori galbene, albastre, roșii și verzi, tufe de acacias, livezi de lămii, portocali și măslini, pilcuri de palmieri și giganți eucalipti ce le ascund aproape vederii, coboară într-o cascadă uluitoare de culori până jos către mare. Iar acolo jos, marea, o pinză albastru-cenusie în lumina palidă a aurorei, pare o cimpie întinsă și neclintită.

Apoi, o dată cu ivirea zorilor, undeva în depărtare, dincolo de orizontul marin, începe simfonia de culori prin care soarele își vesteste apariția. La început o dună ușor galbuie, apoi un galben irizat spre portocaliu, apoi un portocaliu virat spre roșu, roșu aprins, roșu ce devine treptat, pe măsură ce urcă sore înalt, din nou portocaliu, galbui, pierzind-se apoi sus în albastrul profund al cerului. Privese de la fereastra camerei mele și acum, în prima zi a sederii mele aici știu că, atita timp cit voi trăi în această parte a lumii nu voi obosi să privesc acest spectacol măreț.

Și așa rămân extaziat până ce cerul începe să se învâpăieze de o arșiță fierbinte ca obrazul unui copil în febră mare. Într-un anume loc, undeva în adincul mării, s-a aprins o vilvâtaie nevăzută ce urcă, urcă mereu și te înfioră la gândul exploziei ce va urma. Și, deodată creasta roșie de lavă fierbinte apare din ape. Este o masă incandescentă de flăcări ce vibrează risipind în jur și în întreaga natură unde de vâpăi, raze de putere și de lumină. E viața însăși care-și face apariția răsărind din adincul apelor și din sinul mamei natură. Și așa, repede, mult mai repede decât l-am văzut răsărind din ale mări și oceane, se face tot mai întreg, tot mai rotund, tot mai puternic. Marea, imensă, tutelara și necunoscuta noastră dusmană și prietenă, marea devine deodată în prezența acestui monarh suprem un simplu element de decor, pregătit parcă anume pentru această supremă încoronare diurnă.

Asa răsare soarele din mare aici la Fuengirola, în Spania. Dumnezeu și prietenul meu care mă găzduiește aici o vreme au adunat tot ce e mai frumos în lume și au creat un loc de încântare și de vis. Un mic paradis terestru.

Am aflat că marți dimineață mergem cu masina la Gibraltar. Voi vedea stinca lui Hercule și locul în care se despart două continente și se unesc două întinderi de ape. Gibraltar, visul de sta-pînire al altor împărății, mărlul discordiei și piatra de încercare (deși e o stinca gigantică crescută parcă din ape), deci piatra de încercare a marilor și perfidelor diplomații europene. Și azi ea apare cu un fapt nefiresc în geografia și politica unei Europe pe calea înfăptuirii unei comunități de state. Căci altfel cum să-mi explic faptul că prietenul meu, alături de care gonim acum cu masina pe autostrada Coste del Sol, va putea intra pe teritoriul englez, căci el are pasaport britanic iar eu, venit din tara lui Ilicescu, Roman și Birlădeanu, nu.

Dar nu pentru acest motiv, desigur, ci pentru că în Spania, pe pământul și între granițele naturale și legale ale acestei țări primitoare, mai există o țară sau măcar autoritatea și suveranitatea ei: Regatul Unit al Marii Britanii. Și asta pentru încă un tezei, tot atât de nefiresc și de nepotrivit cu tendința tuturor sau aproape tuturor țărilor europene de a forma din punct de vedere formal, vamal, monetar chiar, o singură țară. Va să zică, cu pasaportul lui internațional, prietenul meu are voie să intre fără nici o formă de viză în aproape toate țările europene iar eu, oaspetele Regatului Spa-

niei, pe al cărui teritoriu mă bucur de toate drepturile și libertățile, eu va trebui să mă multumesc să privesc doar de la distanță uriașa stinca ce străjuiește și sprijină tot continentul european. Și să mă simt asfel într-o nedreaptă stare de inferioritate. Mai ales că sînt mai puțin interesat de fortificațiile și armamentul care azi, desigur, nu mai prezintă nici un secret ci mai ales de maimutele sălbatice ce am citit că mai trăiesc încă pe cunimile stincilor, imblănite de mama natură să poată supraviețui frigului și zăpezii ce vine uneori pe aici. Ca un vestigiu al vremurilor când primii călători veniți sau întorsi din continentul negru vor fi adus cu ei câteva exemplare. Sau poate că, cine știe, nu cumva de pe vremea cind strimtoarea ce desparte azi Europa de Africa nu era decât un pământ stincos dar stabil ce unea cele două lumi și separa două ape. Poate că atunci, o familie de maimute, mai îndrăznețe și mai rezistente, sau mai puțin iubitoare de arșița africană, au părăsit locurile natale, s-au tras mai la munte, s-au îmbrăcat în haine de blană și s-au declarat membrii ai comunității europene. Iar cind prașul Gibraltarului s-a prăbușit și în marele cataclism stinca s-au separat și apele s-au contopit, de sus de pe virfurile cele mai înalte ale porților lui Hercule, adunate în jurul sefului de familie, maimutele africane devenite europene au privit cu ochi iluminați de înțelegere și s-au pătruns de adevărul exprimat, mulți, foarte mulți ani mai târziu de un frate al lor numit Heine, în versurile: „câci vesnică-și pe lume doar schimbarea”. Asta înainte ca tata Marx și papa Engels s-o fi spus în legătură cu destinul omenirii și cu rolul proletariatului în istorie.

Dar între timp ne-am luat cu vorba și iată că acum am în fața ochilor pentru prima oară în viața mea stinca Gibraltarului.

Ce măreț, ce impresionantă demonstrație de forță a făcut aici natura. Nu știu să spui dacă stinca a crescut din ape sau apele au măcinat-o retezind drept, abrupt, peretele ce sprijină uriașa cocoasă de piatră. Căci nimic prin preamă nu vesteste prezența vreunui lanț muntos. Ba, dimpotrivă, ai tot timpul senzația privind stinca Gibraltarului că cineva, o mină uriașă, de zeu sau de gigant, a luat de undeva, cine știe de unde, această rocă cenusie, granitică, străină de locurile acestea și a așezat-o aici ca hotar între două lumi, două mări și două continente.

Privită de pe uscat clar, piatra aceasta enormă impune oricui un sentiment de umilități și teamă ca în fata oricărui fenomen necunoscut și inexplicabil. Dar privită de jos de pe mare, atunci cind te strecoari cu vasul tău devenit deodată minuscul, pe sub picotul acele de stinca cenusie, ce coboară drept, perpendicular în apele mării, senzația dominantă ce îți se impune e copleșitoare. Bine au ales englezii acest loc și de aceea s-au luptat atât pentru el și nu l-au mai părăsit apoi niciodată. Căci el a simbolizat până nu de mult ideea că acest popor de navigatori stăpânește deplin supremăția mărilor.

După ce ne-am depărtat cu masina cîtiva buni kilometri, ne-am oprit să privim înapoi pentru ultima oară stinca Gibraltarului. Dar nici urmă de ea. Pierse ca o himeră în picla ce se ridică din ce în ce mai deasă din apele împreunate ale Mediteranei și Atlanticului.

Mă pregătesc pentru plecarea la Granada. Am atitea depozite sufletești alimentate de numele cu sonoritate andaluză al acestei cetăți și totuși de-abia acum îmi dau seama cît de puține lucruri știu despre ea. Mă cuprind o mare neliniște ca în preajma unei întilniri de mult visate și un noian de vreme astoptate cu cineva pe care-l cunoști numai din auzite, desore care ti-ai închisuit atitea lucruri extraordinare dar pe care nu l-ai întilnit încă niciodată. Așa încit Dansul Focului al lui De Falla și Povestirile din Alhambra ale lui Washington Irving, istoria luptelor pentru izgonirea arabilor din cetate plus vreo câteva melodii de largă circulație cu sunet de

castagnete și tropăit de fandango sînt cele ce preced expediția mea către „minunea maură”.

Așa, sau cam așa mă pregătesc eu să mă întilnesc cu Granada. Cîț privesc tezaurul meu sufleteș inspirat din fascinantul ei nume, trebuie să mărturisesc că ea, cetatea miraculoasă și mărețul edificiu maur care se cheamă Alhambra — ceea ce înseamnă în arabă castelul roșu după culoarea argilei din care e construit — fîntina susținută de lei din mirifica curte ce-i poartă numele, toate, toate acestea sînt o veche și statornică dragoste a mea din copilărie. Iar acum cind autocarul a oprit la punctul de popos ce se cheamă Rio Frio și cind în depărtare încep să se profileze culmile înzăpezite ale Sierrei Nevada ce domină cu albeala lor vesnică vasta cimpie grenadină, acum visele mele păstrate a-ita amar de vreme, tănuite în adincul sufletului de copil ce eram atunci de mult, tare demult, capătă acum profil real și o consistentă cu parfum de melancolie.

Al doilea popas îl facem la Santa Fe aproape, foarte aproape de locul de unde încep periferiile Granadei. Aici s-a încheiat asediul puternicei cetăți și tot aici ultimul rege arab, Boabdil el Chico (micul rege), a predat cheile Alhambrei, și a semnat, sub cortul regilor catolici Ferdinand de Aragon și Isabela de Castilia, tratatul ce pune capăt pentru totdeauna prezenței maurilor în Peninsula Iberică. Cîț despre palatele și grădinile Alhambrei, încercarea de a le descrie, oricît de amănunțit sau de sumar, este tot atît de inutilă și zadarnică ca și cum ai vrea să povestesti cuiva un vis fermecător de sub puterea căruia nu te-ai dezlințit încă.

Am spus că am crescut într-o casă cu cărți și bibliotecă și într-o familie cu mulți frați și surori mult mai mari ca mine, toți slujitori și iubitori de carte. Ei bine, în casa și atmosfera aceea am avut eu prilejul să întilnesc marile mele iubiri de mai târziu. Acolo am dat eu, printre altele, și de vechiul Larousse ilustrat cu desene pe vremea aceea dar și cu planse și reproduceri în culori, acolo am descoperit eu studiul și compendii de artă și tot acolo am văzut eu pentru prima oară Curtea Leilor din Alhambra. Și m-am îndrăgostit de ea, nu știu de ce, mai mult decât de orice altceva, cu o dragoste pătîmasă. Și cred că tot atunci mi-am promis cu naivitatea și can-doarea mea de copil să nu mor pînă nu voi apuca să o văd, s-o admir și să-i soptesc toată dragostea mea atita vreme păstrată neclintită.

Am cerut, cu un gest de implorare, paznicului ce mă privește, să mă lase să mă apropiez de fîntina, căci acest lucru nu e permis. M-a privit mirat apoi, nu știu ce-o fi înțeles el, că mi-a întors spatele și s-a tras după una din cele 124 de coloane zvelte ce susțin în mă-nunchiuri porticul și balcoanele ce închid această fermecată grădină a lui Dumnezeu. Mă apropii pășind sfios și aproape nu îndrăznesc să mîngîi chipurile tocite de vreme ale capetelor de lei. Pe ghizdurile fîntinii e încrustat un verset dintr-un poem arab care spune că Dumnezeu a voit ca frumusețea acestei grădini să nu aibă scamă pe lume. Mîngîii în nestire capetele de lei și simt că toată gingășia, naivitatea și puritatea sufletului de copil de odinioară mă copleșesc acum în clipa aceasta cu un val de melancolie și regret. Fîntina susură blind prin cele 12 jeturi din gura leilor și stropii se preling ușor și în linistea ce s-a instaurat simt cum toată viața mea de pînă acum se comprimă între o veche amintire și un vis împlinit.

Acum vizitarea palatelor și grădinilor Alhambrei s-a încheiat. Stau la umbra unui copac bătrîn, stufos și neduros și ascult soarelele unei din fîntinile ce susură povesti cu miracole din O mie și una de nopți. S-a inserat și înainte ca paznicul să-și facă ultimul rond, într-o clipă de singurătate, privesc către culmile albe ale Sierrei Nevada și înțeleg de ce iubeau atît principii mauri, veniți din stepile aride de nisip ale Africii și a-șici locul acesta fermecat și de ce l-au împodobit cu atîtea frumuseți nepieritoare. Și înțeleg, de asemenea, de ce numele grădinilor ce se însuruișe ca o salbă miraculoasă de flori, de arbori exotici, de fîntini sotișoare și bazine cu apă cristalină în care se întorc ca într-o oglindă de basm albastru cerului fără nor și albeala imacuă a zăpezilor, au fost botezate în limba arabă Generalie, adică Grădinile Paradisului.

În drumul de la Madrid la Málaga am trecut prin Cordoba în amurg. Un cer și un apus de soare tipic spaniol ne-au copleșit din prima clipă și ne-au trimis cu gîndul în trecut glorios și încercat de istorie al acestui oras marcat atît de profund de dominația arabă. Cuocire și importanță colonia romană, ea devine către jumătatea secolului al XVIII-lea înfloritoare capitală a califatului de Cordoba. Astfel a stat timp de 300 de ani sub dominația omeizilor, dinastie arabă detronată și izgonită de abasizi din Damasc unde formaseră un imperiu, veniți să-și găsească aici o așezare pentru totdeauna. Și gîndul lor de statornicie a luat chip real în măreția și zingășia artei cu care au clădit neînchipuit de frumoasa moschee, celebră în toată lumea, pe care de-abia târziu Carol Quintul a convertit-o în catedrală catolică. Dar farmecul ei bizar, fascinant, uluitor putem spune, a rămas pînă azi, peste veacuri, ne-schimbat. Semn că e ca ce zidose credința și dragostea de frumos e nepieritor.

Aerul spiritual ce plutește pe deasupra acestui străvechi oras l-am descoperit abia cind m-am întors să-l cercetez cu grijă și respectul ce îți inspiră îndată

ce-i cutreierii locurile lui istorice ce făcuseră din el, în asa-zisul „secol de fier” orasul cel mai populat și civilizată al Occidentului, demn să concureze gloria Constantinopolului. Și nu numai că aici au văzut lumina zilei filosoful Seneca și nepotul acestuia poetul Lucan dar cutreierînd vechile cartiere maure și evreiești m-am recules pe sub zidurile cu creneluri ale fortificațiilor unde acum, în mici scuaruri, își odihnesc, împăcați în eternitate, chipurile încremenite în piatră și bronz, intelectii Averoes și Maimonide. Apoi, revenit sub boltile și cupolele de marmură ale moscheii și prin pădurea de coloane ce pare că prelungeste la infinit bogăția inimaginabilă de cizelări, arabescuri, dantelării și azuleios, mi-am odihnit spiriul copleșit de atita frumusețe în fata altarelor crestine. Sau în grădina Alcazarului unde, pe un piedestal tombal, fată în fată cu Cristofor Columb și în mările naturale, Isabela și Ferdinand, regii catolici, alăturați și ierarhici, ascultă de milenii povestirile de necrezut ale descoperitorului Lumii Noi.

Acum, cind scriu aceste rînduri, gloria califatului de Cordoba și influența maurilor în această parte de lume îmi apar vie și prezentă prin scurgerea vremii. Îmi revine în minte seara cind am trecut prima oară prin acest oras al trecutului, cerul înrosit la orizont, silueta robustă dar elegantă a Podului Roman, încălecind cu 16 bolti uriașe apele majestuoase ale Guadalquivirului, aglomerarea clădirilor vechi, albe, cu acoperisurile roșii de olane și totul e acum aici lingă mine aievea ca în clipa aceea de aunci.

La iesirea din oras peisajul capătă tență violet-cardinal a amurgurilor spaniole. Cerul spre apus s-a făcut sacociu, soarele atîrnă undeva la orizont după un nor întunecat și totul se drăpează într-o lumină greu, imposibil de descris. De parte, sus pe o coamă de deal întunecat de umbrele înserării, silueta unui zidiri masive cu turn și metereze, umple clipa de un fior nebanuit.

Voi mai reveni vreodată prin aceste locuri să-mi regătesc sufletul și amintirile atitor clipe fermecătoare? Masina aleargă neîncetat și acum prietenul meu a aprins farurile căci totul s-a confundat brusc într-un întuneric deplin.

Pe inserat sosim în vechiul oras — mic bătrîn și provincial — ce se cheamă Málaga. Pe promenada ce mărginește portul, pensionari, perechi de îndrăgostiți și pierde-vară se mișcă într-un ritm lent, adormitor. Marea grădină a orasului, imensă ca suprafața și inimaginabilă ca bogăția a speciilor, fosește din frunzișul ei misterios și fantomatic în vîntul seii. Luminile vapoarelor din port scîlbesc în culori verzi, roșii, albe, într-un limbaj al oamenilor mării. Sus, deasupra orasului, zidurile de pe colina Gibraltar se îmbrățișează cu ruinele vechiului teatru roman iar fortăreața reconstruită de mauri numită de ei Alcazaba, își împinge crenelurile fortificațiile și treptele de piatră spre platforme aproape suspendate în gol de unde panorama întregului oras, dar mai ales a portului, se deslăsoară ca o hartă vie.

Am despre Málaga reminiscențe trecute și ce nu mă părăsesc. Strugurii dulci, enormi și vinul greu, amețitor de Málaga, femeile frumoase și primejdiioase, cu păr negru, buze roșii și ochi de foc cu părul adunat în coc și cu cîrlionți mari întorsi la urechi și pe frunte, zornănd din castagnete și fluturînd fusta largă înflorată și saluri negre cu pete de trandafiri sîngerii, tavernele din pori cu marinari beti și puși pe hartă, iată ce-mi închipuiau eu, licean în ultimele clase din București anilor dinainte de război, că trebuie să fie Málaga.

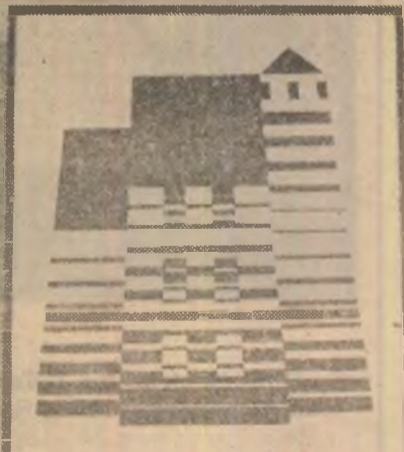
Și iată că acum, aici, cind lumea asta pasnică se preumblă neopăsătoare în jurul meu, mă simt, nedreptățit și frustrat de toate visurile, poveștile și iluziile pe care le-am cărat în bazele mele sufletești atita drum, drum care vine de departe, tocmai din anii adolescenței mele și din alte vremuri.

Mă ridic de pe bancă și pornesc să mă amestec și eu în multimea asta neopăsătoare, și care mi-e atît de străină.

E o zi tristă ziua plecării mele de pe Costa del Sol. Nu numai că nu e o zi de primăvară mediteraneană, dar ziua de azi are nu numai pentru mine aspectul unei zile de toamnă, Cerul noros a coborât peste apele Mediteranei încit la orizont nu se mai distinge linia unde cerul se desparte de mare. Apele au luat o culoare cernită și de sus din înalt cadu o ploaie mărunță și rece. Vîntul s-a întetit și își legănarea copacilor au devenit o zbatere tragică.

Azi toată ziua de-abia am mai auzit câteva cîrpituri de păsări iar grauri, vechi haideci ai frunzișurilor, s-au tras prin adăposturi știute numai de ei și nu se mai cheamă la înfăptuirei tainice ca în atitea rînduri, în păduricea de eucalipti ce acoperă colina dintre răsărit, freamătul crengilor lor groase a căpătat amplitudini desperate. Pe plaiă e umezeală, frig și din cer cade mereu o ploaie rece. Pe Paseo Maritimo trecători zgribuliti, mai mult localnici, se mișcă grăbiți la treburile lor diurne. Nici măcar finlandezii n-au mai iesit pe o astfel de vreme și pîndească și să fure o rază nesperată de soare. Și așa orasul pare amorsit într-o somnolență amară.

La o oră a însurării iau trenul și pe drumul atît de fermecător pe care l-am străbătut atita dată spre Málaga voi părăsi pentru totdeauna acest paradis care si-a închis definitiv porțile pentru mine. La vînta mea și pe vînturile pe care le traım, înainte ca să mi se steargă de pe retina ultima imagine a acestui paradis pierdut, voi spune cu regret și amară-cîniue în minunata limbă andaluză: „Adios! E muchas gracias”.

„Neguțatorul din Veneția“

În anul 1593, când William Shakespeare se găsea la începutul carierei sale dramatice, pe scena teatrului elisabetan se bucurau de o deosebită popularitate două piese: *Tamburlaine the Great* (Timur Lenk) și *The Jew of Malta* (Evreul din Malta), ambele aparținând dramaturgului Christopher Marlowe, reprezentant de frunte al Renașterii engleze și prieten și de aceeași vîrstă cu W. Shakespeare (29 ani).

Christopher Marlowe care ridicase versul alb la forma literară superioară și definitivă a dramei Renașterii în Anglia — formă dusă apoi pe cumile perfecțiunii de Shakespeare — a fost ucis mișelește, în anul la care ne referim, în apropierea unei tavernă, într-o bătaie regizată, după cum se bănuiește, de autorități, pentru înlăturarea tinărului dramaturg, considerat foarte incomod, din cauza ideilor sale mult prea liberale și totodată ateiste.

Popularitatea pieselor de mai sus a continuat și după moartea lui Marlowe.

Este, putem spune, totuși de mirare că un scriitor al Renașterii, de talia umanistă și literară a lui Marlowe să conceapă o dramă cu un caracter atât de anti-evreiesc după cum este *Evreul din Malta*, avînd în vedere că în Anglia nu puteau avea loc, la acea vreme, conflicte între englezi și evrei. Nu existau comunități evreiești niciieri în țară, evreii neavînd dreptul să se stabilească în Anglia, iar dobînda, în cazul împrumuturilor, nu era ilegală. Ceea ce societatea condamna era, bineînțeles, cămăta.

Totuși ciuiau povestiri și chiar probabil una sau două piese acuzînd pe evrei de imbogățire exagerată ca negustori și cămătari și inovîndu-i de comportare dușmănoasă față de creștini — după cum se crease legenda despre evrei în Evul Mediu.

Piesa lui Marlowe prezintă însă un personaj depășind orice posibilitate de existență reală.

Negustorul evreu Barabas posedînd o avere depășind totalitatea averilor creștinilor și celorlalți evrei din Malta este prezentat ca un om egoist la cîmăta, trufaș, îngîmfat, arrogant, de o cruzime fără margini, lipsit de orice scrupule și urînd intens întreaga omenire numai fiindcă nu este de aceeași credință cu el.

Piesa începe cu un prolog, imaginat ca rostit de Niccolo Machiavelli, autorul celebrei lucrări „Principele”, considerată drept îndrumarul filosofic de către un „principe” a oricărei politici fără scrupule, a violenței, înșelăciunii și acțiunilor criminale de orice fel, în scopul cuceririi puterii și stăpînirii autocrate. Astfel se arată spectatorului la ce se poate aștepta în piesa care urmează în privința caracterului personajului principal, Barabas.

În fața cetății, capitala Maltei, apare o flotă turcească cerînd plata tributului față de sultan, rămas în urmă de zece ani și însemnînd în acel moment o sumă enormă. Cum comandantul turc, fiul sultanului, amenință cu distrugerea cetății în cazul neplății tributului, guvernatorul insulei, Ferneze, convoacă pe evrei și le cere să plătească ei tributul datorat, cînd fiecare de bună voie jumătate din averea sa. Deși evreii acceptă, Barabas, indignat, refuză și atunci Ferneze îi confiscă acestuia toată averea. Barabas jură să se răzbune și începe seria unor crime înfrîntoare.

Deși i se confiscase averea și casa el totuși ascunsese o mare cantitate de aur și bijuterii, pe care fiica sa Abigail izbuteste să i le salveze, Barabas rămînînd și mai departe un om bogat.

Cum, la acea dată Mathias, un tinăr gentilom modest, era îndrăgostit de frumoasa Abigail, tinăra fată, îndrăgostită la rîndul ei, îi spune tatălui ei că vrea să se mărite cu Mathias. Pe de altă parte Lodowick, fiul guvernatorului se îndrăgostește și el de Abigail și i-o cere de soție lui Barabas. Negustorul se învoiește, dar cu ajutorul unei scrisori insultătoare false din partea lui Mathias, izbuteste să-i facă pe cei doi tineri să se bată în duel ucigîndu-se reciproc; Barabas nu admitea, de fapt, ea fiica sa să ia de soț un creștin.

Barabas își cumpără un sclav mahomedan, Ithamore, care îi spune că și el urăște pe creștini. Încurajat Barabas îi povestește atunci că noaptea caută și ucide pe bolnavii care gem sub zidurile

cetății și otrăvește descori fîntinile. În tinerete, ca medic în Italia, a ucis renumărați italieni. Apoi a ațîțat pe germanii lui Carol Quintul să se războiască cu francezii, organizînd luptele dintre aceștia și ajutînd cînd pe unii cînd pe alții. A rînat, în același timp o mulțime de negustori creștini aducîndu-i la faliment și umplînd închisorile cu ei.

Plin de admirație pentru Barabas, Ithamore, care duse scrisoarea insultătoare falsificată lui Don Lodowick, îi spune lui Abigail ce uclintire minunată realizase tatăl ei pentru uciderea celor doi tineri.

„Totuși, Don Mathias nu te-a supărat niciodată cu nimic”, îi reproșează atunci Abigail tatălui său și cum guvernatorul transformase marea casă a lui Barabas într-o mănăstire de călugărițe, Abigail, profund îndurerată că l-a pierdut pe Mathias, se duce la stăreț și-i cere să o primească la creștinism.

Aflînd de acest lucru, Barabas se înfurie și cu toate că fiica sa îl salvase o foarte mare parte din avere, trimite tainic, prin sclavul său, ca danie anonimă la mănăstire, o mincare de orez otrăvită, care ucide toate călugărițele precum și pe abiga.

„Nu te intristează moartea fiicei tale?” îl întreabă sclavul Ithamore.

„Nu, mi se numai că a trăit prea mult”, îi răspunde crudul ei tată.

„Dar, fiindcă Abigail a apucat înainte de a muri să mărturisescă unui călugăr că tatăl ei urăse moartea lui Mathias și a lui Lodowick, călugărul vine la Barabas însoțit de un alt călugăr și îl acuză că o omorîse.”

Barabas se declară atunci pentru a fi ieratic, gata să devină creștin, făgăduindu-le mari bogății care urmau să-i fie cîduse de niște corăbii, chemîndu-i totodată, pe rînd, acasă la el, pentru a fi botezați. Ajutat de sclavul său, îl omoară pe primul călugăr, care vine și împreună cu sclavul său îl acuză pe al doilea călugar de uciderea primului, pentru care fapt al doilea călugăr este spînzurat.

Ithamore, vrînd să cîștige favorurile unei curtezane o informează despre crimele lui Barabas și aceasta îl îndeamnă să-și șantajeze sâpinul, care e nevoit să-i dea mari sume de bani, pentru a-i cumpăra tăcerea. Răzbunîndu-se, Barabas izbuteste să-l otrăvească atît pe sclav cît și pe curtezană, care reușește totuși relateze, înainte de a muri, guvernatorului, crimele lui Barabas.

Barabas amenințat trece atunci repede de partea turcilor și îi conduce printr-un tunel secret în cetate, care e cucerită, iar guvernatorul și cavalerii avătorii ai cetății sînt făcuți prizonieri. Comandantul turcilor îl numește, ca răsplătă, pe Barabas, guvernator.

Acestuia însă îi este frică de populație și preferă, în schimbul unei mari sume de bani, să elibereze pe creștinii prizonieri, pregătînd o ambuscadă pentru armata turcească. Invită, totodată, pe comandantul turc la un banchet înainte ca acesta să se înapoieze la Constantinople. La banchet, ascunde sub podea un cazan pe foc în care plănuește să-l arunce pe comandantul turc, după ce îi capturează armata.

Guvernatorul Ferneze acceptă înțelegerea dar la banchet el îl prăvălește pe Barabas în cazanul incins. Comandantul turc e făcut, însă, prizonier, turcii capturați de maltezi și Malta e salvată.

Am socotit necesar prezentarea pe scurt a piesei lui Marlowe pentru a înțelege mai ușor atitudinea lui Shakespeare față de situația evreilor.

Credem, totodată necesar să menționăm că nu puțin a contribuit *Evreul din Malta* la sfîrșitul tragic al doctorului evreu portughez Roderigo Lopez, care trecuse la creștinism, pentru a putea deveni medicul reginei Elisabeta. Acuzat, — se pare, pe nedrept — că ar fi acceptat să facă parte dintr-un complot urmînd otrăvirea reginei, Lopez a fost condamnat la moarte și spînzurat la 7 iunie 1594. S-ar putea ca Gratiano, în piesa lui Shakespeare, să facă o aluzie la acest fapt, cînd îl acuză pe Shylock că are un suflet de lup singeros și prădalnic (Lopez = lup; cf. L. Levițchi, Shakespeare, vol. 8, p. 517).

Considerăm că Shakespeare nu a putut fi de acord cu piesa lui Chr. Marlowe și ca urmare s-a hotărît să-și exprime un alt punct de vedere, privitor la etel, în

Neguțatorul din Veneția, scrisă în anul 1596.

Pentru piesa sa Shakespeare preia unele episoade și elemente din povestiri cunoscute în Anglia, în vremea aceea, realizînd o lucrare originală în care episodul privitor la evreul Shylock este cel mai important deși nu și cel mai substanțial, ocupînd numai un sfert din spațiul piesei respective. Totodată Shylock nu e menționat în titlul piesei, care se referă la Antonio, un neguțator din Veneția cinstit, respectat și admirat de concetățenii săi, generos cu prietenii dar aspru și insultător în ceea ce privește pe Shylock, fiindcă acesta dă bani cu dobînda și chiar cămăta, în timp ce el, Antonio, împrumută pe cei la nevoie, fără să le ceară nimic.

Într-un moment în care Antonio și-a investit toți banii în niște afaceri comerciale care îl vor aduce cîștiguri frumoase, bunul său prieten, Bassanio, are nevoie urgentă de trei mii de ducati, pentru a face față unor cheltuieli excepționale necesare ca acesta să-și poată menține rangul alături de o serie de pretendenți foarte bogați la mina frumoasei și bogatei Portia.

Pentru acești bani Bassanio se vede nevoit să se adreseze lui Shylock, care îi împrumută banii primind garanția lui Antonio pentru restituirea împrumutului.

După ce îi reproșează lui Antonio că l-a insultat și l-a scuipat desoeri în public fiindcă dă bani cu dobînda (deși legea permitea acest lucru), Shylock acceptă să-i dea cei trei mii de ducati fără dobînda, cerînd în schimb, în scris, în fața notarului dreptul să taie la alegerea sa, o livră de carne din trupul lui Antonio, dacă acesta nu va putea restitui după trei luni datoria, adăugînd că pune această condiție în glumă.

Antonio, bineînțeles acceptă dar corăbiile sale neîntorcîndu-se la timp Shylock se adresează tribunalului dogelui cerînd executarea contractului. Zadarnic Bassanio, care între timp a reușit s-o ia în căsătorie pe Portia, îi oferă lui Shylock dublul sumei împrumutate pentru a renunța la executarea contractului, Shylock nu vrea să renunțe la livra de carne.

Tocmai atunci însă sosește la tribunal un tinăr avocat venit să-l apere pe Antonio. Avocatul îi cere lui Shylock să aleagă între primirea datoriei și livra de carne din trupul lui Antonio. Shylock alege hotărît livra de carne. Atunci avocatul îi atrage atenția că va trebui să taie exact o livră, nici mai mult nici mai puțin și că nu are voie să verse nici-o picătură din sîngele lui Antonio, în caz contrar i se va confisca toată averea și va fi și executat. Shylock, încolțit, declară că se mulțumește cu restituirea datoriei dar avocatul îi arată că odată ce a refuzat acest lucru nu mai poate reveni asupra hotărîrii sale. Totodată, deoarece prin contractul pe care îl făcuse se constată că a vrut de fapt să-l omoare pe Antonio, urmează, conform legii Veneției să i se confişte toată averea, care se imparte între stat și cel căruia i-a fost amenințată viața și să fie totodată și condamnat la moarte.

Dogele hotărâște să i se dea în acest caz lui Antonio jumătate din averea vinovatului și cealaltă jumătate să revină statului, iertîndu-l însă, generos, de condamnarea la moarte. Dar Antonio intervine, rugînd pe doge și tribunalul să-l lase totuși lui Shylock o jumătate din avere iar cealaltă să i se dea în folosință lui, lui Antonio, cît va trăi Shylock, pentru că după moartea acestuia Antonio să dea acea avere fiicei lui Shylock, Jessica, fugită de acasă împreună cu Lorenzo, un tinăr venețian cu care s-a căsătorit devenind creștină. Shylock mai este obligat să se creștineze și el și să declare în scris că și averea ce va rămîne după el va reveni lui Jessica și Lorenzo. Cu aceasta se încheie episodul.

Nu e cazul pentru scopul acestui studiu să ne referim și la celelalte episoade și întâmplări din piesa lui Shakespeare.

Revenînd acum la episodul la care ne-am referit vom trece la o comparație între modul în care îl prezintă Shakespeare pe Shylock și acela în care e prezentat Barabas de Marlowe.

Mai întii credem necesar să arătăm că nu considerăm că Shakespeare ar data ceva unor piese anterioare, pierdute, al căror titlu ar sugera că puteau avea vreo legătură cu tema tratată de Shakespeare. Este vorba de două piese și anume: *Evreul din Veneția*, aparținînd lui Thomas Dekker, considerat al doilea dramaturg după Shakespeare (cu 6 ani mai tinăr ca acesta) — care nu credem că a putut fi scrisă înaintea piesei lui Shakespeare. Nu numai fiindcă piesa lui Dekker a fost înregistrată abia în anul 1653, dar informațiile privitoare la cariera tinărului Thomas Dekker (în vîrstă de 26 ani în anul 1596) arată că acesta a început să scrie unele piese de teatru abia în anul 1598 — piese care s-au pierdut. Probabil că mai curînd Dekker a prezentat un fel de răspuns lui Shakespeare care tratase tema prea deosebit de ceea ce dorea publicul spectator, cucerit de piesa lui Marlowe. Tot ca inspirat după Shakespeare a fost probabil și Iosif, evreul din Veneția, a unui autor necunoscut, menționat ca jucat la Dresda, de o trupă de actori englezi, în anul 1626.

Păreră noastră este, prin urmare, că atitudinea profund umanistă a lui Shakespeare, manifestată în piesa *Neguțatorul din Veneția* este punctul de vedere foarte personal al dramaturgului care caută să neutralizeze impresia ațîțătoare la ură produsă în opinia publică engleză de piesa lui Marlowe.

Astfel, în piesa lui Shakespeare personajul „neguțatorul din Veneția” nu este Shylock care e prezentat numai ca un cămătar. „Neguțatorul” este un comerciant cinstit, Antonio, iubit și admirat de toată lumea pentru felul său de a fi co-

rect, prietenos, generos, iubitor de oameni, care îl iartă chiar și pe dușmanul care a urmărit să-l ucidă.

Piesa lui Shakespeare este inclusă, de critica literară, în categoria comedilor, din cauza sfîrșitului său care din punctul de vedere al lui Shakespeare este „îrșit fericit”, — deși putea deveni o tragedie.

Totodată povestea lui Shylock e redusă în piesa lui Shakespeare numai la un episod alături de încă altele — cel mai important prin tema sa dar nu și prin locul pe care îl ocupă în piesa respectivă. Astfel Shylock apare într-un spațiu de numai un sfert din întreaga piesă și manifestîndu-se destul de puțin în scenele în care e prezent.

Prin comparație cu Barabas, Shylock este un om modest. El nici nu este prea bogat. Trebuie să-l ajute un alt evreu, Tubal să poată împrumuta lui Antonio cei trei mii de ducati solicitați. Urăște pe creștini și el, dar nu comite nici un fel de fărdelege de felul acelorale lui Barabas împotriva acestora. El îl urăște pe Antonio, după cum spune, nu atât fiindcă e creștin cît fiindcă îl concurează dînd împrumuturi fără dobînda. Caută, pe de altă parte, prietenia lui Antonio, dar acesta îl respinge.

Antonio îl insultă și îl scuipă în public și îi spune că va continua să-l insulte și să-l scuipe și dacă îi împrumută banii pe care i-a cerut.

Cînd în actul III sc. I Shylock îl se plînge lui Salarino, prietenul lui Antonio de suferințele pe care i le-a pricinuit Antonio și pe care le îndură și evreii persecutați fără motiv de creștini, auzim de fapt glasul umanistului Shakespeare, ridicîndu-se în apărarea celor ce suferă pe nedrept: „M-a jignit cumplit și m-a păgubit de o jumătate de milion, a ris cînd a auzit că am avut pierderi și m-a batjocorit cînd am avut cîștiguri, mi-a disprețuit noamul, mi-a împiedicat reușita afacerilor, mi-a îndepărtat prietenii, mi-a întărit dușmanii. Și de ce toate acestea? Fiindcă sînt evreu. Dar un evreu nu are ochi? Un evreu nu are și el mîini, mădular, un trup, simțuri, simțăminte și suferințe? Nu se hrănește cu aceeași hrană ca alți oameni, nu e rînit de aceleași arme, nu e supus acelorăși boli, vindecat de aceleași leacuri, nu-l încălzește aceeași vară și nu-l face să sufere de frig aceeași iarnă ca și pe un creștin? Dacă ne impunem cu un cuțit nu singerăm? Dacă ne gîdilați nu rîdem? Dacă ne otrăviți nu murim? Și dacă ne nedreptățiți, noi să nu ne răzbunăm? Dacă semănăm cu voi în toate privințele, vă vom semăna și în aceasta. Dacă un evreu face un rău unui creștin, care va fi gestul generos al acestuia? Se va răzbuna. Dacă un creștin face un rău unui evreu? Cum trebuie acesta să răspundă durerii ce a suferit? El cum? Se va răzbuna. Țigăloșia pe care am învățat-o de la voi o voi folosi și eu...”

Dacă Barabas enumeră crimele pe care le-a făptuit împotriva creștinilor, Shylock prezintă în schimb însușirea suferințelor evreilor din cauza persecuțiilor creștinilor. Spectatorul nu poate fi decît indusăscut ascultîndu-l pe Shylock și înțelege de ce acesta declară, de cîteva ori în decursul piesei, că îl urăște pe creștinii, care îi arată mai multă dușmănie decît el lor.

Astfel, Launcelot, servitorul lui Shylock își părăsește stăpînul zîcînd că nu vrea să mai slujească un evreu. Prietenul lui Antonio, Solanio, îl numește pe Shylock „ticălosul de evreu”, „cîmele de evreu”, „evreii sînt diavoli” cînd se referă la acesta. Alți prieteni ca Salarino îl numește „javră”, iar Gratiano îi spune și el „cîine”.

Shylock e totodată greu lovit, e învins. Planul sau de a-l distruge pe Antonio era condamnat de la început, de altfel, să eșueze, din cauza imposibilității de a cîntări exact livra de carne înainte de a fi tăiată și episodul respectiv se transformă, ca urmare, într-o comedie. Shylock însă pierde cei trei mii de ducati. I se lasă numai o jumătate din avere. L-a răbit serios fiica sa care a fugit cu o mare sumă de ducati și cu bijuterii de mare valoare. Pe deasupra trece la creștinism și se căsătorește, spre disperarea tatălui său, cu un creștin, Shylock mai e obligat să-i cedeze lui Antonio cealaltă jumătate din averea lui pentru a i-o da mai tirziu fiicei neascultătoare, care va moșteni tot ce va rămîne după tatăl ei. Shylock însuși e silit să se creștineze.

În esență piesa lui Shakespeare, folosînd cadrul de comedie arată că autorul ei e împotriva urii față de evrei și persecuțiilor acestora, care au dreptul să fie și ei tratați ca ființe omenești.

Ideea preluării evreilor în lumea creștină, susținută pe cît se pare de Shakespeare, îi apără acestuia ca o posibilitate pentru remedierea situației lor grele, deși nici soluția dramaturgului nu putea fi echitabilă.

Nu avem cum cunoaște efectul piesei *Neguțatorul din Veneția* asupra lumii contemporane.

W. Shakespeare depășea însă cu mult acea lume, deși încă vremurile nu îi permiteau să pună deschis problema recunoașterii depline libertății religioase a oricărei ființe omenești și resoectarea omului indiferent de religia căreia îi aparține.

Credem, totuși, că piesa a contribuit cu ceva la schimbarea în bine, în Anglia, a atitudinii față de evrei.

Virgiliu Ștefănescu-Drăgănești

Istoria ca țipăt și ocultare (II)

Virusul păcii

Motto : Fear the day when bombs stop falling (John Steinbeck)

În eseu precedent discutăm problema istoriei noastre naționale din perspectiva celor trei intervale decisive, interregnuri care ne-au hotărât până la urmă destinul. Acum doresc, se înțelege, de pe pozițiile diletantismului bine intenționat, să abordez în acest moment confuz și fals optimist al lumii un aspect al istoriei universale. Ne aflăm, așa zice, sub zodia nefastă a lui pax americana. Deocamdată, s-au schițat doar premisele, dar, după cum arată ele, e clar ce ne așteaptă. Știu că aceste rânduri pot oripila destui democrați juvenili care se închină idolului nord-american mai ceva decât strămoșii lor în fața papucului de la Stambul, dar, chiar dacă nu se vor trezi din acest drog al iluzionării, îmi fac datoria să lansez un avertisment în eterul surzeniei generale.

De fapt, pax americana corespunde lui pax romana. Odată cu venirea la putere a lui Octavian Augustus, Roma, care până atunci trăise atâtea convulsii, a simțit o protecție deosebită. De la coloanele lui Hercule până la Eufrat, lumina asculta de aceeași guvernare. Nu se mai putea întâmpla nimic, nu mai trebuia să se întâmple nimic! Într-un univers nu desacralizat ca cel contemporan, dar mărginit numai la „misterele mici”, la inițieri, pe meseri și practici idolatre, străin deci Marii Revelații, oamenii trăiau, ca și acum de altminteri, sterilizarea omogenizării. Latini, perși, gali, toți laolaltă, trebuiau să se transforme într-o pastă a păcii din care imprezibilul era definitiv eliminat pentru ca varietatea etnică să cunoască nediferențierea tihnei. Domnia lui August a fost o stagnare sfântă, dar căreia Providența a reușit să-i distrugă așezarea! Nașterea lui Iisus într-o periferie a Imperiului și nicidecum în Roma — chiar, ce ar fi fost ca Fiul Domnului să se fi născut în capitala Imperiului? — o Romă care aștepta totuși semnul divin care să-i consacra politica pacifistă, a fost fatală întregii împărății de o mie de ani. Mileniul stăpînirii, pe care până și Hitler l-a nădăjduit, a fost perioada care a străjuit existența romanilor atît în apus cît și în răsărit. De fapt, acest interval de un mileniu, cu aproximații inevitabile de cîteva zeci de ani, a continuat să

marcheze viața Europei, sfîntul Imperiu Romano-German fiind, la rîndul lui, întins pe o perioadă tot de un mileniu începînd de la Carol cel Mare (sec. IX) și, ignorînd pacea de la Westfalia (1648) care a fost sfîrșitul propriu-zis al Imperiului, pînă la 1 august 1806 cînd Confederația Rinului sub Napoleon a hărăzit lichidarea acestui „vestigiu” al trecutului. Se poate deci spune că Europa și nu numai Europa a trăit sub protecția coroanei supra-naționale pînă în clipa dezintegrării anti-tradiționale, învăluirea imperială fiind resimțită în deosebi în timpul lui Carol Quintul, cînd, într-adevăr, împărăția era o împărăție în care soarele nu apunea, aceasta datorită teritoriilor spaniole anexate în America latină. În măsura în care secolul XIX a fost un secol care prin frămîntările sale a vestit demența veacului în care trăim nu greșesc dacă afirm că prin Napoleon Bonaparte Europa și-a cunoscut groparul ilustru. După el și mai ales după nepotul său care a sfîrșit în fața baionetelor prusace, continentul nostru nu mai avea decît o singură cale. Dar, ca și în urmă cu o mie nouă sute de ani, această cale nu a venit din centrul Europei, ci tot dintr-o periferie, din guberniile subdezvoltate ale Rusiei în care ignoranța împreună cu isteria revoluționară făceau casă bună împreună. Bolșevismul reprezintă cea mai hidoasă plagiere a creștinismului care a venit tot de la răsărit. Cu deosebirea esențială că în cazul acestuia se pronunța Cerul și în cazul celui dintîi Iadul! Primul semn care realizează de fapt diferența între ele este timpul. Dacă prin legiuire sacră imperiile au reușit să treacă de mie de ani, prin samavolnicie satanică, imperiul bolșevic nu a fost în stare să atingă nici măcar veacul. Sintem contemporani cu spulberarea sa iar aceasta ne calmează suferința adunată ani și ani. Acum intervine însă un aspect important care ne face să credem că nu Zinoviev, marele profet ateu al sfîrșitului comunist, ci Soljenitîn pravoslavnicul a fost cel care a avut dreptate și care de aceea și rămîne adevăratul rus. Zinoviev a pledat mereu pentru homo sovieticus cu toată amărăciunea de care era în stare. El simțea că rușii și-au pierdut memoria în deceniile de comunism și nu vor mai în stare să-și revină. Spre deosebire de el, Soljenitîn miza pe credința ortodoxă și pe forța civică ascunsă tocmai în atașamentul spiritual. Într-un fel, de partea lui Zi-

haiku

Pun mina pe-o piatră :
umbră țîșnește
ca o vilvătaie.

GLOSSĂ

Dintotdeauna spre totdeauna, lumina a fost aceea care ne-a nedreptățit. Imposibilitatea de-a o evita constituie un handicap pentru natura umană. Obligația de a evolua în lumină e ca riscul mortal pe care și-l ia trapezistul atunci cînd lucrează fără plasă.

Atingerea obiectelor în plină lumină e cel mai primejdios lucru. Căci asta presupune o dublă sfidare : atenței la integritatea obiectului, și distorbi așezarea luminii.

Odată cu mutarea obiectului se produce o a treia busculadă : violenței

spațiile riverane. Veți zîmbi poate, dar cantoanele spațiului sînt riguros delimitate ca să nu îngăduie imixtiuni. Ordinea spațială e mult superioară miinii omenești.

În fond, mina, obiect carnal, cald, vibratil, multiplu dirijabil — constituie o ofensă destul de recentă, prin asta nicidecum scuizabilă. Tactica ei e aceea a faptului implinit, însă strategia ei e găunoasă. Lumina, obiectele și spațiile au infinit mai multă experiență decît ea, și implicit mai mult răbdare. Ele au existat pe cînd ea nici nu visa să fie, și vor rămîne și după ce ea își va încheia periplul omeneșc. De aceea ele vorbesc dintr-o perspectivă mai vastă și mai adevărată chiar dacă, e admis, ridicată de cele cinci degete, o simplă piatră aruncă umbră nouă pe pămînt.

CONSTANTIN ABALUTA

noviev erau exemple remarcabile. Evreii s-au aflat în robia babilonică în jur de șaptezeci de ani și urmarea acestei captivități a fost aceea că și-au uitat limba. În infernul stalinisto-brejnevist rușii puteau să cunoască același dezastru, după cum nici noi nu am fost departe, după patruzeci și cinci de ani de comunism, să nu ne mai revenim din gregaritate și salivare dirijată. Dar iată că pămînt cu toții scăpați. Și rușii care au fost în stare să dea cu samovarul în capul tanchiștilor puciști, și noi care în această toamnă sîntem aproape dezintoxicați de trandafirul demagog. Dar, acesta e marele dar ca un blestem, depășirea junglei comuniste nu conduce spre o lumină spirituală. Pax sovietica a lagărelor, a mistificării forțate, a instituționalizării terorii este înlocuită de pax americana. Flara din Apocalips, cum spune un evanghelist de renume ca Bily Graham în cartea sa *Un Monde en flammes*, nu va stîrni senzații de repulsie, așa cum a stîrnit fiara sistemelor totalitare. Acesta e marele paradox malefic de care nu știm și nu vom ști să ne apărăm. Fiara va fi admirată și adorată. Ea va domina scena mondială cu o inteligență pe care nici o duzină de premii Nobel nu i-o vor putea recompensa. Ea va fi în stare să abolească războiul, războaiele și, mai mult, va găsi soluții geniale pentru stoparea sărăciei și revărsarea belșugului în cele mai nenorocite zone ale planetei. În acest fel, frica pe care o cunoaștem foarte bine, frica de pușcărie, frica de sărăcie și de moarte vor fi suprimate. Mai e cazul să spun că tot această fiară va fi anihilatorul SIDEI? Dar, iarăși acest dar, ca într-un pact mefitofelic adus în contemporaneitate, această fiară adorată va cere oamenilor să facă ceea ce nici un satrap comunist nu a cerut, deși ar fi dorit, dar a renunțat fiindcă știa că nu ar fi avut sorți de izbîndă. Fiara apocalipsei va cere ca oamenii care o iubesc și cărorora le-a adus atît bine să fie marcați

de semnul ei. Să-i poarte semnul ca pe un sigiliu pînă la moarte și, mai ales, după moarte. Nu cu bita și cu ranga această fiară ne va pune stăpînire pe suflet, ci cu un corn al abundenței din care cele spirituale vor fi complet absente și în care invazia de proteine va hrăni mușchii golind sufletul și mintea. E ciudat, dar în comunism individul, membru sau membru de partid, reușea să-și păstreze un licăr de subversiune. Dar care va fi subversiunea în condițiile democrației joviale? Adevărata revoltă și rigoare intelectuală se probează în clipa în care nevoile epidermice și mahalagești au fost satisfăcute. De abia de acum încolo se naște Omul. Nu știu cît va dura pax americana dar e interesant că ea a fost mai puternică decît pax sovietica, spre deosebire de pax romana care a cedat ireversibil în fața Bisericii. Fiind vorba de o Revelație în acest caz și nu de un partid terorist, rezistența Romei nu avea sorți de izbîndă, dar nici organizarea ei nu a cunoscut perfecțiunea Americii. De aceea, după robia dolarilor memoria tradițională nu va fi recuperată decît traversînd limita de foc a Sfîrșitului. Comunismul a fost o noapte falsă, după cum liberalismul e un țipăt artificial. Cînd în ultimul capitol al Apocalipsei se spune că noapte nu va mai fi și nu va mai fi nevoie de lumina lămpii sau de lumina soarelui, se înțelege că abia după suferința vie și pacea autentică a tenebrelor va urma, din nou, Epifania. Fiindcă lumina e o divină insomnie...

Dan Stanca

P.S. În numărul 688 al *Vieții Românești*, există un eseu al lui Constantin Noica despre pace și război. Această precizare nu este o simplă indicație bibliografică.

paul purea

Barbarie

În zori, o pasăre cu aripi false
De nesomn
Ne-a anunțat că la granița
Dinspre noi
Barbarii pregătesc o nouă invazie —
În care din ani și care din
Hoarde ? Egal...
Aprinde-ți focuri pe creste
Și-n turnuri clopotele
Să bată, să cheme, să strige
O, drace !... — pasăre fără de zbor
Vindută pe un pumn de iarbă
Și-un fals pașaport — uitasem,
Ridicați baricade prin sînge
Invaziile, mai nou, purced la noi din
interior !

Melci

Omul se ascunde într-o cochilie de
Încet, mai încet,
Poet, mai poet,
Sînt semne, mai semne
Că larna roșie rămîne profetic la noi.

Pe un ram clătinat iluzoriu
Două frunze suflîndu-și în miini,
Încet, mai încet
Tîrziu, mai tîrziu

Sînt semne, mai semne
În așteptarea dimineții
— Spațiul înghețat între două statui.

Poet, mai poet,
Flămînd, mai flămînd...

Epitaf

Mă joc cu oscloarele luminii
Simplu

Meșterul meu

Nu știu cum se întîmplă
Că în fiecare dimineață
Găsesc zidurile cetății surpate
Mă grăbesc să le înalț
Pînă tîrziu către seară
Dar în zori o jau de la capăt
Cu grămizi de cuvinte căzute și sparte.

Am auzit de-o poveste la fel
Cu o Ană zidită
Și-am vrut s-o chem
Pe frumoasa mea la cetate
Dar mi s-a spus că fata
Cu mult, tare cu mult înainte
La tirgul de fete plecase.

Apostol

Culeg un braț de cuvinte
Și-l împrăștiu —
Parcă aş arunca din mină grăunțe.

Îmi aștern fruntea
Pe o lespede scrisă
Aud veșnicia cum picură-n clipe.

Unduitoare chemare
A înălțării noastre-n adînc
A coborîrii noastre pe cruce.

Scenografii

Între stagioni, a devenit un obicei, scenografiile ies din culise și urcă pe simezele expozițiilor curente cu lucrări, ce, nu o dată, atestă un cîmp de preocupări artistice foarte divers și cuprinzător. La „Simeza“ a expus recent Dumitru Georgescu, una dintre figurile consacrate mai cu seamă pe platourile televiziunii și ale cinematografului.

În termeni strict expoziționali, n-a mai fost în contact direct cu publicul de opt ani, moment care impunea atenției un artist cu o gândire plastică foarte modernă, înclinat către teatrul (scenariile) de avangardă, dar și spre registrele foarte dense și expresive ale poemului tragic. A imaginat ambianța scenică pentru partituri din cele mai cunoscute, aparținînd marelui repertoriu universal, de la Sofocle la Lorca și de la Shakespeare la Brecht și Tennessee Williams. Acest artist are, însă, o remarcabilă intuiție plastică în concretizarea spațiului inefabil al dramaturgiei parabolice, cu ample respirații lirico-dramatice și cu o concentrată atmosferă de mister — altă accepțiune a metaforei poetice. Printre versurile plastice propuse de D-tru Georgescu s-au impus, ca mostre de referință, creațiile scenografice concepute pentru teatrul lui Blaga (Meșterul Manole), Radu Stanca, Garcia Lorca (Nunta însingurată), Giraudoux (Ondine) Mircea Eliade, Ghelderode... Iată ce impunătoare listă repertorială pentru fantezia unui pictor-scenograf, pentru că în cazul de față, avem de-a face cu un asemenea tip de profesionist al scenei, spre deosebire de varianta arhitect-scenograf. Sînt în această nuanțată categorisire atribute disparante, care își pun pecetea decisiv pe viziunea artistului, pe modul lui de a prelucra un același pretext dramaturgic. În ceea ce-l privește pe D-tru Georgescu, disponibilitățile lui de convertire a substanței poetice

în spațiu și formă poetică indică o sensibilitate aparte și o mai mult decît bănuită cultură literară, ce-i compun un profil spiritual demn de reținut.

Dumitru Georgescu are simțul obiectului simplu și prețios, în același timp. El își populează aceste imperii ale imaginării cu puține repere, dar semnificația lor este întotdeauna sporită de notificațiile plastice ale scenografului-poet, care știe că nimic nu-i este mai favorabilă rostirii versetelor dramaturgico-poetice ca mișcarea luminii și a culorilor în spațiu deasupra unui univers de lucruri (obiecte), a căror menire este doar de a spori dimensiunea semnificativă și emotivă a cuvintului. În aceasta, cred, constă marelui secret al artei acestui subtil și rafinat artist scenograf.

Corneliu Antim

Desenele Liane Petruțiu, care sînt expuse într-un soi de adiacență stilistică în sala următoare de la „Simeza“, completează, în felul lor, această imagine cu virtuți scenografice. Mijloacele, miza și efectele sînt, desigur, altele. Liana Maria Petruțiu este un artist cunoscut prin prestațiile sale anterioare, de o deconcertantă varietate și pe un diapazon stilistic surprinzător de mobil. De această dată, artista ne propune cîteva pasteluri avînd ca subiect **portretul sau statica cu flori**, lucrări de largă accesibilitate executate cu o mină degajată și sensibilă, deși într-o manieră cam stereotipă. Ceea ce se reține din aceste, hai să le zicem, **crochiuri amabile** ale artistei, este simțul cromatic foarte viu, trădînd o tinerețe spirituală ce-i conferă graficienei o aură privilegiată și cordială în raport cu toate categoriile de privitori. În schimb, desenele cu tentă caricaturală ce parafrazază substratul moral și semnificativ al unor proverbe turcești (unele de circulație mai largă, balcano-carpatină), par niște simple și chiar riscante exerciții de stil. Este anevoie de ilustrat, credibil și neostentativ, un **paradox**, fie și de extracție folclorică. Sînt anumite dimensiuni și aspecte ale realității culturale, ba, ce zic, spirituale, ale omnirii, care nu suportă **speculația plastică**. Din simplul motiv că gradul lor, foarte înalt, de abstractizare și generalizare le refuză imaginea obiectivă. În această privință, credem, artista a supralicitat grafic un pretext literar cu rezultate situate sub forța de convingere a conceptelor pe care încearcă să le illustreze.

UN SECOL

PE UN ȘEVALET

Dușini dintre artiștii cuprinși în curentele moderniste sînt atât de organic legați de instinctul plastic al acestui secol ca Vasarely. Faptul că în acest amurg de veac Bucureștiul a găzduit o amplă expoziție a artistului francez (de origine maghiară) este un semn că Europa artistică își revendică, chiar și mai tirziu decît s-ar fi cuvenit, una dintre cele mai receptivă și mai sensibile capitale ale sale. Vasarely a fost, după Picasso și Miro, unul dintre reformatorii radicali ai gândirii plastice contemporane. După un început oscilant, în care reprezentările de factură realistă ori post-cubistă ocupau un loc dominant, dar mai puțin relevant pentru un Paris invadat de tendințe novatoare viguroase, artistul, aflat la o vîrstă critică, sa decide în favoarea picturii abstracte. Și o face cu ferovia deosebită și o puterose, delimitate de arhitectura filigranată a unor linii și suprafețe care imprimă privirii o reacție dinamică extremă și deconcertantă. Rolul liniei în arta lui Vasarely este precumpănitor, culoarea fiind numai un element de sensibilizare a orizontului plastic al privitorului. Este un cutezător inovator și în folosirea unor materiale noi, disponibilitățile sale artistice îmbrățișînd genuri variate, de la pictura de șevalet la serigrafie și de la panouri decorative de mari dimensiuni la tapiserie. Aceasta, deoarece viziunea sa plastică este extrem de flexibilă și adaptabilă oricăror tehnici incidente artelor vizuale. Filmul și „show-urile“ publicitare luminoase de azi au preluat din estetica vasareliană nu numai dinamicitatea liniilor și a formelor, ci și vibrația cromatică. Din acest an Vasarely a devenit și al nostru. (C. A.)

muzica

Festivalul internațional „George Enescu“ III

Vineri, 13 septembrie. Reîntînire cu Orchestra de cameră a Radio-difuziunii, dirijată de Ludovic Bacs și, pentru a doua oară în acest an, cu excelentul pianist Alexandru Hrisanide.

Oiseaux exotiques pentru pian și suflători de Olivier Messiaen nu face parte din ciclul pieselor mele favorite (muzicile de fior metafizic, „mistice“, atemporale, dramatice, muzici ce-mi par a fi influențat mai mult componistica secolului). Descriptivismul, acuratețea și rafinamentul scriiturii (tipic franceze, de altfel) poartă însă, indiscutabil, semnătura unui mare creator. Din „inocența“ și „libertatea“ naturii (pe care le invocă autorul) am reținut cîștigul unui spirit profund rațional. O piesă dificilă, o „arie de bravură“ susținută de Alexandru Hrisanide cu inteligență, pregnanță și umor.

Prin Sincronii II Ștefan Niculescu celebra în '81 bicentenarul Bartok — Enescu. Evoluția lentă a trei citate fin distilate în orchestră și o mare acumulare de tensiuni spre unisonul din final, caută și „rezolvă“ (unifică) magistral bipolaritatea spiritului giusto (bartokian) și parlandu. (enescian). Un

„flux“ continuu dinamizat, mai apoi liniștea senină a corzilor în care melodia lungă adună și ordonează prețioasele „aluvioni“ ale începutului de secol.

Memorialul lui Anatol Vieru este axat și el pe microstructuri enesciene — secunda mică și terța mică. „Teme“ de mare noblețe cromatică, mai apoi diatonică, reflectă o mai generală „dez-inhibare“, aș spune, în fața melodicului. Evident pus altfel „în pagină“. Cu stări cuprinse între „nostalgic și teroare“ (după mărturisirea autorului) și atingînd accente dramatice, simfonia „concentrată“ ce se vrea a fi Memorialul, reprezintă cîștigul cert al maturității unuia dintre cei mai originali și vîguroși compozitori contemporani.

Muzica pentru coarde, percuție și celestă de Bartok, o partitură extrem de dificilă și puțin cunoscută publicului meloman (deși piesă de referință), a pus orchestrei cîteva probleme ce nu au fost rezolvate integral. Au lipsit, din păcate, transparența (în ciuda densității de expresie) și perfecta intonație a compartimentului corzilor. Mai ales în strania și vag impresionista fugă inițială. Mult mai convingătoare au fost secțiunile dramatice, de virtuozitate orchestrală. Insist, însă, „cheia“ întregii piese îmi pare a fi începutul ale cărui idei (grav-cromatice) „migreză“ și în alte secțiuni.

Luni, 23 septembrie. Despre Orchestra de cameră a Academiei St. Martin in the Fields se poate și trebuie scris mult mai mult. Am să-mi rezerv, cred, alt spațiu. Entuziaștii la alte formații similare, iată că sîntem nevoiți să ne schimbăm puțin criteriile, formația engleză reprezentînd un reper nou peste care nu mai putem trece așa ușor. Mai ales că un ansamblu (destul de consistent numeric) ce are perfecțiunea și omogenitatea unui cvartet, nu ascultăm prea des. Pe scurt spus, pentru pagina aceasta, un concert „lecție“ de cea mai înaltă tinută.

Valentin Petculescu

tele-imaginea

Visul unei zile de vară

Ora 7 dimineața. Programul de informații, prezentat agreabil de doi tineri crainici gata să ia în piept greutatea zilei ce urmează. Imediat urmează un film artistic numai bun să țină deschise pleoapele celor ce au chef să se trezească cu televizorul în casă. Continuarea este o agreabilă emisiune dedicată pensionarilor, anume celor curioși să vadă cum arată lumea cea largă pe care n-au reușit s-o străbată: Japonia, Antarctica, Mexic, Tahiti, Bulgaria, Știri. Știri pe trei programe însemnînd trei variante — guvern, opoziție, centru (adică „așa și așa“). Știrile de pe cele trei programe sînt decalate în așa fel încît puteți urmări desfășurarea unui eveniment privit din trei puncte de vedere. Urmează o emisiune dedicată celor ce stau toată ziua lîngă cratiță. Practic, ieftin, spectaculos. Desene animate. Dar nu japoneze! Știri. Un program adormitor — un film serial — e ora siestei. Apoi sport, muzică, d'ale domnului Băcanu pe cînd era mai tînăr. Alte știri, care sînt o prefigurare a teledifuziunii de seară. Un film serios, doar e ora 18 și cine vrea — poate. Știrile de bază. Mai mult imagine și comentariu din off. Interviu corespondenții. Internaționali și locali. Oricum, mai importantă e sperietura cu licitația bancară de la București decît cea de la Tokyo. Un program politic la zi. Interviu cu domnul Adrian Severin și cu domnul Ticu Dumitrescu. Apropierea ne-a cam acrit așa că în direct vom

vedea decernarea premiilor de la Veneția, Cannes, Honolulu, Timișoara, Novosibirsk, Santa Rem etc. Paiete, sclipici, femei fatale, chelii deștepte. Nu e lumea noastră așa că mai bine un spectacol autohton spre final ori o trăsnaie filmografică. Ultimele informații aduse la oră, la minut. Ce e important la noi și la vecini și ce ne mai privește. Crainici eleganți, discuții, lășind locul imaginii cît se poate. Un buletin meteorologic animat și la înțelesul tuturor. Pentru toată zona românească (inclusiv Basarabia, Bucovina, Cadrilater, Timoc, Sudul Dunării, Vestul Tisei plus marile orașe europene).

Mai departe, la alegori. Horror, sexy, thriller, comedie, dramă, tragedie, neo-realism, hiper-realism, supra-realism, realism socialist, realism. La capăt, un gînd bun, o vorbă caldă și înțeleaptă. Poate un vers, poate o parabolă, poate o rugăciune. Cine nu are somn poate schimba canalul. Eu, adormit în plină zi, mă trezesc și o aud pe doamna Rodica Becheanu. Doamne!

Eugen Uricaru

Critica.: „centralismului pozitiv“

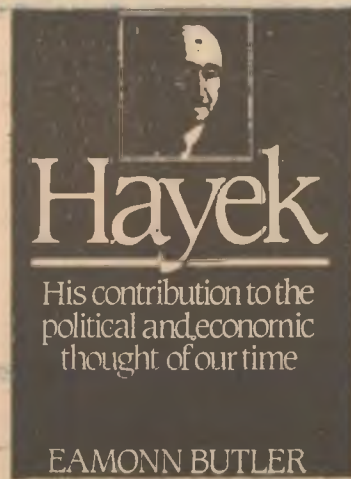
„Orică încercare de a construi o societate pe baza ingineriei sociale ori a unei idei prestabilite conduce inevitabil la tiranie, care nu poate găsi calea satisfacerii multitudinii de nevoi și dorințe care constituie motivația membrilor acelei societăți“ — afirmă Friedrich Hayek, membru al „Școlii Austriece“ de filosofie și economie politică, unul dintre cei mai cunoscuți propovăduitori ai doctrinei liberale din acest secol.

Opera lui Hayek reprezintă una dintre cele mai virulente critici la adresa socialismului, indiferent cât de „luminat“ ar fi el, a sistemelor de tip totalitarist în general. Bibliografia — care se întinde cronologic între 1954 și 1980 — cuprinde titluri de referință, cum ar fi: **Planificarea economică de tip colectivist** (1935), **Drumul spre robie** (1944), **Individualismul și ordinea economică** (1948), **Contrarevoluția științifică** (1952), **Constituirea libertății** (1960), precum și cele trei volume despre **Lege, legislație și libertate** (I — **Regulile și ordinea**, 1973, II — **Mirajul justiției sociale**, 1976 și **Ordinea politică a unui popor liber**, 1979).

Eamonn Butler, directorul Institutului „Adam Smith“, i-a dedicat o interesantă monografie acestui corifeu al gândirii moderne, intitulată **Hayek — contribuția sa la gândirea politică și economică a epocii noastre**, publicată de editura londoneză Temple Smith. Chiar dacă lucrarea se vrea una de

popularizare în sens larg, ea nu este — așa cum s-ar putea crede — o broșură vulgarizatoare. Dimpotrivă, studiul în cauză se dovedește a fi un îndreptar prețios pentru cei care vor să se familiarizeze cu liberalismul, nu numai cu sistemul, altminteri destul de specializat și relativ inaccesibil diletantului mediu, realizat de Friedrich Hayek.

Rigoarea științifică a acestuia se datorează, în mare parte, eredității sale destul de „încărcate“: unul din bunici era zoolog, un altul un timp profesor de drept constituțional și, apoi, președinte al Comisiei de Statistică din Austria, iar tatăl — doctor în medicină — botanist, profesor la Universitatea din Viena. Încă din copilărie, în casă putea fi ascultat perorind faimosul economist Eugen von Böhm-Bawerk, prieten al bunicului statistician. Presiunea benignă a sistemului îl conduce spre susținerea a două doctorate, unul în drept (1921) și celălalt în științe politice (1923). Amurgul imperiului și criza provocată de prima conflagrație mondială se constituie în fundalul decorului post-adolescentin abia. Mai importantă pare a fi pentru studentul Hayek vizita în Statele Unite și impactul cu acest nou tip de civilizație. Ludwig von Mises, șeful „Școlii Austriece“, director în același timp al unui departament guvernamental, îl va angaja ca economist și apoi îl va facilita ascensiunea universitară și științifică. În 1928, are loc, la Londra, întâlnirea cu John Maynard Keynes, împreună cu

care va conduce, timp de două decenii, un faimos seminar consacrat importanței banilor în societate. În 1931, Hayek optează definitiv pentru o carieră universitară în Anglia, în 1938 el devenind și supus al Majestății Sale britanice, cu câteva săptămâni numai înainte ca Hitler să invadeze Austria. Celebru mai este Hayek și în calitate de inițiator al societății internaționale „Mont Pelerin“, ale cărei dezbateri pe probleme de economie și politică sînt considerate evenimentele academice de prestigiu. De pildă, volumul **Capitalismul și istoria**, rezultat dintr-o sesiune a societății și editat de însuși Hayek în 1954, a rămas și azi o lucrare de bază în studiul capitalismului timpuriu. Teza ei este caracteristică pentru stilul de gândire al editorului: mitul sărăciei excesive și al mizeriei aduse pe capul bieților primi proletari este o „invențiune“ extrem de periculoasă, a cărei falsitate izvorăște din substratul său ideologic, din necesitățile de propagandă a **contre pied** a (unei anumite părți a) stîngiștilor. Din 1952, Hayek devine profesor la Universitatea din Chicago, iar lucrările sale, încep să exercite o puternică influență asupra economiștilor și politicienilor americani. Zece ani mai târziu, el acceptă un alt post, de astă dată la Freiburg, revenind în spațiul culturii

germanice. Deja, recunoașterea internațională tindea spre apogeu și, finalmente, în 1974, primește, împreună cu suedezul Gunnar Myrdal, Premiul Nobel pentru economie.

Originalitatea lui Friedrich Hayek constă și în aceea că, înainte de a se apuca să investigheze o blestemată chestiune insolubilă, el abandonează ideile preconceptuate de o manieră aproape dramatică: „Dacă vrem să înțelegem cum funcționează societatea, trebuie ca, mai întii, să încercăm să definim natura și anvergura **ignoranței** noastre în legătură cu societatea în cauză“ (**Constituirea libertății**). Ceea ce el respinge de plano este ideea cretinoidă (și, evident, obstinație demagogică a tuturor dictatorilor) a „comenzii sociale“. A încerca să conștientizezi „necesitatea înțeleasă“ este un non-sens, o anulare în fașa a ideii de libertate. Pentru Hayek, circuitul de piață nu este nimic altceva decît un vast sistem comunicațional, în care nu există un post central de emisie și o rețea de receptori fideli, ci o mulțime de cimpuri opționale individuale aflate într-o continuă interferență. Mecanismul economic își autoreglează „secrețiile“, indiferent de „indicațiile prețioase“ de la Centrul mai mult sau mai puțin orwellian.

Punctul de elocvență conexiune a economiei cu politica în opera lui Hayek îl constituie critica socialismului, care, în chiar varianta sa „democratică“, este considerat „o utopie periculoasă a mai multor generații succesive“. Ea nu stabilizează societatea pe principii egalitariste, ci doar produce teroare politică și haos economic în numele unor principii fără acoperire, iluzii de doi bani care nu produc... bani decît pentru minoritatea de tip nomenclaturist care le agită în mod interesat. Iar banul, departe de a fi „ochiul-dracului“, este pîrghia economică de bază, în absența căreia angrenajul social se gripează irefutabil, chiar dacă, multe persoane nu vor, în continuare, nici bani, nici valută, ci doar ca...

Dan-Silviu Bocrescu

vieți neparalele

Fabuloasa existență a lui Guillaume Apollinaire

Biografia lui Apollinaire n-a fost deocînd spectaculoasă. Ca să arate astfel era nevoie de concursul unui post care să-l pună în imaginația la contribuție pentru a umple o viață banală cu evenimente senzaționale. Sarcina această și-a luat-o suedezul Gunnar Harding, toboșar de jazz, admirator pasionat al compozitorilor Satie și Stravinsky, pictor și traducător. El i-a făcut cunoscut în țara sa pe Apollinaire, Cendrars, Reverdy, Max Jacob, Pound, Maiakovski și numeroși alții. Tot lui îi datorăm suedezii o versiune a **Vechilui Testament** precum și întemeierea mai multor reviste literare moderniste. Îndrăznețea Editurii **Climats** ne dă prilejul să aflăm în traducerea franceză a lui Jacques Outin, cum a transfigurat Gunnar Harding, cu humor și fantezie, existența artileristului Guy. Cu decenii în urmă, Marcel Schwob a scris un șir de admirabile „viete imaginare“, inventându-le anumitor persoane reale din trecut, biografii care să corespundă nu atât datelor certificate istoric, cît naturii intime a fiecărui ins, vocației sale irepresibile etc...

Cam așa procedează și Gunnar Harding, dar la el cursul existenței lui Apollinaire e evocat printr-o succesiune de momente tratate oarecum independent ca niște poeme în proză. Modelul pentru acestea l-a furnizat Max Jacob cu vestitul său **Cornet à dés**. Imaginația își ia astfel libertatea să zburde printre lucruri adevărate și altele născocite, dar verosimile pe un plan superior, al forței de sugestie poetică, în ciuda incongruenței lor. Harding face din Apollinaire fiul Sfîntului Pontif, știind că tatăl Angelicăi de Krostrovitzki, mama poetului, fusese valetul papei. Peste Paris plutește o ceață albastră. Guillaume rătăcește prin Montmartre, vișînd baricadele din 1871. Sub pavaș sint îngropați membrii gării naționale cu uniforme de aceeași culoare azurie. Nu e de mirare, fiindcă ne aflăm în

„perioada bleu“ a lui Picasso. Vin zorile, surprinzîndu-i pe saltimbancii din cartier, spălîndu-se cu un săpun trandafiriu. Apollinaire și Picasso privesc la ei. Începe din acel moment, „perioada roz“. Dar cel mai bine poate să dea seama de cum circula Harding între realitate și invenție poetică un citat: „Și pe puntea bacului de spălat rufe, Apollinaire dormea cu perna lui roșie în brațe. Îl trezi începutul marelui banchet care făcea șalandul să se lege într-un chip primejdios. Mama lui Apollinaire, eliberată de poliție, dansa goală pe punte cu drapelul tricolor în mînă și întreaga adunare era nebulă de bucurie, lumea mîncă paleta lui Picasso! O mîncă pe mama lui Apollinaire, drapelul ei și ce mai rămăsese! Fantomas se cățăra pe catarg, goli încărcătorul pistolului său negru, atunci cînd toți ceilalți își suflau nasul în cravată, iar Blériot, în timp ce-i pîrșia avionului, rotindu-se deasupra Parisului, bombardă colina Montmartre cu becuri electrice, sosi Transsiberianul, scoțînd aburi pe nări și avîndu-l pe uimitorul Blaise drept frîn și un samovar de aur în locul locomotivei și vreo sută de bărbați mustăcioși în costume negre se ridicau ca să-și țină discursul, cînd fură întrerupți de Apollinaire, care, întîns sub masă urla: noi sîntem glob-trotter-ii artei, noi nu trebuie să încetăm a explora continente necunoscute și noi. După ce spusese aceasta se ridică și luă trenul pentru Germania“.

Aluziile erudite scilicet aici, peste tot, ca niște paiețe, textul pîrînd doar la prima vedere delirant. Apollinaire s-a numărat printre primii care a cîntat vehiculele aeriene moderne. Prietenul lui, Cendrars (Blaise), e autorul unui lung poem închinat transsiberianului. În 1901, Apollinaire a luat cu adevărat trenul spre Renania, la invitația vicontesei de Mulha, să-și asume sarcina instruirii fetei ei, Gabrielle. Pînă și tricolorul pe care-l agită mama poetului vizează o anume latură patriotardă a versurilor scrise mai târziu în tranșee de artileristul Guy.

Conjugarea cunoașterii profunde a vieții și operei autorului, cu o facultate

de fantazare inteligentă face originatitatea acestei biografii sui generis. Poetul, pe urmele Annie Playden, rătăcește prin cartierul Landor Road, cu un buchet de violete în mînă. În vitrină, îi rețin prîvirile manechine decapitate. Toate există în **L'Emigrant de Landor Road**: Annie Playden locuia efectiv acolo, la Clapham, o suburbie a Londrei. „Le chapeu à la main il (emigrantul n.n.) entra du pied droit / Chez un tailleur très chic et fournisseur du roi / Ce commerçant venait de couper quelques têtes / De mannequins vêtus comme il faut qu'on se vête“ și „Il regarda longtemps les rives qui moururent / Seuls des bateaux d'enfant tremblaient à l'horizon / Un tout petit bouquet flottant à l'aventure / Couvrit l'Océan d'une immense floraison“.

Intervențiile cele mai trăznite ale imaginației biografului în existența lui Apollinaire au humor și o justificare secretă pe care le-o dă spirîtul operei poetului. La trei ani — nespune Harding — el intră în cazinoul din Monte Carlo ca să arunce băncă-n aer și toate bancnotele aveau culoarea turcoaz ca uniforma lui de marinar și ca apa Mediteranei din pinzele impresionistilor. „Nimeni nu reușea să o ia cu adevărat în serios pe Marie Laurencin, dar Apollinaire se apucă să o refacă după cum permiteau principiile cubismului. Capul în formă de triunghi mai mergea, vocea țipătoare era și ea foarte secolul XX, cît privește restul... ah, dumnezeule, zise Picasso. O presară contra scaunului din spate al automobilului micuț, pînă deveni aproape pătrată. În

continuare o întinșară atît cît dublul înălțimii ei și după aceea o turtiră ca pe un acordeon. În sfîrșit Picasso o tăie în mai multe femei spre a o picta din toate unghiurile deodată. Rezultatul fu intitulat **Fetele din Avignon** și acest tablou dobindi o anumită notorietate“.

Imaginația lui Gunnar Harding e foarte sensibilă la stîlul epocii. Apollinaire are parte de o biografie „cubistă“, cu colaje și dispersiune simultaneistă a observației: „... șobolanii ieșiră din capcane cu bucăți mari de brînză galbenă în bot și roaseră frînghiile și toată lumea fu iar slobozită și Apollinaire se înălță ca un balon voluminos, drept către soare într-o totală libertate, printre norii de bumbac alb în atmosfera răcoroasă și albastră pînă cînd nu se mai auzi, vreun strigăt și globurile se ciocneau în liniște și văzu deodată că pămîntul se umpluse de șobolani și atunci izbucni primul război mondial“.

În multe pasaje, recunoaștem imaginația, fascinantă prin naivitatea aplicată, a Vameșului Rousseau, descoperit și el de Apollinaire. Poetul poartă un costum de baie în dungii, roșii și albe, asemănător cu echipamentul faimoșilor cicliști ai pictorului. Ei și apar efectiv la pagina 37, iar apoi intervine Douanier Rousseau însuși ca să-i facă lui Apollinaire portretul, pentru care act solemn îmbracă uniforma de gală a slujbașilor vămii franceze.

Tratarea biografiei în spiritul „art-nouveau“ nu e dictată de o simplă dispoziție mimetică, ci izvorăște dintr-o idee interesantă. Aceea că stîlul unei epoci are șansa să exprime mai adevărat viața reprezentanților ei iluștri. Altfel zis distorsiunile inventive la care o supune biograful, nu sînt gratuite, ci țintesc să se releve sensul trecerii prin lume a unui personaj ca Guillaume Apollinaire.

Toate acestea sună bine și fiindcă Gunnar Harding are haz. „Pe front, din tranșeea Nietzsche — scrie el — e trimis în grabă un caporal care va ajunge mai târziu cancelarul Reich-ului și individul dă ordin obuzierilor să deschidă focul asupra lui Apollinaire...“. Acesta spune într-o alocațiune: „Tineri poeți, în Suedia și Anglia, se ocupă deja cu falsificarea biografiei mele“.

Simt nevoia să fac o mențiune despre felul cum arată volumul. Coperta, punerea în pagină, litera, ilustrațiile sînt un model de rafinament artistic. Comparînd acestea cu înfățișarea cărților noastre atît de urite, avem ocazia să verificăm cît adaugă aspectul grafic îngrijit la plăcerea lecturii.

Ov. S. Crohmălniceanu

* Gunnar Harding: **La fabuleuse existence de Guillaume Apollinaire**, Editions Climats, 1990.

JORGE LUIS BORGES

Pantera

În cușcă-acum, pantera agresivă
Va repeta traiectul ei felin
Ce-i (chiar dacă nu știe) al ei destin
De neagră perlă, tristă și captivă.

Sînt mii care se duc și tot mii sînt
Care se-ntorc, dar una e, eternă,
Fatală-n grota ei pantera ternă
Trasînd un drum pe care-Ahile-n gînd

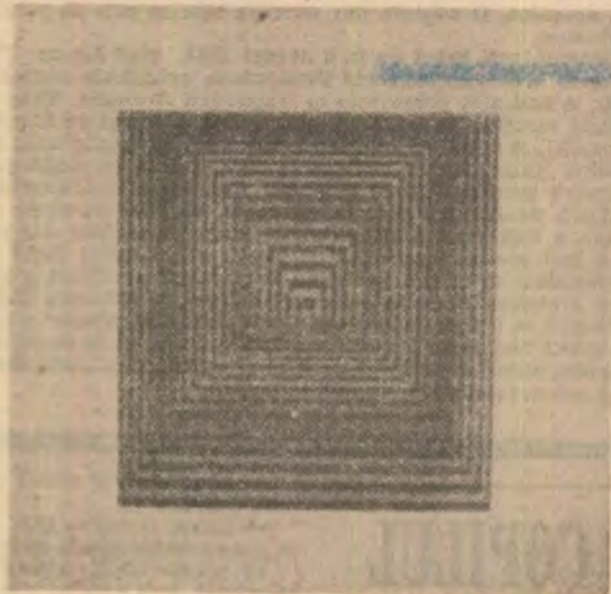
De visător elin etern trasează,
În visul ei pășunea nu se-arată
În care cerbi cu carnea-nfiorată
S-ar teme că feroce-i devorează.
Degeaba-i largă lumea. N-ai ghicit ?
E drumul dinainte stabilit.

Cosmogonie

Nici beznă și nici haos. Bezna cată
Ochi văzător, iar melodia are
Nevoie de auz ; de reflectare
De lucruri mil oglinda-i insetată.

Nici spațiu și nici timp. Nici bănuță
Icar divinitate care simte
Răcerea negrăită dinainte
De noaptea timpului, ce-i infinită.

Bogatul riu, Obscurul Heraclit,
Nu s-a pornit în curs fără-ncetare.
Spre viitor trecutu-și cată cale.
Uitarea spre uitare s-a urnit.
Începe cazna. Al ispășirii drum.
Istoria universală. Acum.

Trezirea

Lumina intră, și mă cațăr lent
Din vise vane-n vis împărțit,
Iar lucrurile-și capătă dorit
Și necesar loc unic în prezent.

Copleșitor și vast trecut se-adună.
Se-ntoarnă secularele migrații
De păsări și de oameni, conflagrații :
Cartagena vrea Roma s-o răpună.

Se-ntoarnă-așijdri zilnica poveste ;
Și glas, și chip, și spaimă, și destin.
Vai, dacă somnul cel din urmă, lin,
Urmă de lipsa amintirii este,
Ce-am fost nu se va ști, nici ce-am
făcut,
Și-uitarea s-o așterne pe trecut !

Complicele

Ei mă stăgînesc, iar eu trebuie să fii
crucea și cuiele.
Ei îmi întind cupa, iar eu trebuie să
fiu cucuta.
Ei mă înșeală, iar eu trebuie să fii
minciuna.
Ei îmi dau foc, iar eu trebuie să fii
iadul.
Trebuie să aduc prinos de recunoștință
și laude fiecărei clipe.
Hrana mea este alcătuită din toate
lucrurile.
Ponderea exactă a universului,
umilința, bucuria.
Trebuie să justific tot ce mă rănește.
Nu contează fericirea ori nefericirea
mea.

Sînt poetul.

Remușcare

Am săvîrșit păcatul cel mai greu
Din viața unui om. Căci fericit
N-am fost. Uitarea mi-e sortit
Să-mi troienească lespedea mereu.

Părinții nerezători m-au zămislit
Pentru riscantul și frumosul joc
Al vieții. Pentru aer, apă, foc.
Pămînt. Mihniți sînt : n-am fost fericit.

Dorința neimplinită-i. Mîntea mea
Canon simetric și-a impus de artă
Teșind nimicuri. Vai, le-a fost deșartă
Credința că-n țările voi urma.
Nu mă slăbește.-S veșnic însoțit
De-un gînd ascuns : c'am fost nefericit.

În românește de
Andrei Ionescu

Urmare din pag. a 16-a

LUMINĂ DE LUNĂ

Știa cît de adînci sînt oceanele, și ini-
ma băiatului fu cuprinsă de spaimă.
Frica, foamea, frigul, durerea îl a-
bat pe om. Băiatul ieși — nisipul era
rece, se trase înapo, un pas — era tot
umed, mai făcu doi pași — nu simți
nisipul... era bine așa. Altădată, nu
era decît nisip : cald, sau răcoros, fin

sau aspru, plăcut sau neplăcut, în vre-
me ce acum picioarele desculțe îl sim-
țeau cu o gingășie care nu-l trăda, și
nu era nisipul acela adus de apă și
care avea să fie adus de apă, și nici
apa nu era apă care curge obositor de
uniform mereu în aceeași direcție și
cară întruna nisip și mil, revărsîndu-se

peste maluri sau încălzindu-se la soa-
re... Nici piatra nu era piatră — azi
înghițind ocară apei, mîine zăcînd la
gura de vărsare. Iar bezna nu era bol-
tul spaimei. Și cerul nu era prea de-
parte.

După o vreme, el se dumiri că în acest
răstimp trăiește, poate, ca odrasla so-
ră-sii, care abia învață să meargă. Co-
pilul acela de un an jumate ce-o sim-
ți, ce-o gîndi ? În general, gîndește ?
După toate aparențele, la vîrsta asta
(bălăngănîndu-se ca un pinguin sau
odihnîndu-se în brațele mamei-sii sau
privind afară pe geam), cu ochii bulbu-
cați, el înregistrează și învață albeața
statornică a laptelui, armonia dîn ex-
presia trăsăturilor părintești, caracterul
duplicat al usii, întinderea drumuri-
lor, verticalitatea vegetației, farmecul
perfid al focului, ambiția gustului și
a mirosului de a se întregi, într-o aceeași
întruchipare... Apoi, nu se mai gîndi.

Dacă nisipul gîndește, dacă apa, pia-
tra, aerul sau bezna gîndesc, atunci
gîndește și el ca ele. Piatra era moale,
nisipul — curgător, masa de apă ba era
o îngrămădire de picături, ba era ine-
fabilă ca aerul, ba curgea cu solidita-
tea pietrei, și băiatul nu mai exista.
Mîntea lui înainta în imagini, iar el
rămînea în pîntecele surd al curgerii
omogene sau al toropelii aerului, apei,
nisipului, pietrei, luminii de lună și
timpului... Cînd, pe tăcute, chiar ca o
nălucă, ajunse la el glasul fratelui. Che-
marea se repetă. La a treia chemare,
băiatul vru să răspundă, măcar ca s-o
preîntîmpine pe cea de-a patra, dar nu
mai avea glas. Parcă nîcînd n-ar fi
avut. Parcă nici nu i-ar fi trebuit vre-
dată. Așa era bine. Căci glasul fratelui,
cu cît se depărta, cu atît se subția, în-
șirîndu-se pe același fir cu clinchet de
chihlimbar, pînă se stînese.

A fost odată ca niciodată.

Din lirica norvegiană contemporană

ROLF JACOBSEN

Scrieri în vînt

Există ceva ce noi am uitat
scrieri în vînt și tunetul
a ceea ce ele spun.

Ploaia lovește în geamuri
vîntul o răsuțește și o îndepărtează,
fluturile își desfășoară voalul său roșu.
Noi nu mai sîntem în stare să spunem unde am ajuns
— ne stă pe limbă
dar ea paralizază deodată și totul
rămîne ca în spatele unui văl.

Ceva ce noi am uitat,
o săritură a timpului, o limbă
altădată știută,
totul e mut.

...ceva ce noi am uitat,
literele ploii tunetului pe care nu-l mai putem citi
desenele de pe zăpadă, totul a dispărut.

Fluturile deschide deodată aripile
ca o gură inflerbitată și murmură cuvinte,
scrisori necitibile
în spatele unor ziduri de piatră unde cineva plînge
iar tu nu poți să faci nimic.

Metafizica orașului

Sub grătarele rigolelor,
sub zidurile mușcate ale beciurilor,
sub rădăcinile umede ale aleilor de tei
și peluzele parcurilor :

Fibrele nervoase ale cablurilor telefonice.
Vinele goale ale conductelor de gaz.
Canalele de scurgere.

Dincolo de munții omului, înalți ca și cerul, la est
dincolo de fațadele orașului, la vest, în urma

— aceleași țevi de fier și cupru
ne leagă unii de alții.

Nimeni nu aude vocea trosnitoare a cablurilor
de telefon.

Nimeni nu aude tusea bolnavă a conductelor de
gaz în adîncuri.
Nimeni nu aude rînd pe mii de kilometri tunetul
mocerlos și impuțit al canalelor.
Măruntăiele de fier ale orașului
lucrează.

Dar sus, în plină zi, tu dansezi, strălucitor
sub picioarele tale asfaltul, acoperîndu-ți cu mătase
ochiul alb al buricului
și cu o mantie nouă explozia soarelui.
Ei bine, acolo sus, undeva, în lumină, eu m-am infipt
și privesc sufletul albastru al țigării urcînd în volute
ca un inger, cast trecînd prin frunzișul castaniilor
spre viața eternă.

Traducere din limba franceză
de Dumitru D. Ifrim

Este cel mai important prozator al generației sale (n. 1946) și unul dintre cei mai originali și interesanți scriitori contemporani din Armenia. Din 1978, când a debutat, el s-a afirmat enostant pe primul plan al literaturii armenice de azi. A publicat, la Erevan, două volume de proză scurtă, *Duminică* (1983) și *Lumină grea* (1987). A fost distins cu premiul revistei „Drujba narodov” pe 1982 pentru cea mai bună povestire a anului dintre cele publicate în revista sovietică. Este tradus în rusă, bielorusă, ucraineană, cehă, bulgară, spaniolă. O selecție din scrierile sale se află în pregătire la Editura Eminescu.

În prezent, mai exact de la 4 august 1990, când Levon Ter-Petrosian, conducătorul Mișcării Naționale Panarmene, principala organizație politică din țară, a fost ales președinte al Republicii Armenia, Vano Siradeghian, până atunci membru în conducerea Mișcării, a trecut în fruntea organizației. De altfel, amândoi se numără printre cei 11 intelectuali, fondatori ai Comitetului „Gharabagh” înființat în 1988 o dată cu declanșarea mișcării revendicative pentru alipirea Regiunii Autonome Gharabaghi de Munte, administrată de Azerbaidjan, la Armenia, de care aparține istoric și de la care a fost smulșă. Siradeghian, singurul scriitor din cadrul Comitetului, a fost arestat, împreună cu colegii săi, imediat după cutremurul din 7 decembrie 1988, sub pretextul organizării neoficiale a operațiilor de ajutorare a sismicilor din seism, și deținut la Moscova timp de șase luni, fără să i se fi intentat proces. Comitetul „Gharabagh” a constituit nucleul Mișcării Naționale Panarmene înființate la 17 iunie 1989 prin fuziunea principalelor organizații politice și sociale neoficiale din Armenia și care este, acum, condusă de Vano Siradeghian.

VISCOLUL, CÎNTECUL, COPILUL

Copilul se apropia de școală. Nu mai alerga, acum mergea la pas. Se temea să ridice capul, ca nu cumva să vadă școala mai departe decât se aștepta. Viscolul îl izbea în față, și copilul mergea cu șapca de dăc trasă până peste ochi.

Ajunsesese, practic, la școală, mai rămânea să-i atingă pragul. Se și încălzea la gândul celor patru pereți protectori. Sau amorse de-a binelea. Așa, cu capul plecat, avea să se lovească de ușă și să aibă parte de o surpriză plăcută.

Alit de tare se ncredea în sine, alit de adânc se cuibărise în sine, încât picioarele care-l dureau nu mai erau ale lui. Nu-și mai putea ajuta picioarele, și cel mai nimerit lucru era să nu le bage-n seamă. Dacă picioarele nu sînt ale lui, atunci nici durea nu-i a lui, raționa cu viclenie băiatul.

Făcuse tot ce-i stătea în putință: gaura ciorapului, din dreptul degetului, o trăsese sub talpă, indesase paie și cirpe în ghetetele mari, scilicite, le legase cu ce-i căzuse în mină, dar parcă nu făcuse nimic. Picioarele îi erau înghețate, insensibile, ca niște încălzări trase peste proteze, străine ca și cum ar fi fost picioarele altcuiva, și era de mirare că-l însoțeau.

Copilul ajunse la ușă și, înainte de-a deschide ușa, era înăuntru... Ușa se împotrivi, și copilul se-nfioră de frig din cap până-n picioare. Va să zică, încă nu era înăuntru.

— Nene Harut — chemă el —, am înghețat, nene Harut!

Copilului i se păru că de departe, agale, vine cineva pe coridor. Tot vine și nu mai ajunge. Surprins de împotri-

virea ușii, copilul se simți fără apărare. Gerul care-l insensibilizase, gerul care-l alungase din propriul său trup, gerul disprețuit și înrăit îl pâlise dintr-o dată pe copil. Voința îi fusese calculată pentru o anumită distanță, pentru o anumită perioadă de timp, iar acum, după ce-și făcuse treaba, dispăruse. Nu putea începe o nouă hărjoană cu crivățul, și copilul, al cărui trup lipsit de voință, căzuse în ghearele gerului, gemea ca un om mare. Și nădăduia ca, din clipă-n clipă, s-ajungă înăuntru.

Ușa se trase înapoi promișilor, dar se-mpiedică de ivir.

— La ce-ai venit așa devreme, pramatie?

Vorba nu sunase astfel — măi băiețe, da' nu-i păcat de tine? tu n-ai somn, odihna?... Glasul avea răutatea unui bețiv căruia i s-a stricat somnul, copilul însă, luă răutatea drept bodegăneala unui unchieș.

Copilul se simți vinovat că a stingherit pe un om bun și, ca și cum intrase de-acum, explică justificându-se:

— Nene Harut — zise el —, am venit într-o goană, de-aia am ajuns devreme.

— Nu-i treaba mea. Avag a hotărît să nu dau drumu' nimănu.

Copilul crezu că nu se dezvinovățise destul de bine.

— Avag n-are să aștepte, nene Harut, m-ascund sub bancă.

— Du-te de te-ascunde sub lavița voastră.

Copilul crezu că omul vrea să se joace cu sufletul lui. Crezu că acesta își amină desfătarea indulcînd-o.

— Avag e vărul' maică-mii, nene Harut, deschide-mi.

— Du-te, du-te — zise —, mai trage o goană-napoi și-are să vină vremea.

În prima clipă, copilului, nu-i veni să creadă, însă sunetul pașilor care se-n-depărtau se-n-depărta cu-adevărât. Copilul își dădu seama că cel mai nimerit era să se-ntoarcă acasă. Dacă nu i s-a deschis ușa, înseamnă că așa se cuvine și-i vor binele. Dar viscolul, întunericul, cîinii care au amuțit de frig și nu-și trădează ascunzișul... Copilul aruncase, în apropiere de școală, odată cu frica, bățul din mină, unde să-l mai găsească? Și-apoi, era mai potrivit să se-ntoarcă acasă? Iar dacă nu era, de ce nu i-a deschis ușa?... Copilului îi îngheța și mintea. Și picioarele îi tropăiau fără voie. Dar ghiozdanul atârnat de umăr, se biția, iar călimara din buzunar putea să se răstoarne. Copilul își trase mîna stîngă de la sin, apucă peste haină călimara și-i astupă gura cu degetul mare înghețat. Acum, putea să zburde în voie.

Mîna stîngă îi îngheța ca și picioarele. Cu o încordare supremă de voință, copilul nu ducea mîna la urechi: dacă le-ar fi frecat, durerea s-ar fi înțepit. Trebuia să-și abată gîndurile de la ger, de la durere. Trebuia să facă ceva. Își aminti că are o bucată de piine în buzunar, își scoase și mîna dreaptă din sin, și-o băgă în buzunar, era plin de zăpadă, sub zăpadă piinea se făcuse bocnă. Și copilul începu să cînte:

Viața asta veselă tovarășul cutare ne-a dat-o,

Viața asta veselă tovarășul cutare ne-a dat-o...

— Te-ai țicniț de foame, pușlama?

Copilul incremeni. De rușine, chiar se încălzi o clipă. Nici măcar profesorul de muzică nu-l auzise cîntînd, or așa era unchiul Avag. Copilul se chirci și aștepta s-o înceseze după ceafă. Totodată, aștepta să i se deschidă ușa. De încordare, copilul se mai încălzi un pic.

LUMINĂ DE LUNĂ

Iul n-avea nici început, nici sfîrșit. Izvorul nu era început, gura de vărsare nu era sfîrșit. Dacă există un început, acela se află în strîfundul muntelui. Care munte? Băiatul nu știa... Oare în fiecare dintre munți?... Dar asta nu-i un început... Începutul e zăpada — găsi pe loc băiatul... Zăpada, însă, se întinde prețutîndeni — pierdu imediat băiatul... Începutul rîului e peste tot sau e chiar în el — hotărî băiatul. Prin umare, rîul n-are sfîrșit. Noaptea, rîul nu curge. Este o făptură uriașă: cu creștetul mare, cu coada în zăpezi, sau cu coada chiar în botul său, care respiră în somn liniștit ori îngrijorat, se simte strîmător în albie și se-ntoarce pe-o parte, apoi pe cealaltă, ba geme, ba mormăie... și pesemne că adoarme adînc în zori.

Băiatul era ocrotit în partea din spate. Acolo se afla satul, care, din reaua-voință a băiatului prins în joc, adormea. Acolo erau casa lui, patul lui, privirea mamei — caldă și moale ca așternutul, mîinile tatălui — odihnindu-se pe genunchi, fratele mai mare — care umplia casa cu umerii săi largi, fratele mai mic — ca o limbă tlopot, și sursoarele — cuibărite în mișle în cîte-un ungher, iar peste drum — rîul, în jur — noaptea, de asemenea — lumea.

Să fi fost de vină luna plină? Sau adîncimea apelor? Sau poate muțenia peștilor? Orice ar fi fost, aerul, apa, spațiul și timpul, și alte lucruri, fără nume și fără formă, înghesuile în ungherele cugetului, se înșirau pe un fir, ciocnindu-se ca mărgelele de chihlimbar, și în fiecare dintre ele se afla un țel prețios gata-gata să fie atins, dar care scăpa, fugea înțelept de contactul grosolan, și dreptatea era de partea sa.

Băiatul se hotărî să intre în apă. Își suflecă pantalonii, își scoase pantofii, și-i puse pe nisip, iar pantofii se potriviră pe nisipul umed, lucind în lumina lunii, ca niște pietre de riu, ca niște scoici aduse de riu. Intră în apă, apa era rece. Înaintă, apa îi ajunse la genunchi, își suflecă pantalonii mai sus de genunchi... dar rîul era întunecat. N-avea nici început, nici sfîrșit. Rîul,

Prezentare și traducere din limba armeană de Sergiu Selian

Continuare în pag. a 15 a

fragmente

Invenția autorului necunoscut

Kenneth Burke afirma într-un eseu despre ficțiune — avută în vedere ca gen proxim — că, pentru lectorul (nu neapărat mediul) de proză, **frustrarea** inițială este o condiție aproape obligatorie atunci cînd obținerea unei mai rafinate satisfacții finale decurge din rezolvarea unui set de necunoscute. Evident, nu era vizată literatura enigmistică ci faptul incontestabil că, indiferent de „calibrul” operei, cu cit de-codarea înaintea mai anevoios și algoritmul obișnuit de lectură trebuie continuu readaptat în vederea obținerii unei posibile/probabile fuzionări a intenției narative cu modul în care îi soluționează ecuația receptorul cu afit acesta va încerca să se substituie „autorului implicat” (v. Booth), în dorința de a căpăta o anumită abilitate de tip auctorial. Astfel spus, comportamentul

lectorului tinde să-l imite pe cel al autorului, o atare iluzionare atrăgînd satisfacția de substituire inerentă.

Nu e greu de observat că, în cazul așa-zisei paraliteraturi, participarea afectivă a lectorului este adesea mult mai mare decît în cazul genurilor tradiționale(iste), una din modalitățile de stimulare a receptorilor fiind, deloc paradoxal, tocmai inserarea în enunțul narativ a elementelor de frustrare, apte de a capacita o lectură ca și masochistă. Iată, de pildă, o sumară comparație între două ramuri ale acestui tip de literatură cu program, **policierul** și **s.f.-ul**. Dacă, pentru prima, satisfacția este procurată prin decodarea unui univers **cantitativ** nou (informație excedentară, intriga polițistă, suprapusă cotidianului și reducibilă, prin lectură, la „normal”), în **science fiction** se pune problema aprehendării unui univers **calitativ** nou. Lumea propusă este alta decît cea reală, adesea în concurență cu ea, pînă la agresiune fățișă. Ea nu mai este reducibilă la date deja cunoscute, exprimabile prin parametrii sociologici relativ constanți ai respectivei perioade temporale. Autorul de **s.f.** construiește o ordine paralelă la cotidian. Pentru lector, travaliul hermeneutic depinde de capacitatea de a inventa această ordine deopotrivă cu autorul nu de disponi-

bilitatea sa rebusistică (precum în cazul literaturii polițiste). Lectorul se inventează pe sine ca autor potențial al cărții.

Pentru autori ca Ray Bradbury, nu rareori inducerea frustrării și implicită invitație de co-participare euristica adresată lectorului necunoscut se realizează și în contexte familiare acestuia din urmă, nu doar în clasicele spații extramundane. Exemplul autorului citat demonstrează că nu este neapărată nevoie de apelul la **Croniclele marșiene** pentru a face să funcționeze **Mașinările care produc veselie** (Ray Bradbury este în egală măsură autorul unor volume ca **The Martian Chronicles** și **The Machineries of Joy**, ca să alegem doar două exemple), în al doilea caz, frustrarea este practic una inexistentă în **incipitul** cronologic al lecturii. Refăcînd însă ordinea de adîncime a textului ea apare chiar din primele secvențe, aparent „normale” din perspectiva lectorului ingenuu. Indicii frustrării sînt prezenți în travestiuri cotidiene, beneficiînd de cautiunea insolitului ce poate fi totuși regăsit în cotidianul mundan. „Mașinările” descrise nu este total incompatibilă cu ordinea comună a lucrurilor. Nimic nefiresc în existența la Hollywood a unui creator de „monștri” din plastic și sîrmă, folosiți asemenea ma-

rionetelor, sau în faptul că un băiat crește ciuperci în pivnița casei. Numai că, încetul cu încetul, acel grotesc Pinocchio (Tyranosaurus Rex) capătă viabilitate, iar ciupercile uriașe devin agresive.

În povestirea care dă titlul volumului lui Ray Bradbury ce ne-a prilejuit aceste succinte considerații, acel Toma Necredinciosul care este călugărul Brian este proiectat prin intermediul ecranului T.V. la bordul unei rachete ce decolează de la Cape Canaveral. Ecranul este, în sine, o oglindă, una care reflectă în cea mai anostă realitate ordinea paralelă la cotidian. Ceea ce inițial a putut părea o simplă excentricitate, chiar explicabilă (prezența unui televizor într-o chilie minăstirească din secolul XX), era, de fapt, disimularea unei frustrări metafizice (refuzul de a percepe structura universului în afara limitelor dogmei). Frustrarea exista, deci, **ab initio**, fără ca lectorul să o poată bănuși și consta în aparenta reducibilitate la realitatea de zi cu zi. Citînd altfel textul, autorul necunoscut (lectorul) devine pârtaș al inventării unei ordini care, chiar dacă este articulată similar, rămîne paralelă la cotidianul mundan.

Dan-Silviu Boerescu